ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΑΜΥΝΑΣ
ΓΕΝΙΚΟ ΕΠΙΤΕΛΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΦΡΟΥΡΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΦΡΟΥΡΑΣ

ΕΘΝΙΚΗ ΦΡΟΥΡΑ & ΙΣΤΟΡΙΑ

ΕΞΑΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΙΟΥΛΙΟΣ - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2020
Τεύχος 46ο

Απευθυνόμαστε προς τους ενδιαφερόμενους υπό οποιαδήποτε ιδιότητά τους, που επιθυμούν συνεργασία για δημοσίευση της εργασίας τους στο περιοδικό "Εθνική Φρουρά & Ιστορία".

<u>Όροι Συνεργασίας:</u>
Το περιοδικό δέχεται για δημοσίευση εργασίες, οι οποίες θα αναφέρονται σε θέματα:
- **Στρατιωτικά**
- **Ιστορικά**
- **Εθνικά**
- **Για τα κατεχόμενα**
- **Τεχνολογικών Εξελίξεων.**

Για διευκόλυνση της σύνταξης του περιοδικού, οι εργασίες θα πρέπει να υποβάλλονται στη ΔΙΕΦ δακτυλογραφημένες σε ηλεκτρονική μορφή, να συνοδεύονται από το αντίστοιχο ηλεκτρονικό υλικό και εφόσον αυτό είναι δυνατόν, από το ανάλογο φωτογραφικό υλικό.

Οι εργασίες δεν πρέπει να υπερβαίνουν τις δέκα (10) σελίδες, να φέρουν την υπογραφή και ένα σύντομο βιογραφικό του συγγραφέα της εργασίας και να αναφέρουν απαραίτητα τη βιβλιογραφία εάν έχει χρησιμοποιηθεί (συγγραφέας, τίτλος, εκδοτικός οίκος κ.λπ.).

Η γλώσσα που χρησιμοποιείται θα πρέπει να είναι η δημοτική, χωρίς υπερβολές και ακρότητες. Σε ό,τι αφορά τον τονισμό, να εφαρμόζεται το μονοτονικό σύστημα.

Ανεξάρτητα δε από τη δημοσίευση ή μη των εργασιών, η επιστροφή τους στον συγγραφέα δεν προβλέπεται.

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΑΜΥΝΑΣ
ΓΕΝΙΚΟ ΕΠΙΤΕΛΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΦΡΟΥΡΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΦΡΟΥΡΑΣ

Εξαμηνιαίο Περιοδικό: ΕΘΝΙΚΗ ΦΡΟΥΡΑ & ΙΣΤΟΡΙΑ
Ιούλιος - Δεκέμβριος 2020 **Τεύχος:** ***46⁰***

Συντελεστές

Εκδότης: Γραφείο Τύπου και Πληροφοριών

Επιμέλεια: Διεύθυνση Ιστορίας Εθνικής Φρουράς (ΔΙΕΦ/ΓΕΕΦ)

Συντονιστής Έκδοσης: Συνταγματάρχης (ΠΖ) Μιχαήλ Μακρής

Διόρθωση Κειμένων: Σόλων Γ. Σολωμού,
Νομικός και Φιλόλογος - Ιστορικός Ερευνητής

Επιτροπή Ελέγχου: Συνταγματάρχης (ΠΖ) Μιχαήλ Μακρής
Αντισυνταγματάρχης (ΠΒ) Αντώνης Φούρναρης
Πλωτάρχης Δώρος Τρύφωνος ΠΝ
Ταγματάρχης (ΠΒ) Πραξιτέλης Φελλάς
ΣΥΠ Επισμηνίας (ΥΑΔ) Χρίστος Παντελίδης
Δρ Ανδρέας Κάρυος
Δρ Άγγελος Χρυσοστόμου

Σχεδιασμός Έκδοσης: ΣΥΠ Επισμηνίας (ΥΑΔ) Χρίστος Παντελίδης

Ευχαριστίες: Τις θερμές ευχαριστίες της εκφράζει η Διεύθυνση Ιστορίας της Εθνικής Φρουράς σε όλους τους συντελεστές που συνέβαλαν στην έκδοση του περιοδικού.

Γνωστοποίηση: Τα κείμενα που δημοσιεύονται στο περιοδικό εκφράζουν τη γνώμη και τις σκέψεις των συγγραφέων και όχι αναγκαία τις αντιλήψεις ή το δόγμα του Γενικού Επιτελείου Εθνικής Φρουράς.

ΠΡΟΣΟΧΗ: **Απαγορεύεται η αναδημοσίευση, αναπαραγωγή, ολική, μερική ή περιληπτική ή κατά παράφραση ή διασκευή - απόδοση του περιεχομένου (κείμενα ή φωτογραφίες) με οποιονδήποτε τρόπο -μηχανικό, ηλεκτρονικό, φωτοτυπικό ή άλλο- χωρίς τη γραπτή έγκριση ή άδεια του Γενικού Επιτελείου Εθνικής Φρουράς.**

Ταχυδρομική Διεύθυνση: ΓΕΕΦ/ΔΙΕΦ
1433 Λευκωσία Κύπρος

Ηλεκτρονική Διεύθυνση: dnsistef@cytanet.com.cy
geef_dief@nationalguard.mil.cy

Ηλεκτρονική Έκδοση: http://www.mod.gov.cy (Εκδόσεις - Έντυπα)

Τηλέφωνα: 25413400 - 25413405

Τηλεομοιότυπο: 25413401

Περιεχόμενα

Θέματα **Σελίδες**

1. ***20 - 22 Ιουλίου 1974, Αλωνάγρα Πενταδακτύλου: Η δράση του 2ου Λόχου του 361 Τάγματος Πεζικού*** **4 - 15**
   Δρα Χαράλαμπου Α. Αλεξάνδρου,
   Διδάκτορα Νεότερης και Σύγχρονης Ιστορίας, Ειδικού Επιστήμονα στο Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Κύπρου

2. ***Ιστορική αναδρομή στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου. Αραβοϊσραηλινοί πόλεμοι*** **16 - 29**
   Ιλάρχου Βασίλειου Πέτρου,
   Αποφοίτου Μεταπτυχιακού Προγράμματος Νεότερης και Σύγχρονης Ιστορίας του Πανεπιστημίου Κύπρου

3. ***Οι επιπτώσεις του φαινομένου της τήξης των πάγων της Αρκτικής στη χάραξη νέων γεωστρατηγικών αντιλήψεων των ΗΠΑ, της Ρωσικής Ομοσπονδίας και της Κίνας*** **30 - 53**
   Συνταγματάρχη (ΠΒ) Ευάγγελου Αλεξίου

4. ***Η Συναισθηματική και η Συμπεριφορική Έκφραση της ΔΕΠΥ*** **56 - 75**
   Καλλισθένης Παντελίδου Βορκά,
   Ψυχιάτρου Παιδιών και Εφήβων,
   Συστημικής Ψυχοθεραπεύτριας

5. ***Η διείσδυση του Ισλαμισμού στην Ευρώπη*** **76 - 85**
   Χρίστου Ιακώβου,
   Διευθυντή Κυπριακού Κέντρου Μελετών

6. ***Πολεμικό Πλοίο, το Κύτταρο του Ναυτικού*** **86 - 103**
   Αντιπλοιάρχου Κωνσταντίνου Γενναδίου ΠΝ,
   Πλωτάρχη Γεώργιου Παπακλεοβούλου ΠΝ και
   Ανθυποπλοιάρχου Λάουρας Παπακωνσταντίνου ΠΝ

Θέματα	*Σελίδες*
7. *Σπάνιος Γαλλογερμανικός Οπλισμός της ΕΟΚΑ 1955 -59* Γιάννη Ιωάννου, Διεθνολόγου και Συνιδρυτή της Geopolitical Cyprus και Δρα Ανδρέα Κάρυου, ΣΕΠ Ιστορίας, Ανοικτού Πανεπιστημίου Κύπρου, Επιστημονικού Συνεργάτη Μουσείου Αγώνος	*104 - 113*
8. *Μία επιστολή με ποικίλες προθέσεις και αποδέκτες, τα άγχη και οι προσδοκίες που παρήγαγε: η σοβιετική παρέμβαση για την Κύπρο τον Φεβρουάριο του 1964 και οι προοπτικές ανάληψης ενεργού ρόλου στο Κυπριακό από τη Γαλλία* Νίκου Χατζηιωακείμ, Ιστορικού Διδάσκοντος στις Σχολές Πολέμου του Πολεμικού Ναυτικού και της Πολεμικής Αεροπορίας	*116 - 127*
9. *Η Άλωση της Κωνσταντινούπολης: Η Τελευταία Νύχτα της Πόλης* Ταξιάρχου ε.α. Ανδρόνικου Ξυδά	*128 - 135*
Ιστορική αναδρομή της Εθνικής Φρουράς Από το Φωτογραφικό Αρχείο της Διεύθυνσης Ιστορίας Εθνικής Φρουράς	*54 - 55*
Κατεχόμενη Κύπρος Διεύθυνση Ιστορίας Εθνικής Φρουράς	*114 - 115*
Φωτογραφική Ανασκόπηση Δραστηριοτήτων της Εθνικής Φρουράς Ιστοσελίδα Γενικού Επιτελείου Εθνικής Φρουράς - Διεύθυνση Ιστορίας Εθνικής Φρουράς	*136 - 140*

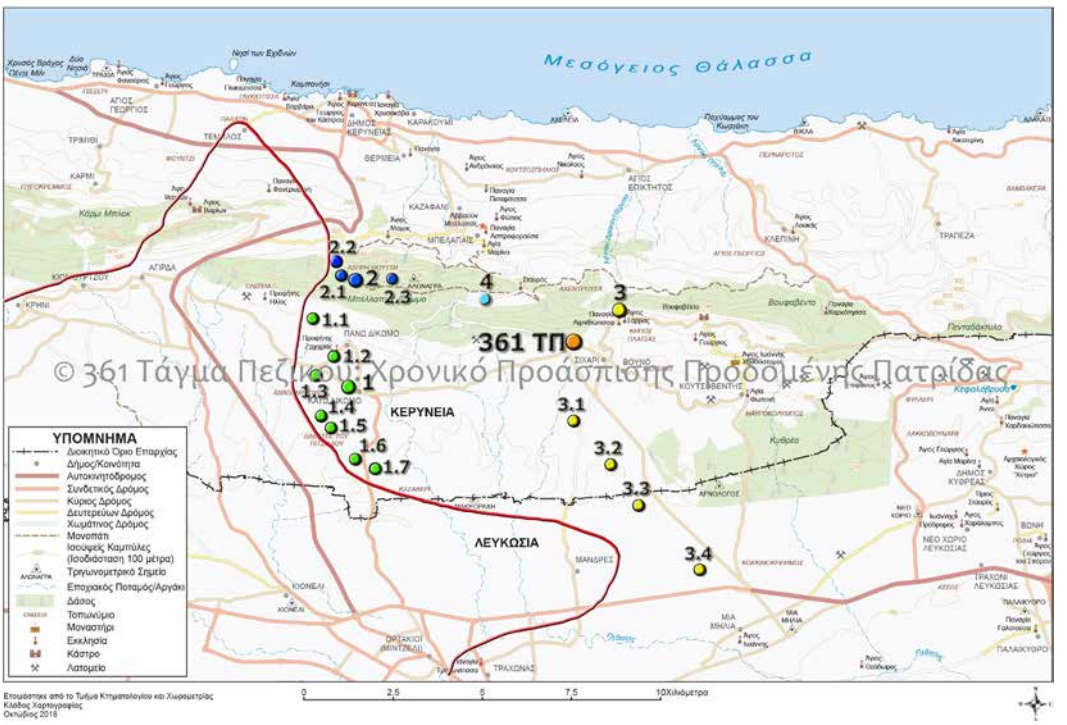

© 361 Τάγμα Πεζικού: Χρονικό Προάσπισης Προδομένης Πατρίδας

	Όρια θύλακα
	Έδρα Τάγματος, Λόχου Διοίκησης και Λόχου Υποστήριξης Τάγματος
1	Έδρα 1ου λόχου
1.1	Φυλάκιο 1 ή Πηγάδια
1.2	Πολυβολείο 1
1.3	Φυλάκιο 2
1.4	Πολυβολείο 4
1.5	Φυλάκιο 4
1.6	Φυλάκιο 6
1.7	Φυλάκιο 8
2	Έδρα 2ου Λόχου
2.1	1η Διμοιρία 2ου Λόχου, Ύψωμα «Όχι» ή «Σημαία»
2.2	2η Διμοιρία 2ου Λόχου ή «Χαράδρα»
2.3	Φυλάκιο «Κεντρικό»
3	Έδρα 3ου Λόχου ή Άγιος Σάββας
3.1	Φυλάκιο 9
3.2	Φυλάκιο 10
3.3	Φυλάκιο 12
3.4	Φυλάκιο 13
4.	Διάβαση Αχεντρούσας (διάβαση Μπέλλαπαϊς)

20-22 Ιουλίου 1974, Αλωνάγρα Πενταδακτύλου: Η δράση του 2ου Λόχου του 361 Τάγματος Πεζικού

Δρα Χαράλαμπου Α. Αλεξάνδρου
Διδάκτορα Νεότερης και Σύγχρονης Ιστορίας, Ειδικού Επιστήμονα στο Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Κύπρου

Το 361 Τάγμα Πεζικού[1] είναι από τα Τάγματα που ρίχτηκε από την πρώτη μέρα, τον μαύρο Ιούλιο του 1974, στις μυλόπετρες του πολέμου. Βρέθηκε να πολεμά έναντι υπέρτερου και επαρκέστερα εξοπλισμένου εχθρού σε γενικές συνθήκες εγκληματικής ανεπάρκειας και προδοτικής απραξίας, που μείωναν σημαντικά την επιχειρησιακή του ικανότητα. Βρέθηκε στην καρδιά των επιχειρήσεων με αποστολή την «περίσχεση» από ανατολικά του θύλακα Λευκωσίας-Αγίρδας. Αμύνθηκε επί των θέσεών του την πρώτη μέρα, ενώ το βράδυ κατάφερε να προωθήσει μέρος του 3ου Λόχου και να καταλάβει το ύψωμα Σιαμπάν. Από την Κυριακή 21 Ιουλίου δέχτηκε τις επιθέσεις των Τούρκων και ξεκίνησε να μετρά νεκρούς και αγνοουμένους. Στις 21 Ιουλίου δέχτηκε επίθεση ο 2ος Λόχος στην Αλωνάγρα (Άσπρη Μούττη), στις 22 Ιουλίου (αμέσως μετά την κήρυξη της εκεχειρίας) ο 1ος Λόχος στην περιοχή του Δικώμου και στις 23 Ιουλίου (πάλι κατά τη διάρκεια της υποτιθέμενης εκεχειρίας) τα φυλάκια του 3ου Λόχου που έφταναν μέχρι τη Μια Μηλιά.

Την ίδια μέρα, με βάση διαταγή της ΙΙΙ Ανωτέρας Τακτικής Διοίκησης και υπό περίεργες περιστάσεις, το Τάγμα, πλην των φυλακίων του 3ου Λόχου, εγκατέλειψε την έδρα του στο Σιχαρί και κατέληξε, ξημερώματα της επόμενης μέρας, στην Αγλαντζιά. Την επόμενη μέρα, 24 Ιουλίου, μια ομάδα 17 ατόμων συγκρούστηκε στην περιοχή Κουτσοβέντη με υπέρτερες τουρκικές δυνάμεις και κατάφερε να σταματήσει την προέλασή τους προς ανατολάς. Το δράμα για το 361 ΤΠ κορυφώθηκε στις 14 Αυγούστου, όταν, κατόπιν διαταγής εσπευσμένης οπισθοχώρησης από το 9ο Τακτικό Συγκρότημα, εγκαταλείφθηκαν στο πεδίο της μάχης δύο μάχιμοι Λόχοι. Συνολικές απώλειες για το Τάγμα, σε μια πολυήμερη προσπάθεια προάσπισης της προδομένης πατρίδας, 57 πεσόντες και 29 αγνοούμενοι, ενώ 45 άτομα συνελήφθησαν αιχμάλωτοι και 42 τραυματίστηκαν.

1. Το παρόν άρθρο αποτελεί συντετμημένο απόσπασμα αναλυτικότερου κεφαλαίου από το βιβλίο «361 Τάγμα Πεζικού: Χρονικό προάσπισης προδομένης πατρίδας», που κυκλοφόρησε τον Ιούνιο του 2019.

Ανασκόπηση της δράσης του 2ου Λόχου του 361 ΤΠ

Αριστερά: *Ο στρατιώτης Αδάμος Κούτρας με «μαρτίνι» σε θέση της 2ης Διμοιρίας. Πίσω του διακρίνεται το λιθόκτιστο τείχος που οριοθετούσε τις θέσεις του Λόχου. Στο βάθος η τουρκοκρατούμενη Άσπρη Μούττη* (Αρχείο: Αδάμου Κούτρα).

Δεξιά: *Οι ΔΕΑ Αγγελος Κτωρίδης (αριστερά) και Άγγελος Λοΐζου σε θέση της 1ης Διμοιρίας. Στο βάθος διακρίνεται η θάλασσα της Κερύνειας* (Αρχείο: Άγγελου Κτωρίδη).

Από την έδρα του 361 ΤΠ στο Σιχαρί ξεκινούσε ένας ανηφορικός, επικίνδυνος και δύσβατος δρόμος, μήκους περίπου 9 χιλιομέτρων, που κατέληγε στην έδρα του 2ου Λόχου του Τάγματος, την περιβόητη «***Άσπρη Μούττη***». Η κακοφημία του 2ου Λόχου έγκειτο στο ότι βρισκόταν στην πρώτη γραμμή, αποκομμένος σε μια δυσπρόσιτη βουνοκορφή του Πενταδακτύλου, και στο ότι όσοι υπηρετούσαν εκεί θεωρούσαν ότι βρίσκονταν υπό δυσμένεια με τις αντίστοιχες επιπτώσεις στο ηθικό και τη μαχητική τους ικανότητα.

Η έδρα του Λόχου βρισκόταν εγκατεστημένη σε ένα πλάτωμα μεταξύ των βουνοκορφών της Αλωνάγρας με δύο προωθημένες Διμοιρίες προς τα δυτικά. Η 1η Διμοιρία βρισκόταν εγκατεστημένη στο ύψωμα «**Όχι**» ή «**Σημαία**» και η 2η βορειοδυτικότερα, σε μια περιοχή που ονομαζόταν «**Χαράδρα**». Η 3η Διμοιρία βρισκόταν ανατολικότερα της έδρας του Λόχου στο φυλάκιο «Κεντρικό», σε ένα δύσβατο σημείο. Η Διμοιρία Υποστήριξης και η Διμοιρία Διοίκησης βρίσκονταν στην έδρα του Λόχου. Διοικητής του Λόχου ήταν ο Ελλαδίτης ανθυπολοχαγός με ανακατάταξη Δούκας Βασίλειος. Η δύναμη του Λόχου ήταν περίπου 70-100 άτομα. Αποστολή του Λόχου ήταν η περίσχεση, η αποτροπή δηλαδή τουρκικής επέκτασης ανατολικά επί των κορυφών του Πενταδακτύλου. Ήταν όμως σε γνώση των αξιωματικών και των οπλιτών του Λόχου ότι, σε περίπτωση επιχειρήσεων,

η εκκαθάριση της τουρκοκρατούμενης Άσπρης Μούττης ήταν αποστολή της 32 Μοίρας Καταδρομών.

Συγκεχυμένες είναι οι πληροφορίες για προπολεμικά περιστατικά που συνέβησαν στον Λόχο. Το σημαντικότερο αφορά κλοπή οπλισμού (ή απόπειρα κλοπής) και φαίνεται ότι συνέβηκε περί τον Ιανουάριο του 1974. Συγκεκριμένος στρατιώτης που απολυόταν, σύμφωνα με συγκλίνουσες μαρτυρίες, πήρε το όπλο του (μπρεν) στο γραφείο του επιλοχία, όπου βρισκόταν και ο σιτιστής. Ο σιτιστής παρέλαβε το όπλο, αλλά δεν το πήρε στην αποθήκη που βρισκόταν σε απόσταση περίπου 100 μέτρων, γιατί βιαζόταν να πάει με τον επιλοχία στο ΚΨΜ. Μετά από περίπου μιαν ώρα, όταν επέστρεψαν στο γραφείο, έντρομοι διαπίστωσαν ότι το μπρεν είχε χαθεί. Το ανέφεραν στον λοχαγό και διεξήχθησαν έρευνες. Οι υποψίες στράφηκαν εναντίον δύο πρώην μελών της ΕΣΑΚ. Σε στρατιώτη του Λόχου (πρώην στρατιώτη της ΕΣΑΚ), με βάση τα δεδομένα στην Ημερήσια Διαταγή του Τάγματος ημερομηνίας 22 Ιανουαρίου 1974, επιβλήθηκε «***20ήμερος φυλάκιση γιατί συνέργησε σε σχέδιο κλοπής οπλισμού***». Ο σιτιστής του λόχου φαίνεται να πέρασε από Στρατοδικείο, το οποίο στις 26 Απριλίου του επέβαλε 10μηνη φυλάκιση στις Κεντρικές Φυλακές, σύμφωνα με την Ημερήσια Διαταγή του Τάγματος ημερομηνίας 4 Μαΐου 1974. Μετά το συγκεκριμένο περιστατικό ο έλεγχος του οπλισμού στον Λόχο κατέστη αυστηρότερος.

Στις 15 Ιουλίου 1974 οι άνδρες του Λόχου άκουσαν εκρήξεις από τη Λευκωσία και είδαν καπνούς να βγαίνουν από διάφορα σημεία της πρωτεύουσας. Όσοι είχαν φορητά ραδιοφωνάκια πληροφορήθηκαν μετά από λίγο από το ΡΙΚ για την εκδήλωση του πραξικοπήματος. Ο υπολοχαγός Κομίνης Νικηφόρος, ο οποίος εκτελούσε χρέη διοικητή του Λόχου, αφού ο ανθυπολοχαγός Δούκας Βασίλειος βρισκόταν από τις 8 Ιουλίου με άδεια, συγκέντρωσε τους άνδρες του Λόχου και τους μίλησε. Συνέστησε ψυχραιμία και διέταξε τους στρατιώτες να τηρούν αυξημένα μέτρα επιφυλακής. Αυτά παρέμειναν σε ισχύ μέχρι τις 19 Ιουλίου, ημέρα κατά την οποία επέστρεψε και ο ανθυπολοχαγός Δούκας Βασίλειος. Κατά τις μέρες του πραξικοπήματος επικρατούσε ανήσυχη ηρεμία στον Λόχο. Ιδιαίτερη κινητικότητα των Τούρκων στην Άσπρη Μούττη δεν παρατηρήθηκε.

Τα ξημερώματα της 20ης Ιουλίου, γύρω στις 05:00-05:30, όσοι στρατιώτες είχαν οπτική επαφή είδαν ξαφνικά αεροπλάνα να βομβαρδίζουν την Κερύνεια και μετά τη Λευκωσία. Από ορισμένες θέσεις της Αλωνάγρας ήταν ορατή επίσης η νηοπομπή των αποβατικών ανοικτά της Κερύνειας. Οι οδηγίες που δόθηκαν από τον διοικητή του Λόχου στους στρατιώτες ήταν να πάρουν πυρομαχικά, να

μπουν στις θέσεις τους και να αναμένουν νεότερες διαταγές. Παρά τη δράση της εχθρικής αεροπορίας οι θέσεις του Λόχου δεν δέχονταν πυρά.

Μεγάλη συζήτηση υπάρχει μεταξύ των υπηρετησάντων στο Τάγμα περί της διαταγής να μην χτυπούν τα μεταγωγικά αεροσκάφη και τα ελικόπτερα που παρουσιάστηκαν τις επόμενες ώρες, τα οποία έριχναν ή αποβίβαζαν άνδρες και πολεμικό υλικό στον κάμπο της Αγίρδας. Παρά τις μαρτυρίες για δεσμευμένα όπλα, αρκετοί στρατιώτες θυμούνται ότι την παρέβησαν και έβαλαν είτε με τα ατομικά τους τυφέκια είτε με Α/Α πολυβόλα (κυρίως 12.7 χιλ.) κατά των μεταγωγικών, χωρίς όμως κάποιο αποτέλεσμα.

Όπως έχει προαναφερθεί, η επίθεση για κατάληψη της τουρκοκρατούμενης Άσπρης Μούττης δεν ήταν αποστολή του 2ου Λόχου του 361 ΤΠ αλλά της 32 ΜΚ. Το απόγευμα λοιπόν της 20ης Ιουλίου έφθασε στην έδρα του 2ου Λόχου η 32 ΜΚ. Η επιχείρηση της Μοίρας ξεκίνησε γύρω στις 23:00 της 20ής Ιουλίου. Οι διαταγές που είχαν οι στρατιώτες των δύο προωθημένων Διμοιριών του 2ου Λόχου ήταν να παράσχουν υποστηρικτικά πυρά, όταν θα έβλεπαν τις συνθηματικές φωτοβολίδες. Έτσι κι έγινε.

«***Για ’μας εξεκίνησε ο πόλεμος όταν ήρταν οι ΛΟΚάτζηες τζειπάνω***», μαρτυρεί ο στρατιώτης της 1ης Διμοιρίας Ηλίας Σιακός. Οι στρατιώτες του 2ου Λόχου έβαλλαν με τα ατομικά τους τυφέκια και με τα πολυβόλα 0.50’’ εναντίον

Αριστερά: *Δεξιά ο δεκανέας Μιχάλης Μιχαήλ (ασυρματιστής), ο οποίος σκοτώθηκε στις 21 Ιουλίου 1974 από όλμο και αριστερά ο στρατιώτης Δημήτρης Κωνσταντίνου, ο οποίος αγνοείται από τις 23 Ιουλίου 1974* (Αρχείο Μίκη Πασιά).

Δεξιά: *Άνδρες του 2ου Λόχου στην έδρα του Λόχου. Πίσω διακρίνεται το ΚΨΜ και το Ύψωμα «ΟΧΙ»* (Αρχείο Βασίλειου Δούκα).

των τουρκικών θέσεων στην Άσπρη Μούττη. Από την έδρα του Λόχου οι ολμιστές είχαν τάξει τους όλμους και εκτελούσαν βολές, ενώ υπάρχουν πληροφορίες ότι πραγματοποιήθηκε βολή με το Α/Τ 57 χιλ. Τροχιοδεικτικές, εκρήξεις, ριπές και φωνές συνέθεταν το νυκτερινό σκηνικό. Το ηθικό των στρατιωτών του 2ου Λόχου ήταν ακμαιότατο, γιατί αισθάνονταν ότι δεν ήταν μόνοι και αποκομμένοι σε μια απόκρημνη βουνοκορφή του Πενταδακτύλου. Σε κάποια στιγμή έπεσε η συνθηματική φωτοβολίδα παύσης των πυρών υποστήριξης.

Αριστερά: *Όλμοι και οι ολμιστές του 2ου Λόχου σε τοποθεσία της έδρας του Λόχου. Διακρίνονται οι δύο όλμοι των 60 χιλ. και ο μεγάλος των 81 χιλ. Πίσω διακρίνεται το Α/Α πολυβόλο 12.7. Από αριστερά οι Δημήτρης Κωνσταντίνου, άγνωστος, Ευάγγελος Ξενοφώντος, Σοφοκλής Γεωργίου και Ανδρέας Αριστοδήμου* (Αρχείο Ανδρέα Αριστοδήμου).

Δεξιά: *Οι στρατιώτες Ηλίας Ηλία με Α/Τ 57 χιλ., Χαράλαμπος Αψιώτης με το βλήμα και ο Λοχίας Ιωάννης Χριστοδούλου στην 1η Διμοιρία του 2ου Λόχου του 361 ΤΠ (*Αρχείο Χαράλαμπου Αψιώτη).

Οι άνδρες του 361 ΤΠ έμειναν καθηλωμένοι να περιμένουν την εξέλιξη της καταδρομικής επιχείρησης της 32 ΜΚ. Λίγο πριν ξημερώσει, οι στρατιώτες της 2ης Διμοιρίας -έκπληκτοι αλλά και απορημένοι- αντιλήφθηκαν τους καταδρομείς να επιστρέφουν. Η 32 ΜΚ συγκεντρώθηκε στο γήπεδο του Λόχου και απομακρύνθηκε. Οι στρατιώτες του 2ου Λόχου θυμούνται ότι όταν έφυγαν οι καταδρομείς το ηθικό τους κατέπεσε, γιατί ένιωθαν ότι είχαν πλέον να αντιμετωπίσουν μόνοι τους τις πιθανές επικείμενες εχθρικές επιθέσεις.

Με το πρώτο φως της 21ης Ιουλίου στις θέσεις του Λόχου ξεκίνησαν έντονα τουρκικά πυρά. Οι στρατιώτες καλύπτονταν και ανταπέδιδαν όσο μπορούσαν και όσο ήταν δυνατόν. Η μάχη ήταν άνιση. Η καλά οχυρωμένη Άσπρη Μούττη είχε

ενισχυθεί με Τούρκους καταδρομείς που έφεραν σύγχρονο οπλισμό. Οι Έλληνες στρατιώτες ήταν εξοπλισμένοι με τα πεπαλαιωμένα μαρτίνια και πολυβόλα, που κάποια από αυτά πάθαιναν συχνές εμπλοκές. Οι λιθόκτιστες θέσεις τούς παρείχαν επαρκή προστασία από τα πυρά ευθυτενούς τροχιάς. Η κατάσταση όμως καθίστατο επικίνδυνη από το πλήθος των βολών των όλμων, από τους οποίους τραυματίστηκαν τρία άτομα. Η εχθρική αεροπορία, προετοιμάζοντας την τουρκική επίθεση, προσέβαλε το πρωί την έδρα του Λόχου.

Γύρω στο μεσημέρι, ορισμένοι στρατιώτες της 1ης και της 2ης Διμοιρίας είδαν τους Τούρκους να σχηματίζουν φάλαγγα, να κατεβαίνουν από την Άσπρη Μούττη και να ακολουθούν το νότιο ορεινό μονοπάτι. Η κίνηση των Τούρκων έγινε αντιληπτή από τον διοικητή του Λόχου, ο οποίος διέταξε άτομα να προωθήσουν οπλισμό στις μπροστινές Διμοιρίες και φώναξε (λόγω προβληματικών επικοινωνιών) στα άτομα της 2ης Διμοιρίας να κινηθούν προς ενίσχυση της 1ης Διμοιρίας.

Οι στρατιώτες της 2ης Διμοιρίας εξαιτίας του καταιγισμού των πυρών δεν μπορούσαν να παρακολουθήσουν καθαρά την κίνηση των Τούρκων. Άρχισαν να περικυκλώνονται. Όσοι είδαν τους Τούρκους ενημέρωσαν τους διπλανούς τους και ξεκίνησαν γρήγορα, υπό τα πυρά του εχθρού, να αποχωρούν. Ο στρατιώτης Τεύκρος Ολυμπίου της 2ης Διμοιρίας θυμάται:

«***Ενώ εμείς ακόμα εχτυπούσαμεν, ξαφνικά γυρίζουμεν πίσω μας τζιαι είδαμεν Τούρκους στρατιώτες. Η απόσταση από κοντά μας; 20 μέτρα; 10 μέτρα;***»

Ο ΔΕΑ Κωνσταντίνου Χαράλαμπος, ο Διμοιρίτης 2ης Διμοιρίας, ήταν από τους τελευταίους που υπό την πίεση των Τούρκων αποχώρησαν από την περιοχή των προωθημένων φυλακίων και κινήθηκε μέσω του Πεζουνόκρεμμου στα βόρεια του Πενταδακτύλου, στο φυλάκιο «Σημαία» του 251 ΤΠ. Θυμάται:

«***Εχάσαμεν το ύψωμα τζι έκλαια. Έκλαια... Τζι έθελα αν εκαταφέρναμεν τζι εφέφκαμεν ν' ανεβούμεν πίσω. Αλλά πίσω ήταν γκρεμμός […] Τζι ετράβαν με ο Λοχίας. Ετράβαν με που το παντελόνι να φύω τζι εγώ μαζί τους. Εν τζι είχαμεν άλλη επιλογή... Εκατέβηκα τζι εγώ με τους άλλους στρατιώτες που είχαν προχωρήσει***».

Όσοι δεν διέρρευσαν προς το φυλάκιο του 251 ΤΠ οπισθοχώρησαν προς την έδρα του Λόχου. Όσοι βρίσκονταν στην έδρα του Λόχου είχαν ήδη κινηθεί ανατολικότερα και είχαν ανεβεί στην κυρίως Αλωνάγρα. Αντάλλαζαν πυροβολισμούς με τους

Τούρκους, που πλέον είχαν καταλάβει το ύψωμα «ΟΧΙ». Οι παραμείναντες άνδρες του 2ου Λόχου, παρά την κατάληψη του υψώματος, έβλεπαν το πολυβολείο της 1ης Διμοιρίας στο ύψωμα «ΟΧΙ» ότι συνέχιζε να βάλλει συγκρατώντας την προέλαση των Τούρκων. Μέσα βρίσκονταν **ο δεκανέας Παναγιώτης Αδάμου από την Τύμπου** και **ο στρατιώτης Χριστάκης Ιωάννου από την Παρεκκλησιά**. Ο διοικητής του Λόχου και οι στρατιώτες που είχαν καταφέρει να οπισθοχωρήσουν παρακολουθούσαν με κομμένη την ανάσα τους Τούρκους να περισφίγγουν το πολυβολείο. Άκουγαν ακόμα το πολυβόλο που χτυπούσε.

Ξαφνικά άκουσαν έκρηξη. Είδαν καπνό να βγαίνει από το πολυβολείο και το πολυβόλο σίγησε. Μετά είδαν την ελληνική σημαία να υποστέλλεται και να ανεβαίνει η τουρκική. Πάγωσαν…

Όσοι στρατιώτες παρέμεναν στην περιοχή ανέβηκαν στην κυρίως Αλωνάγρα και έστησαν μια άτυπη δεύτερη γραμμή άμυνας υπό το συνεχές σφυροκόπημα των όλμων. Είχαν μείνει περίπου 30 άτομα. Προσπαθούσαν να αποτρέψουν τους Τούρκους να κινηθούν ανατολικότερα. Γύρω στις 15:00 σκοτώθηκε από όλμο **ο ασυρματιστής του Λόχου δεκανέας Μιχάλης Μιχαήλ**. Συμπολεμιστές του θυμούνται τον Μιχαήλ που με τον ασύρματο προσπαθούσε να επικοινωνήσει με το Τάγμα, ζητώντας συνεχώς νερό και ενισχύσεις. Νερό και ενισχύσεις! Από την έκρηξη καταστράφηκε και ο ασύρματος. Η ούτως ή άλλως προβληματική επικοινωνία του Λόχου με το Τάγμα ήταν πλέον αδύνατη.

Τα πυρομαχικά όσων ανδρών του 2ου Λόχου παρέμειναν στην Αλωνάγρα είχαν σχεδόν εξαντληθεί. Ήταν πλέον αργά το απόγευμα. Οι Τούρκοι είχαν καταλάβει τα φυλάκια των δύο προωθημένων Διμοιριών και την έδρα του Λόχου, αλλά δεν προχώρησαν ανατολικότερα να ανέβουν στην Αλωνάγρα. Οι στρατιώτες ήταν καταπονημένοι από την ολοήμερη εμπλοκή με τους Τούρκους και διέθεταν στο τέλος ελάχιστα πυρομαχικά.

Πεινούσαν· αλλά κυρίως διψούσαν.

Κατά τη διάρκεια της μέρας είχαν προωθηθεί από το Τάγμα στον 2ο Λόχο τρεις αποστολές. Η πρώτη έγινε με φορτηγό και μετέφερε κυρίως πυρομαχικά και περίπου 15 εφέδρους οπλισμένους με καλασνίκωφ. Η ενίσχυση με τους εφέδρους φαίνεται ότι δεν ήταν ούτε επαρκής ούτε αποτελεσματική. Η δεύτερη αποστολή κινήθηκε με λαντ ρόβερ και μεταφέρθηκε νερό. Την τρίτη φορά στάλθηκαν δύο ασυρματιστές του Τάγματος με επίτακτο ημιφορτηγό για να μεταφέρουν ξανά

νερό[2] και να αποκαταστήσουν την επικοινωνία με τον Λόχο. Ο ασυρματιστής Φαίδρος Ρουσής θυμάται:

«Φτάνουμεν πας την Άσπρη Μούττη. Η καμαρούα των διαβιβάσεων ήταν διαλυμένη. Εν έμεινεν τίποτε. Ούτε πίνακας τηλεφωνικός να σάσουμε. Ούλλα διαλυμένα. Είσιεν ένα γήπεδο τζι επέφταν βροσιή οι όλμοι. […] Εν είσιεν ψυσιή του Θεού!».

Ξεφόρτωσαν τα μπιτόνια με το νερό και επέστρεψαν στο Τάγμα. Γι΄ αυτές τις αποστολές φαίνεται ότι δεν είχε ενημερωθεί ο Λόχος, ώστε να τις περιμένει και να τις αξιοποιήσει. Εξάλλου, όπως έχει προαναφερθεί, η επικοινωνία με το Τάγμα ήταν ανεπαρκής. Ελάχιστοι από τους άνδρες του Λόχου θυμούνται αυτές τις ενισχύσεις. Κάποιοι θυμούνται μόνο τα μπιτόνια με το νερό, τα οποία συνάντησαν στον δρόμο φεύγοντας από τον Λόχο, μετά που δέχθηκαν την επίθεση από τους Τούρκους.

Από στρατηγικής άποψης δημιουργήθηκαν δυσμενή δεδομένα. Οι Τούρκοι, έχοντας καταλάβει μέρος των υψωμάτων της Αλωνάγρας, μπορούσαν, κατεβαίνοντας τον δρόμο των 9 περίπου χιλιομέτρων, να φθάσουν στην τοποθεσία όπου βρισκόταν εγκατεστημένη η 181 Μοίρα Πεδινού Πυροβολικού και η 191 Πυροβολαρχία Ορεινού Πυροβολικού. Η κάθοδός τους θα έφερνε τις μονάδες του Πυροβολικού αντιμέτωπες με τον εχθρό και θα απειλούσε την ίδια την έδρα του Τάγματος στο Σιχαρί.

Οι Τούρκοι, μόλις ξημέρωσε η 22α Ιουλίου, αντιλήφθηκαν την παρουσία των ανδρών του 2ου Λόχου και στόχευσαν τους όλμους τους εναντίον τους. Οι άνδρες του Λόχου δέχονταν καταιγισμό σφαιρών και όλμων. Εκείνοι απαντούσαν με σποραδικές βολές με τα μαρτίνια τους και μερικές ριπές με το μπρεν, εξαιτίας των λιγοστών τους πυρομαχικών, απλώς για να κρατούν τους Τούρκους καθηλωμένους. Οι στρατιώτες με τον διοικητή του Λόχου, για να προστατευθούν από τους όλμους, έγειραν στο αντιπρανές του υψώματος, κοντά στον δρόμο, και έχασαν έτσι την οπτική επαφή με τον εχθρό.

Κατά την οπισθοχώρηση αποκόπηκαν από την ομάδα τρία άτομα, τα οποία έκτοτε αγνοούνται.

2. Ο εφοδιασμός του 2ου Λόχου σε νερό γινόταν με μηχανή, η οποία έστελνε το νερό από το Πάνω Δίκωμο στην έδρα του Λόχου. Φαίνεται ότι εν καιρώ πολέμου ο ανεφοδιασμός με αυτό τον τρόπο κατέστη προβληματικός.

Αυτοί είναι **οι στρατιώτες Σταύρος Καλλή του Σάββα**, **Σάββας Σάββα του Κυριάκου**[3] **και Τάσος Μανώλη του Κωνσταντή**.

∴ Ὁ ἐθνοφρουρὸς Σταῦρος Καλλὴς τοῦ Σάββα ἀπὸ τὴν Ἀμμόχωστο, πρώην ποδοσφαιριστὴς τῆς

«Νέας Σαλαμίνας», ἐλλείπει ἀπὸ τὶς 21 Ἰουλίου. Ὁ ἀγνοούμενος ὑπηρετοῦσε στὸ Τ.Π. 361 καὶ ἐδεάθη γιὰ τελευταία φορὰ στὴν περιοχὴ τῆς Ἄσπρης Μούττης.

∴ Ὁ ἐθνοφρουρὸς Σάββας Σαββάκης τοῦ Κυριάκου ἀπὸ τὴ Λάρνακα ἐλλείπει ἀπὸ τὶς 21 Ἰουλίου, ὁπότε ἐδράδη γιὰ τελευταία φορὰ στὴν Ἄσπρη Μούττη. Ὁ ἀγνοούμενος ὑπηρετοῦσε στὸ Τ.Π. 361.

Αριστερά: *Ο δεκανέας Παναγιώτης Αδάμου (δεξιά) με «στεν» και ο στρατιώτης Μίκης Πασιάς με «μπρεν» το καλοκαίρι του 1973 στο ύψωμα «ΟΧΙ» της 1ης Διμοιρίας του 2ου Λόχου του 361 ΤΠ. Εντός του πολυβολείου της Διμοιρίας σκοτώθηκε στις 21 Ιουλίου ο δεκανέας Π. Αδάμου μαζί με τον στρατιώτη Χριστάκη Ιωάννου* (Αρχείο Μίκη Πασιά).

Δεξιά: *Οι γονείς των στρατιωτών Σταύρου Καλλή και Σαββάκη Σάββα αναζητούν τα παιδιά τους που χάθηκαν στην «Άσπρη Μούττη». Εφημερίδα Χαραυγή, 8 Νοεμβρίου 1974* (Αρχείο ΓΤΠ).

Με την οπισθοχώρηση της ομάδας φαίνεται ότι οι Τούρκοι προωθήθηκαν περαιτέρω. Γύρω στις 16:30 15 περίπου άτομα του 2ου Λόχου, όταν άκουσαν από το ραδιόφωνο ότι είχε κηρυχθεί εκεχειρία, αποφάσισαν να κατευθυνθούν προς Σιχαρί. Μια ομάδα 5 περίπου ανδρών, οι οποίοι ήταν κυρίως τραυματίες, είχαν αποχωρήσει λίγη ώρα προηγουμένως. Στην Αλωνάγρα παρέμειναν περίπου 5 στρατιώτες με τον ανθυπολοχαγό Βασίλειο Δούκα. Ξαφνικά είδαν άνδρες του 399 τάγματος Πεζικού να ακροβολίζονται. Με την άφιξη του 399 ΤΠ στην περιοχή οι υπόλοιποι στρατιώτες του 2ου Λόχου υποχώρησαν στο Τάγμα. Ο Δούκας αναφέρει ότι στο Σιχαρί επέστρεψαν το απόγευμα της 22ας Ιουλίου και εκείνο που εξέλαβε από την αντίδραση των ατόμων που ήταν εκεί ήταν ότι τους είχαν ξεγραμμένους! Στις κορυφές της Αλωνάγρας αποκόκοπηκαν μόνο δύο άτομα του Λόχου. Οι στρατιώτες Μιχάλης Ευθυμίου και Δημήτρης Κωνσταντίνου. Την επόμενη μέρα το πρωί τούς εντόπισαν οι Τούρκοι και ξεκίνησαν να τους βάλλουν. Ο Μιχάλης Ευθυμίου κατάφερε να διαφύγει, ενώ **ο Δημήτρης Κωνσταντίνου** έκτοτε αγνοείται.

Απολογισμός των τριών ημερών πολεμικής δραστηριότητας του 2ου Λόχου ήταν ένας νεκρός, ο ασυρματιστής Δεκανέας Μιχάλης Μιχαήλ, και έξι αγνοούμενοι:

3. Υπολείμματα των οστών του Σάββα Σάββα του Κυριάκου εντοπίστηκαν και ταυτοποιήθηκαν τον Νοέμβριο του 2019. Η κηδεία του τελέστηκε στις 21 Δεκεμβρίου 2019

ο δεκανέας Παναγιώτης Αδάμου και οι στρατιώτες Χριστάκης Ιωάννου, Σταύρος Καλλή, Σάββας Σάββα, Τάσος Μανώλη και Δημήτρης Κωνσταντίνου.

Κλείνοντας, εν είδει σύντομης αποτίμησης της τριήμερης πολεμικής δραστηριότητας του 2ου Λόχου του 361 ΤΠ, θεωρείται ότι η μάχη για προάσπιση των θέσεων του Λόχου είχε κριθεί πριν καν ξεκινήσει. Τα δεδομένα ήταν κατά των αμυνομένων. Ο εχθρός διέθετε αριθμητική υπεροχή, υπεροπλία και αεροπορική προστασία. Η γενική αποδιοργάνωση που είχε επέλθει στην Εθνική Φρουρά ένεκα του πραξικοπήματος της 15ης Ιουλίου ήταν προφανής. Οι άνδρες του 2ου Λόχου είχαν να αντιμετωπίσουν επίλεκτες μονάδες καταδρομών, χωρίς οι ίδιοι να έχουν τις αντίστοιχες ενισχύσεις.

Το γεγονός ότι κατάφεραν να καθυστερήσουν την προέλαση των Τούρκων για δύο μέρες οφείλεται αποκλειστικά και μόνο στην αίσθηση του καθήκοντος που υπέδειξαν. Οι προσπάθειες της 32 ΜΚ και του 399 ΤΠ να ενισχύσουν την τοποθεσία και να απωθήσουν τους Τούρκους, παρά την αυτοθυσία των ανδρών τους και τις απώλειες, δεν αποδείχθηκαν αποτελεσματικές. Εξάλλου, σύμφωνα με μαρτυρίες των στρατιωτών του 2ου Λόχου, ο ίδιος ο Μιχαήλ Γεωργίτσης, τότε διοικητής της ΙΙΙ ΑΤΔ και από τις 15 Ιουλίου επικεφαλής του ΓΕΕΦ, τους είχε σε ανύποπτο χρόνο δηλώσει:

«***Εσείς εδώ πρέπει να είστε περήφανοι. Γιατί αν γίνει πόλεμος, πέσει η Λευκωσία και διατηρείται η Αλωνάγρα, είμαστε νικητές. Αν πέσει η Αλωνάγρα και στέκει η Λευκωσία, είμαστε χαμένοι. Είναι μεγάλη τιμή που σας έχουμε εδώ πάνω, γιατί εσείς φυλάτε πραγματικά Θερμοπύλες***».

Δυστυχώς έπεσε η Αλωνάγρα, έπεσε μεγάλο τμήμα της Λευκωσίας, έπεσαν και οι προδομένες κυπριακές Θερμοπύλες.

20-22 Ιουλίου 1974, Αλωνάγρα Πενταδακτύλου: Η δράση του 2ου Λόχου του 361 ΤΠ

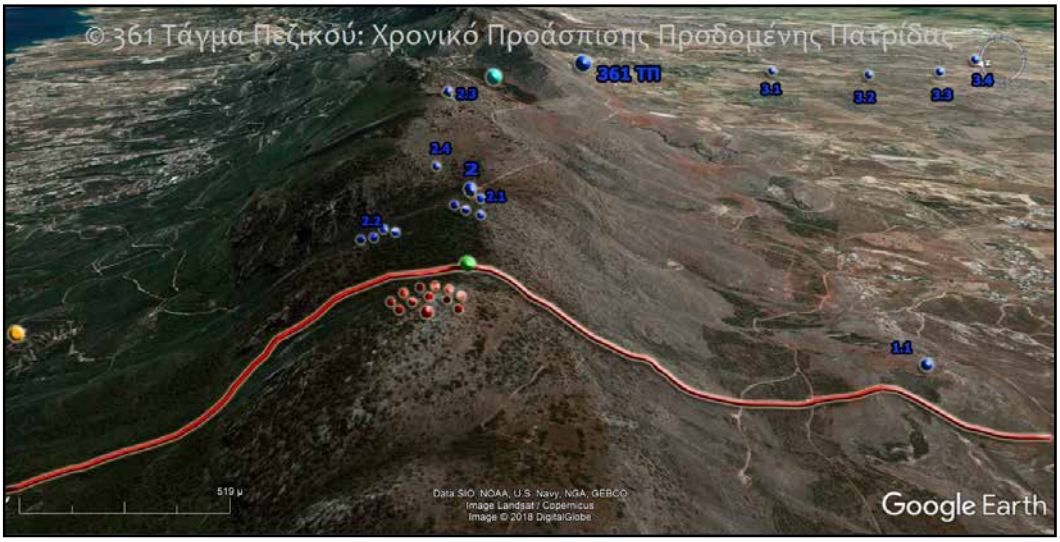

Όρια θύλακα
Φυλάκιο ΟΗΕ
Τουρκικά πολυβολεία (ενδεικτικά) επί της «Άσπρης Μούττης»
Φυλάκιο «Σημαία» του 251 ΤΠ
Διάβαση Αχεντρούσας (διάβαση Μπέλλαπαϊς)

2 Έδρα 2ου Λόχου
2.1 1η Διμοιρία 2ου Λόχου, Ύψωμα «Όχι» ή «Σημαία»
2.2 2η Διμοιρία 2ου Λόχου ή «Χαράδρα»
2.3 Φυλάκιο «Κεντρικό»
2.4 Φυλάκιο Α

3.1 Φυλάκιο 9
3.2 Φυλάκιο 10
3.3 Φυλάκιο 12
3.4 Φυλάκιο 13

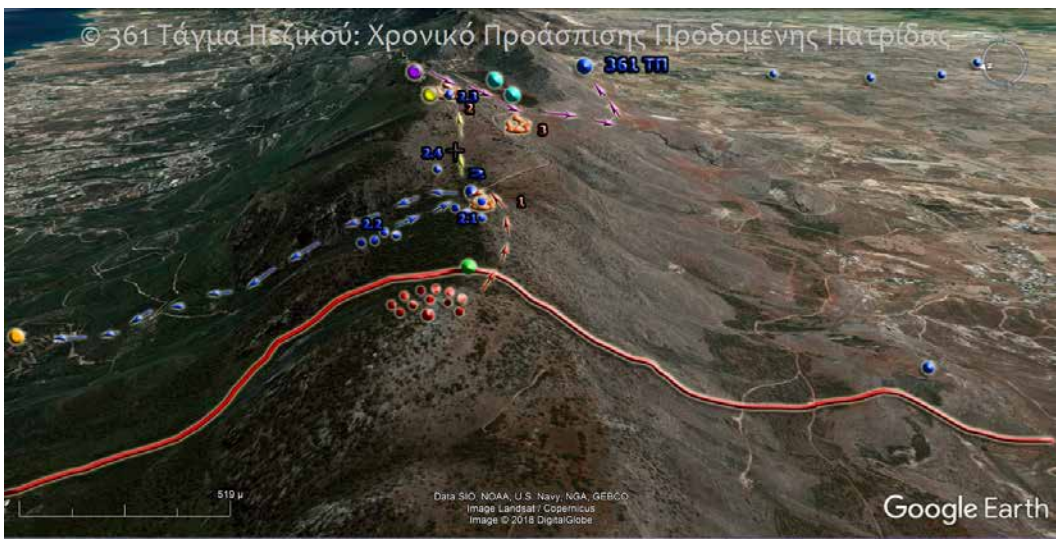

Χώρος διανυκτέρευσης Λόχου 21/22 Ιουλίου
Φυλάκιο ΟΗΕ
Τουρκικά πολυβολεία (ενδεικτικά)
Φυλάκιο «Σημαία» του 251 ΤΠ
181 ΜΠΠ και 191 ΠΟΠ ταγμένες στη Διάβαση Αχεντρούσας (διάβαση Μπέλλαπαϊς)
Χώρος οπισθοχώρησης το πρωί της 22ης Ιουλίου

Όρια θύλακα
Κίνηση στρατιωτών 2ου Λόχου (κυρίως 1ης και 2ης Διμοιρίας) 21 Ιουλίου
Οπισθοχωρητική κίνηση Λόχου 21 Ιουλίου
Οπισθοχωρητική κίνηση Λόχου προς Σιχαρί
Τουρκική επίθεση
Χώρος όπου σκοτώθηκε ο Δνέας Μιχάλης Μιχαήλ

Κατά προσέγγιση χώροι που θεάθηκαν τελευταία φορά αγνοούμενοι (**1**. Δνέας Πανίκος Αδάμου και Στρτης Χριστάκης Ιωάννου, **2**. Δνέας Μανώλη Τάσος, Στρτης Σταύρος Καλλή και Στρτης Σάββας Σάββα, **3**. Στρτης Δημήτρης Κωνσταντίνου)
2 Έδρα 2ου Λόχου
2.1 1η Διμοιρία 2ου Λόχου, Ύψωμα «Όχι» ή «Σημαία»
2.2 2η Διμοιρία 2ου Λόχου ή «Χαράδρα»
2.3 Φυλάκιο «Κεντρικό»
2.4 Φυλάκιο Α

«Μέση Ανατολή» (Middle East).
Γεωγραφικός όρος

Ιστορική αναδρομή στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου. Αραβοϊσραηλινοί πόλεμοι.

Ιλάρχου Βασίλειου Πέτρου,
Αποφοίτου Μεταπτυχιακού Προγράμματος Νεότερης και Σύγχρονης Ιστορίας, του Πανεπιστήμιου Κύπρου.

Η «**Μέση Ανατολή**» είναι γεωγραφικός όρος που αναφέρεται σε περιοχές της Δυτικής Ασίας και της Βόρειας Αφρικής. Τα όρια της Μέσης Ανατολής δεν είναι αυστηρώς καθορισμένα. Αυτά διαφέρουν ανά ιστορική περίοδο και ποικίλλουν ανάλογα με την εθνολογική, την πολιτισμική και τη γεωπολιτική σκοπιά. Κατά κανόνα όμως περικλείουν την Αραβική Χερσόνησο και τις χώρες γύρω από την Ερυθρά Θάλασσα και τον Περσικό Κόλπο[1].

Πριν τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο οι Βρετανοί αποκαλούσαν «Εγγύς Ανατολή» (Near East) τον χώρο που περιλάμβανε πρώην κτήσεις της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, σε αντίθεση με τον όρο «Άπω Ανατολή» (Far East) που περιλάμβανε την Κίνα, την Ινδοκίνα και την Ιαπωνία. «Ανατολή» (East) αποκαλούσαν το κόσμημα του στέμματος των αποικιών τους, την Ινδία. Την δε περιοχή που βρισκόταν μεταξύ των κτήσεων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και της Ινδίας αποκαλούσαν «Μέση Ανατολή» (Middle East). Κατά τη διάρκεια όμως των στρατιωτικών επιχειρήσεων του Β΄ Π.Π., με την εγκατάσταση του Στρατηγείου Μέσης Ανατολής στην Αίγυπτο, ο όρος Μέση Ανατολή, ενώ χρησιμοποιήθηκε αρχικά για τη Συρία και το Ιράκ, άρχισε να επεκτείνεται σ' όλα τα εδάφη όπου εκτεινόταν βαθμιαία και η δράση των βρετανικών δυνάμεων. Έτσι τελικά συμπεριλαμβάνει περιοχές από την Ευρώπη, τη Δωδεκάνησο, τις χώρες που αποτελούσαν πρώην κτήσεις της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και της Γαλλίας (Λίβανος, Συρία) καθώς και χώρες της Αφρικής, όπως το Σουδάν, τη Σομαλία μέχρι και τη Λιβύη[2].

Επομένως η παγκόσμια ορολογία που χρησιμοποιείται σήμερα για τον προσδιορισμό της γεωγραφικής περιοχής της Ανατολικής Μεσογείου, που είναι άμεσα συνδεδεμένη με τη «Μέση Ανατολή», αποτελεί βρετανικό κληροδότημα της αποικιακής και μετααποικιακής περιόδου. Όμως η γεωγραφική αυτή περιοχή παρουσιάζει μοναδική ιστορική σημασία, πολύ πριν καταστεί γνωστή με αυτό το όνομα.

1. Οι πόλεμοι του 20ού αιώνα. Πήγασος εκδοτική, 2009.
2. Σειρά μεγάλες μάχες, Ελ Αλαμέιν, Περιοδικό «Στρατιωτική Ιστορία», Αθήνα, 2008.

Η ιστορία της Ανατολικής Μεσογείου από την αρχαιότητα

Πάμε πίσω στον χρόνο μέχρι το 2.500 π.Χ., τεσσεράμισι και πλέον χιλιετίες από τη σημερινή εποχή. Αυτή την ιστορική περίοδο η ανθρωπότητα αναβαθμίζεται από τις τοπικές κοινωνικά αναπτυγμένες περιοχές στους πρώτους πρώιμους πολιτισμούς. Βλέπουμε στον χάρτη των πρώτων γνωστών μέχρι σήμερα πολιτισμών μιαν πλειοψηφική συγκέντρωση ανά την υφήλιο στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου.

Οι εννέα πρώτοι στην ιστορία της ανθρωπότητας ακμάζοντες πολιτισμοί είναι: οι Ακκαδικός, Σουμερικός, Βαβυλωνιακός (Μεσοποταμία), Αιγυπτιακός (κοιλάδα - Δέλτα του Νείλου), Μινωικός (Κρήτη), Μυκηναϊκός (Πελοπόννησος - Ηπειρωτική Ελλάδα), Χετταϊκός (Μικρά Ασία), και μόνο δύο, ο Ινδικός και Κινεζικός στην κοιλάδα του Ινδού και του Κίτρινου ποταμού αντίστοιχα, αναπτυχθέντες μακριά από τη λεκάνη της Ανατολικής Μεσογείου. Οι επτά πρώτοι είναι γεωγραφικά και ιστορικά άμεσα συνδεδεμένοι με την Ανατολική Μεσόγειο[3]. Η λεκάνη της Ανατολικής Μεσογείου αποτελεί το σημείο επαφής όλων αυτών των επτά πολιτισμών που συνυπάρχουν σχεδόν παράλληλα. Θα αποτελέσει δε το πεδίο της πολιτισμικής, της οικονομικής αλλά και της στρατιωτικής αντιπαράθεσης μεταξύ τους για την επικράτηση του ισχυροτέρου, με στόχο την εκμετάλλευση προς όφελός του των φυσικών πόρων και την εμπορία αγαθών στην ευρύτερη περιοχή.

Όπως αναφέρουν ακαδημαϊκοί των διεθνών σχέσεων, «τα μικρά κράτη

3. Karen Farrington, Ιστορικός Άτλας των Αυτοκρατοριών, Σαββάλας, 2005, σελ. 10-25.

επιβιώνουν στις ρωγμές των ισχυρών κρατών», έτσι και η Κύπρος, με το όνομα «Αλάσια», παρουσιάζει μιαν πρωτοφανή ακμή, η οποία στηρίζεται στις εμπορικές σχέσεις και στις συμμαχίες μεταξύ των γειτονικών πολιτισμών, ώστε ν' αντιμετωπιστεί ο κοινός εχθρός που θα σαρώσει την Ανατολική Μεσόγειο την περίοδο που ακολουθεί. Είναι γνωστοί ως «οι Λαοί της θάλασσας», οι οποίοι ήλθαν από τη Δυτική Μεσόγειο και λεηλάτησαν όλα τα παράλια της Ανατολικής Μεσογείου.

Επιγραφές που προήθλαν από ανασκαφές σε πόλεις της Ανατολικής Μεσογείου αυτήν την περίοδο αποκαλύπτουν τη σχέση του Βασιλιά της «Αλάσιας» (Κύπρου) με τις γειτονικές της χώρες. Επιγραφή από την Τελλ ελ Αμάρνα (Αίγυπτος) αναφέρεται σε επιστολή του Βασιλιά της Αλάσιας προς τον Βασιλιά της Αίγυπτου: «Στον Βασιλιά της Αιγύπτου, τον αδερφό μου μιλώ. Τώρα σου έχω στείλει 500 τάλαντα, ως δώρο αδερφέ μου. Είναι λίγα, επειδή ο θεός Νεργκάλ (ο ασσυριακός θεός του θανάτου) έχει σκοτώσει όλους τους άνδρες μου, και η χώρα μου δεν παράγει αρκετό χαλκό…. Σε μένα αδερφέ μου, στείλε μου μεγάλη ποσότητα ασημιού….». Επιγραφή από την Ουγκαρίτ (Συρία) αναφέρεται σε επιστολή του Βασιλιά της Ουγκαρίτ Αμμουραμπί στον Βασιλιά της Αλάσιας: «Στον βασιλιά της Αλάσιας, τον πατέρα μου λέγω. Στα πόδια σου, πατέρα μου, προσπέφτω. Τα πλοία του εχθρού ήρθαν, πόλεις δικές μου έκαψαν και δυσάρεστα πράγματα πολλά έκαμαν….». Οι επιγραφές αυτές αφενός δείχνουν τη σχέση των πολιτισμών της εποχής και τη συμμαχία που είχαν και αφετέρου τις συνέπειες που υπέστησαν από την επιδρομή των «Λαών της Θάλασσας»[4].

Η επόμενη περίοδος που ακολουθεί χαρακτηρίζεται από οικονομική και πολιτισμική ύφεση. Τον δωδέκατο αιώνα π.Χ. έχουμε πλέον την επιβίωση – ακμή των Μυκηναίων, των Αιγυπτίων και των Βαβυλωνίων, οι οποίοι, λόγω του γεωγραφικού βάθους που είχαν από τα παράλια, επανήλθαν στο πολιτισμικό προσκήνιο και διεκδίκησαν την πρωτοκαθεδρία στην περιοχή. Η Κύπρος θα ακμάσει για τα επόμενα χρόνια ως ανεξάρτητο Βασίλειο, μέχρι την έναρξη στις απαρχές του ογδόου π.Χ. αιώνα της επεκτατικής πολιτικής της Ασσυριακής Αυτοκρατορίας προς την Ανατολική Μεσόγειο.

Οι Αυτοκρατορίες και η επιρροή τους

Αυτοκρατορία είναι το κράτος ή το σύνολο κρατών τα οποία υπάγονται στην

4. Ιστορία της Κύπρου. Από την νεολιθική μέχρι και την ρωμαϊκή εποχή. Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού. Β΄ έκδοση, Λευκωσία 2006, σελ. 38-39.

εξουσία ενός αυτοκράτορα. Οι κάτοικοι του Ακκάδ (Κάτω Μεσοποταμία) ήταν ο πρώτος πολιτισμός που καθυπόταξε άλλα κράτη και τα έθεσε υπό αυτοκρατορικό καθεστώς και όχι υπό αποίκηση. Δηλαδή ανέπτυξαν μιαν κατακτητική πολιτική για τη δημιουργία μιας Αυτοκρατορίας, πέραν των πληθυσμιακών και γεωγραφικών ορίων του πολιτισμού τους, με σκοπό την οικονομική, εμπορική και στρατιωτική επέκταση της επιρροής τους. Οι Ασσύριοι (Ασσούρ στη Μεσοποταμία, ΒΑ Ιράκ) ήταν ο δεύτερος πολιτισμός με αυτοκρατορικές βλέψεις. Καθοριστικό για την επίτευξη του στόχου τους είναι ο πλήρης έλεγχος της Ανατολικής Μεσογείου, συγκεκριμένα των ακτών της Μικράς Ασίας, της Φοινίκης, της Παλαιστίνης και της Αίγυπτου και φυσικά ο πλήρης έλεγχος του νησιού της Κύπρου.

Η Μέση Ανατολή εκτός από το λίκνο των πολιτισμών αποτελεί και το λίκνο των Αυτοκρατοριών, καθώς εντός των γεωγραφικών της ορίων θα γεννηθούν οι περισσότερες από τις αυτοκρατορίες της Ευρασίας που γνώρισε η ανθρωπότητα. Ακόμα και αυτές που ξεκίνησαν εκτός της Μέσης Ανατολής επεκτάθηκαν προς αυτήν είτε για τη θέσουν υπό την επιρροή τους είτε για να εξανδραποδίσουν τις εκεί εδραιωμένες Αυτοκρατορίες. Εννοείται ότι η κυριαρχία της Ανατολικής Μεσογείου αποτελεί το κλειδί στην επιτυχία της επέκτασης αυτής, λόγω του ελέγχου των θαλάσσιων συγκοινωνιών που ενώνουν την Ανατολή με τη Δύση.

Από τον όγδοο αιώνα π.Χ. μέχρι τον Β΄ΠΠ η Ανατολική Μεσόγειος και η Μέση Ανατολή αποτελούν το πεδίο συγκρούσεως των Αυτοκρατοριών, με τη μια να διαδέχεται την άλλη. Η επόμενη θέτει υπό την άμεση υποτέλειά της την αμέσως προηγούμενή της για υλοποίηση της αυτοκρατορικής της κυριαρχίας. Με χρονολογική σειρά αναφέρονται ονομαστικά οι σημαντικότερες: η Ακκαδική, η Αιγυπτιακή, η Ασσυριακή, η Βαβυλωνιακή, η Περσική (Αχαιμενίδες), η Μακεδονική (του Μ. Αλεξάνδρου), η Ρωμαϊκή, η Βυζαντινή, η Περσική (Σασσανίδες), το Αξούμ (Αιθιοπία), η Αραβική (Ομεϋάδες, Αββασίδες και Φατιμίδες), η Σελτζουκική, η Μογγολική, η Ενετική, η Οθωμανική, η Γαλλική και η Βρετανική[5].

Κρίνεται σκόπιμο να αναφερθούν δύο περιπτώσεις Αυτοκρατοριών που επηρέασαν απόλυτα -με προεκτάσεις ακόμα και στο σήμερα- την κατάσταση στην Κύπρο. Αυτές είναι η Περσική Αυτοκρατορία των Αχαιμενιδών 550-330 π.Χ. και η Αυτοκρατορία του Μ. Αλεξάνδρου 334-323 π.Χ. Η εκστρατεία των Περσών με σκοπό την επέκταση της επιρροής τους πέραν της Μέσης Ανατολής προς την Ευρώπη απέτυχε, λόγω της επιτυχούς στρατιωτικής άμυνας σε θάλασσα και ξηρά που πέτυχαν οι ελληνικές πόλεις-κράτη. Τότε ανέλαβαν την

5. Karen Farrington, ό.π.π. και https://www.youtube.com/watch?v=_lTduTwqtjY.

πρωτοβουλία η Αθήνα και η Σπάρτη, ως ισχυρότερες, ν' απελευθερώσουν τις ήδη κατακτηθείσες από τους Πέρσες ελληνικές πόλεις της Μικράς Ασίας, και της Κύπρου. Οι εκστρατείες κατελάμβαναν εύρος περιοχών από την πόλη του Βυζαντίου μέχρι και την Αίγυπτο. Σε τρεις περιπτώσεις: το 478 π.Χ. με περισσότερες από πενήντα τριήρεις, το 459 π.Χ. με διακόσια πλοία και το 450/449 π.Χ. με διακόσιες τριήρεις εξεστράτευσαν για την απελευθέρωση της Κύπρου[6]. Σε κάθε περίπτωση νίκησαν τόσο στην ξηρά όσο και στη θάλασσα. Όμως με την αποχώρηση των ελληνικών στρατιωτικών δυνάμεων, ο περσικός στρατός ανακαταλάμβανε το νησί.

Αθηναϊκή τριήρης

Η μη ύπαρξη εθνικής στρατηγικής και ο εσωτερικός ανταγωνισμός της Αθήνας και της Σπάρτης οδήγησαν στη σύναψη της «Ειρήνης του Καλλία» το 448 π.Χ., με την οποία τερματίστηκε κάθε εχθροπραξία μεταξύ Περσών και Αθηναίων. Έτσι οι Αθηναίοι εγκατέλειψαν οριστικά τις διεκδικήσεις τους στην Κύπρο. Ακολούθησε η προδοτική «Ειρήνη του Ανταλκίδα» το 386 π.Χ., όπου οι Σπαρτιάτες υπέγραψαν τον όρο ότι η Κύπρος παρέμενε οριστικά υπό τον περσικό ζυγό και όποιος παραβίαζε τη συνθήκη θα ήταν εχθρός του Πέρση Βασιλιά. Έτσι ακόμα και επαναστάσεις εντός του νησιού δεν μπορούσαν να υποβοηθηθούν από καμία ελληνική πόλη-κράτος[7]. Η περσοφοινικική κυριαρχία της Κύπρου έχει καταγραφεί ως μία από τις μελανότερες περιόδους της Κυπριακής Ιστορίας, διότι σχεδόν το νησί αφελληνίστηκε! Ευτυχώς, η Κύπρος λυτρώθηκε το 332 π.Χ. από τον Μέγα Αλέξανδρο.

Ο Μέγας Αλέξανδρος, αφού πέτυχε την ενοποίηση των Ελλήνων, με μιαν απόλυτα επιτυχημένη εκστρατεία καθυπόταξε την Περσική Αυτοκρατορία, πετυχαίνοντας δύο βασικούς στρατηγικούς στόχους:

• Την κατάληψη και την αποστέρηση όλων των λιμανιών της Ανατολικής

6. Ιστορία της Κύπρου, ό.π.π., σελ.101.
7. Ιστορία της Κύπρου, ό.π.π., σελ.106.

Μεσογείου από τους Πέρσες, ώστε να καλύψει τα νώτα του τόσο από επιθέσεις όσο και από τις παρενοχλήσεις του ανεφοδιασμού του και

- Την εκστρατεία του στο εσωτερικό της Μέσης Ανατολής, με τον εχθρό να αποστερείται έτσι της δυνατότητας οποιασδήποτε οικονομικής ή άλλης δραστηριότητας στον θαλάσσιο χώρο, που είχε ως αποτέλεσμα την πλήρη αποδυνάμωσή του[8].

Σύγχρονη ιστορία της Μέσης Ανατολής

Τα ιστορικά γεγονότα στην περιοχή της Μέσης Ανατολής, μετά τη λήξη του Β΄ Π.Π., εντάσσονται, όπως και η υπόλοιπη υφήλιος, σε μια νέα μορφή επιρροής, το λεγόμενο διπολικό σύστημα μεταξύ ΗΠΑ και Σοβιετικής Ένωσης και τον Ψυχρό Πόλεμο που αναπτύσσουν μεταξύ τους.

Αναμφίβολα η Μέση Ανατολή αποτελεί το κυριότερο θέατρο του Ψυχρού Πολέμου, με την πλειονότητα των στρατιωτικών συγκρούσεων του εικοστού αιώνα να λαμβάνουν χώρα εντός των γεωγραφικών ορίων της. Οι δύο υπερδυνάμεις, αν και δεν είχαν άμεση εμπλοκή των στρατιωτικών τους δυνάμεων, έμμεσα υποστήριζαν τα νεοϊδρυθέντα ανεξάρτητα κράτη που προέκυψαν από την αποχώρηση των ευρωπαϊκών κρατών από τις αποικίες τους, σε μιαν πρωτοφανή δίνη πολεμικών συγκρούσεων, που η κλίμακά της ξεπερνούσε κάθε προηγούμενη ιστορική περίοδο. Επίσης η περίοδος αυτή χαρακτηρίζεται από την απειλή για τον πυρηνικό όλεθρο. Αν και καμιά χώρα της Μέσης Ανατολής δεν απέκτησε μέχρι το τέλος του Ψυχρού Πολέμου πυρηνικά όπλα, εντούτοις, τέτοιου είδους όπλα αναπτύχθηκαν στη Μέση Ανατολή, επειδή είχαν τη δυνατότητα λόγω απόστασης να πλήξουν σε βάθος τη Σοβιετική ένωση.

Τη δεκαετία του 1950 η γεωγραφική θέση της Κύπρου απέκτησε παγκόσμια στρατηγική αξία, διότι αποτέλεσε την τελευταία κτήση της Βρετανικής Αυτοκρατορίας στη Μέση Ανατολή, χαρακτηριζόμενη από τους Βρετανούς ως το «αβύθιστο αεροπλανοφόρο» τους στην Ανατολική Μεσόγειο. Οι Βρετανοί, στα πλαίσια του ΝΑΤΟ και της συνεργασίας τους με τις ΗΠΑ, θα καταστήσουν την Κύπρο το προκεχωρημένο προπύργιο του πυρηνικού τους οπλοστασίου. Η θέση της Κύπρου, καθώς και της Ισλανδίας, αποτελούν τα μόνα σημεία όπου τα νατοϊκά βομβαρδιστικά μπορούν να εξορμήσουν και να πλήξουν σε βάθος

8. Γεώργιος Σ. Ψαρούδης, Αλέξανδρος ο κατακτητής. Μονογραφίες, Παγκόσμια Πολεμική Ιστορία, Compupres Α.Ε., Αθήνα, σελ. 49.

τα αστικά και τα βιομηχανικά κέντρα της Σοβιετικής Ένωσης. Συγκεκριμένα στην αεροπορική βάση Ακρωτηρίου, τη μεγαλύτερη στη Μέση Ανατολή, σταθμεύουν βαρέα βομβαρδιστικά, που μεταφέρουν βόμβες με πυρηνικές γομώσεις. Στην Επισκοπή Λεμεσού βρίσκεται η υπόγεια βάση με σιλό εκτόξευσης βαλλιστικών πυραύλων με πυρηνικές κεφάλες. Το δεύτερο σε ισχύ και ακτίνα δράσης αμερικανικό ραντάρ στον κόσμο είναι εγκατεστημένο στην κορυφή του Τροόδους. Εγκαταστάσεις ραντάρ του κοινού ναυτικού στρατηγείου του ΝΑΤΟ βρίσκονται στο ακρωτήρι Κάβο Γκρέκο, νοτίως της Αμμόχωστου, με στόχο τον εντοπισμό ναυτικών δυνάμεων στην Ανατολική Μεσόγειο. Αμερικανικοί ραδιοσταθμοί ιχνηλάτησης, ραδιοεπισήμανσης, λήψεως, αποκρυπτογραφήσεως και αναμεταδόσεως μηνυμάτων βρίσκονται εγκατεστημένοι στον Γερόλακκο, τη Μια Μηλιά, τον Καραβά και τη Λευκωσία[9]. Όλα αυτά δείχνουν τη σημαντικότητα της γεωγραφικής θέσης της Κύπρου στην Ανατολική Μεσόγειο. Η Κύπρος, παρά την πάροδο τεσσερισήμισι χιλιετιών, παραμένει αναλλοίωτη ως στρατηγικό απόκτημα της εκάστοτε κυριαχούσας υπερδυνάμεως, τοποθετώντας την σ' αυτήν την περίοδο στην πρώτη γραμμή της αντιπαράθεσης των δύο Υπερδυνάμεων.

Τα ιστορικά γεγονότα της Μέσης Ανατολής που καθόρισαν το σήμερα

Τα γεγονότα με παγκόσμια σημασία που συνέβησαν στη Μέση Ανατολή είναι τα εξής: η δημιουργία του κράτους του Ισραήλ το 1948, η κρίση του Σουέζ το 1956, ο Γ΄ και ο Δ΄ Αραβοϊσραηλινός Πόλεμος, η στρατιωτική επέμβαση του Ο.Η.Ε. το 1991 στο Κουβέιτ και των ΗΠΑ και των Συμμάχων τους το 2003 στο Ιράκ και, τέλος, η στρατιωτική εμπλοκή της Ρωσίας στον συριακό εμφύλιο το 2015. Τα γεγονότα αυτά περιγράφονται παρακάτω συνδεόμενα και με τα γεγονότα της σύγχρονης Κυπριακής Ιστορίας.

Το 1947, στην εξέλιξη των συγκρούσεων μεταξύ Εβραίων και Αράβων (διακοινοτικές ταραχές ή πόλεμος της ανεξαρτησίας), ο Ο.Η.Ε. ανέλαβε τον έλεγχο της Παλαιστίνης, και στις 29 Νοεμβρίου η Γενική Συνέλευση του Ο.Η.Ε. υιοθέτησε την απόφαση Αρ. 181 για τη διαίρεση της Παλαιστίνης σ' ένα ισραηλινό και ένα αραβικό κράτος και τη μετατροπή της Ιερουσαλήμ σε διεθνή πόλη εκτός συνόρων. Στις 14 Μαΐου 1948, μία ημέρα πριν λήξει η βρετανική εντολή στην περιοχή, το Ανώτατο Εβραϊκό Συμβούλιο ανακήρυξε την ανεξαρτησία του Ισραήλ. Την επόμενη ημέρα ξέσπασε ο αραβοϊσραηλινός πόλεμος του 1948, όταν πέντε αραβικές χώρες (Αίγυπτος, Ιορδανία, Συρία, Λίβανος και Ιράκ) εισέβαλαν στρατιωτικά στην Παλαιστίνη. Η Αίγυπτος και η Ιορδανία προσάρτησαν τότε

9. Φίλης Γιώργος, Έτσι προδόθηκε η Κύπρος, παραγωγή 1974.

το Σινά και τη Γάζα η πρώτη και τη Δυτική Όχθη η δεύτερη. Μετά από έναν χρόνο εχθροπραξιών υπογράφηκε ανακωχή[10].

Ακολούθησαν τα γεγονότα με την ονομασία Κρίση του Σουέζ, που ξέσπασε το καλοκαίρι του 1956 στην Αίγυπτο, αμέσως μετά την εθνικοποίηση (χρησιμοποίηση από τους Αιγυπτίους αντί των Βρετανών) της διώρυγας του Σουέζ, και συνεχίστηκε το φθινόπωρο του ίδιου έτους με κίνδυνο γενίκευσης της πολεμικής σύγκρουσης των συνασπισμένων δυνάμεων της Αγγλίας, της Γαλλίας και του Ισραήλ κατά της Αιγύπτου. Τελικά ο κίνδυνος γενίκευσης αποτράπηκε από τις Η.Π.Α., καθώς πλέον ήταν ανοικτό το ενδεχόμενο ενός πυρηνικού πολέμου, λόγω των απειλών της Σοβιετικής Ένωσης, και με παρέμβαση του Ο.Η.Ε. διατάχθηκε η κατάπαυση του πυρός. Παρά ταύτα η κρίση παρατάθηκε μονομερώς από το Ισραήλ μέχρι την άνοιξη του 1957.

Της κρίσης του Σουέζ επακολούθησε η μεγαλύτερη πολιτική ταπείνωση της Μεγάλης Βρετανίας στον εικοστό αιώνα, οπότε και παραιτήθηκε ο τότε πρωθυπουργός Άντονυ Ήντεν, ενώ αντίθετα ο πρόεδρος Νάσερ κατέστη μέγα πολιτικό ίνδαλμα όλου του αραβικού κόσμου[11]. Την ίδια περίοδο ο αγώνας της ΕΟΚΑ στην Κύπρο για αποτίναξη του αγγλικού ζυγού έφθασε στην κορύφωσή του.

10. Petter Calvocoressi, Διεθνής πολιτική 1945-2000, εκδόσεις Κωσταντίνου Τουρίκη, 2004, σελ. 547-549.
11. Petter Calvocoressi, ό.π.π. σελ. 564-567.

Σε συνέχεια της σύγκρουσης μεταξύ Ισραηλινών και Αράβων, η οποία συνεχίζει μέχρι και σήμερα, έχουμε δύο ακόμα πολεμικές συγκρούσεις, πολύ μεγάλης κλίμακας, μεταξύ των αντιπάλων. Ο Πόλεμος των έξι ημερών ή ο Γ΄ Αραβοϊσραηλινός Πόλεμος, ξέσπασε μεταξύ του Ισραήλ και των Αράβων γειτόνων του, την Αίγυπτο, την Ιορδανία και τη Συρία. Τον Μάιο του 1967 η Αίγυπτος εξεδίωξε τις δυνάμεις του Ο.Η.Ε. από τη χερσόνησο του Σινά, οι οποίες στάθμευαν εκεί από το 1957 (ως συνέπεια της εισβολής του Ισραήλ στο Σινά το 1956), για να παρέχουν μίαν ειρηνευτική νεκρή ζώνη. Μετά τις απειλές του Ισραήλ εναντίον της Συρίας, συμμάχου της Αιγύπτου, η τελευταία συγκέντρωσε χίλια τεθωρακισμένα και εκατό χιλιάδες στρατιώτες στα σύνορα και επίσης έκλεισε τα στενά του Τιράν σ' όλα τα πλοία που έφεραν ισραηλινή σημαία.

Στις 5 Ιουνίου 1967 το Ισραήλ εξαπέλυσε αιφνιδιαστική επίθεση εναντίον των αεροπορικών δυνάμεων της Αιγύπτου, φοβούμενο, όπως υποστήριξε, άμεση εισβολή από την Αίγυπτο. Η υπεροχή στον αέρα (αφού κατέστρεψε τα περισσότερα αιγυπτιακά αεροσκάφη επί του εδάφους) υπήρξε το καθοριστικό ισραηλινό όπλο. Σε απάντηση η Ιορδανία επιτέθηκε στη δυτική Ιερουσαλήμ και τη Νετάνια, αλλά η ισραηλινή ανταπάντηση ήταν άμεση. Στο τέλος του πολέμου

το Ισραήλ είχε κερδίσει τον έλεγχο της ανατολικής Ιερουσαλήμ, της Λωρίδας της Γάζας, της Δυτικής Όχθης, των υψιπέδων του Γκολάν και της χερσονήσου του Σινά[12].

Στην Ανατολική Μεσόγειο τον Απρίλιο του 1967 η Χούντα κατέλαβε την εξουσία στην Ελλάδα, αναζητώντας διεθνή αναγνώριση, ενώ τα γεγονότα στην Κοφίνου στην Κύπρο τον Νοέμβριο του ιδίου έτους και οι διεθνείς πιέσεις την οδήγησαν στην απόφαση απόσυρσης της Ελληνικής Μεραρχίας που βρισκόταν μυστικά στην Κύπρο, ενώ η Τουρκία απειλούσε με στρατιωτική εισβολή[13].

Η πολεμική σύγκρουση που ακολούθησε, ο πόλεμος του Γιομ Κιπούρ ή ο Δ΄ Αραβοϊσραηλινός Πόλεμος, έλαβε χώρα τον Οκτώβριο του 1973 και ήταν ο τελευταίος της σειράς των αραβοϊσραηλινών πολέμων. Διεξήχθη από τις 6 έως τις 26 Οκτωβρίου 1973 από έναν συνασπισμό αραβικών κρατών υπό την ηγεσία της Αιγύπτου και της Συρίας εναντίον του Ισραήλ.

Ο πόλεμος ξεκίνησε με μιαν αιφνιδιαστική κοινή επίθεση της Συρίας και της Αιγύπτου τη μέρα του Γιομ Κιπούρ, τη μεγαλύτερη εβραϊκή εορτή. Η Αίγυπτος και η Συρία πέρασαν τις γραμμές κατάπαυσης του πυρός στο Σινά στον Νότο και τα Υψώματα του Γκολάν στον Βορρά αντίστοιχα, εδάφη που αμφότερα κατέχονταν από το Ισραήλ από το 1967. Η σύγκρουση είχε όλα τα στοιχεία μιας σοβαρής διεθνούς κρίσης και ολοκληρώθηκε με μιαν έμμεση σύγκρουση των δύο πυρηνικών υπερδυνάμεων, των Η.Π.Α. και της Σοβιετικής Ένωσης, οι οποίες εφοδίασαν σε μεγάλη κλίμακα τους εμπόλεμους συμμάχους τους.

Ο πόλεμος είχε τεράστιες συνέπειες σ' όλον τον κόσμο. Ο αραβικός κόσμος, ο οποίος είχε ταπεινωθεί από τη συντριπτική ήττα στον Πόλεμο των Έξι Ημερών, ένιωσε ψυχολογικά δικαιωμένος από τη σειρά των νικών στην αρχή της σύγκρουσης. Ο πόλεμος όμως τελείωσε με στρατιωτική νίκη του Ισραήλ, που ακολουθήθηκε από μακροσκελείς διαπραγματεύσεις, καταλήγοντας στο Συνέδριο της Γενεύης. Η Συνθήκη Ειρήνης υπογράφηκε τον Μάιο του 1974, με το Ισραήλ να επιστρέφει μεγάλο μέρος των κατεχόμενων εδαφών[14].

Στην Ανατολική Μεσόγειο τον Νοέμβριο του 1973 ο Δημήτριος Ιωαννίδης ανέτρεψε τον Γεώργιο Παπαδόπουλο -ο οποίος κράτησε ουδέτερη στάση στον πόλεμο του Ισραήλ το 1973- και ανέλαβε την εξουσία. Τον Ιούλιο του 1974 διέταξε

12. Petter Calvocoressi, ό.π.π. σελ. 580-583.
13. Βασίλη Πέτρου, Μαύρα Μπερέ Μαύρος Ιούλης. Η δράση της 21 ΕΑΝ το καλοκαίρι του 1974, Λευκωσία 2014, σελ. 21.
14. Σειρά μεγάλες μάχες, Γιομ Κιπούρ 1973, περιοδικό «Στρατιωτική Ιστορία», Αθήνα 2004 και Petter Calvocoressi, ό.π.π., σελ. 595-598.

την ανατροπή της Κυπριακής Κυβερνήσεως,[15] όμως η λανθασμένη εκτίμηση της αντίδρασης της Τουρκίας και του διεθνούς παράγοντα οδήγησαν στην τουρκική εισβολή και κατοχή της Βόρειας Κύπρου και την κατάρρευσης της Χούντας[16].

Δυστυχώς, για ακόμα μια φορά, όπως και τον πέμπτο αιώνα π.Χ., η έλλειψη υψηλής στρατηγικής της Ελλάδας και της Κύπρου για την Ανατολική Μεσόγειο, σε συνάρτηση με τα διεθνή συμφέροντα και τη διχόνοια των Ελλήνων, παρέδωσαν μεγάλο τμήμα του νησιού της Κύπρου στον από Ανατολής εχθρό, ο οποίος εναρμόνισε τις επιδιώξεις του με αυτές των ισχυρών της εποχής εκείνης.

Στην περίοδο που ακολουθεί οι συγκρούσεις μετατοπίστηκαν ανατολικότερα, στην Αραβική Χερσόνησο, μεταξύ των αραβικών κρατών που επιδίωκαν την ηγεμονία του αραβικού κόσμου. Η κατάσταση στην Ανατολική Μεσόγειο παρέμεινε αναλλοίωτη μέχρι το 1991, όπου η Σοβιετική Ένωση κατέρρευσε.

Το κενό ισχύος που δημιουργήθηκε οδήγησε σε δύο γεγονότα:

- Την εξασφάλιση των Ρώσων επιστημόνων από το Ισραήλ, οι οποίοι του παρείχαν την τεχνογνωσία και έτσι κατέστη η μοναδική πυρηνική δύναμη στη Μέση Ανατολή.

- Τις στρατιωτικές επεμβάσεις εναντίον του Ιράκ: του Ο.Η.Ε. εναντίον των Ιρακινών το 1991[17] για την απελευθέρωση του Κουβέιτ και των ΗΠΑ και των Συμμάχων τους το 2003 για την ανατροπή του Σαντάμ Χουσεΐν[18].

Μέχρι το 2009, για σχεδόν δύο δεκαετίες, οι ΗΠΑ απολάμβαναν την απόλυτη παγκόσμια κυριαρχία, ως η μοναδική υπερδύναμη. Αυτήν τη χρονιά άρχισε η Ρωσία να διεκδικεί την ισχύ μιας περιφερειακής δύναμης, που θα είχε λόγο στη γεωγραφική περιοχή που την περιβάλλει. Το 2015 επεξέτεινε την επιρροή της στην Ανατολική Μεσόγειο και συγκεκριμένα στη Συρία, όπου στηρίζει στρατιωτικά την κυβέρνησή της ενάντια στις ξένες ένοπλες ομάδες που δρουν στο έδαφός της με αντάλλαγμα την ισχυρή αεροναυτική παρουσία της στα παράλιά της μέχρι και σήμερα.

15. Βασίλη Πέτρου, ό.π.π., σελ. 38.
16. Ευάνθης Χατζηβασιλείου, κείμενο σε συλλογικό τόμο 'Αδυναμίες της Ελληνικής ανάλυσης: *Το ζήτημα της κυπριακής κρίσης και της Τουρκικής εισβολής, Ιούλιος-Αύγουστος 1974'*. Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα 2013, σελ. 340.
17. Hugh Mcmanners, *Gulf War One*, Clays Ltd, UK 2010.
18. Jonhn parker, *Desert Rats*. *From El Alamein to Basra*. Headline book publishing, 2004.

Επίλογος

Το ιστορικό χρέος αλλά και τα ερωτήματα που εγείρονται είναι τα εξής: η Κυπριακή Δημοκρατία θα εφαρμόσει τη ρήση «τα μικρά κράτη επιβιώνουν στις ρωγμές των ισχυρών κρατών», όπως έκανε με επιτυχία στο παρελθόν, σήμερα σ' ένα αντίστοιχο της αρχαιότητας πολυπολικό σύστημα με ισχυρούς τη Ρωσία, τις ΗΠΑ, την Ευρωπαϊκή Ένωση, τη Γαλλία, τις πολυεθνικές πετρελαϊκές και τοπικές περιφερικές δυνάμεις; Θα αναπτύξει τις κατάλληλες συμμαχίες, ώστε να επιβιώσει ως κράτος και ως Ελληνισμός; Θ' αναπτύξει την κατάλληλη υψηλή στρατηγική, που, σε συνεργασία με την Ελλάδα, δεν θα οδηγήσει σε ταπεινωτικές υποχωρήσεις και συμβιβασμούς, με την απώλεια εθνικής κυριαρχίας, όπως την Κλασική Περίοδο με την «Ειρήνη του Καλλία» και την «Ειρήνη του Ανταλκίδα», αλλά και πρόσφατα με το 1967 και κυρίως το 1974;

Συμπερασματικά, η σύγχρονη Ιστορία της Μέσης Ανατολής και της Ανατολικής Μεσογείου μας διδάσκει ότι τα μικρά σε ισχύ και έκταση κράτη της περιοχής αυτής, για να επιβιώσουν και να ευημερήσουν, χρειάζονται τα εξής: ικανές και αποτελεσματικές ένοπλες δυνάμεις (βλέπε Ισραήλ) αλλά και μια διπλωματική σκακιέρα που θα τους εξασφαλίζει τη διεθνή υποστήριξη και να εναρμονίζει τα δικά τους συμφέροντα με το διεθνές περιβάλλον (βλέπε σουλτανάτο Ομάν). Το μεν Ισραήλ, από την ίδρυση του μέχρι και σήμερα, ανέπτυξε παλλαϊκή άμυνα, με συνδρομή ολόκληρης της κοινωνίας στη δημιουργία ενός μικρού σε αριθμούς αλλά άκρως αποτελεσματικού στρατιωτικού δόγματος. Το δε σουλτανάτο του Ομάν κατάφερε να απολαμβάνει της αξιοπιστίας του Ιράν, των ΗΠΑ, της Σαουδικής Αραβίας και του Ισραήλ, ενώ μεταξύ τους αυτά τα κράτη αντικρούονται. Πολλές φορές το Ομάν διαμεσολαβεί μεταξύ τους, ώστε ν' αποφορτίσει μιαν κατάσταση πριν εκτροχιαστεί. Συνεπώς το ιστορικό μας χρέος είναι να μελετήσουμε την ιστορική έρευνα, αντλώντας τα στοιχεία εκείνα που θα υποβοηθήσουν στη θέσπιση της επιτυχημένης υψηλής στρατηγικής μας.

Βιβλιογραφία

- Hugh Mcmanners, Gulf War One, Clays Ltd, UK 2010.
- Jonhn parker, Desert Rats. From El Alamein to Basra. Headline book publishing, 2004.
- Karen Farrington, Ιστορικός Άτλας των Αυτοκρατοριών, Σαββάλας 2005.
- Petter Calvocoressi, Διεθνής πολιτική 1945-2000, εκδόσεις Κωσταντίνου Τουρίκη, 2004.
- Βασίλη Πέτρου, Μαύρα Μπερέ Μαύρος Ιούλης. Η δράση της 21 ΕΑΝ το καλοκαίρι του 1974, Λευκωσία, 2014.
- Γεώργιος Σ. Ψαρούδης, Αλέξανδρος ο κατακτητής. Μονογραφίες, Παγκόσμια πολεμική Ιστορία, Compupres Α.Ε., Αθήνα.
- Ευάνθης Χατζηβασιλείου, Αδυναμίες της Ελληνικής ανάλυσης: Το ζήτημα της κυπριακής κρίσης και της Τουρκικής εισβολής, Ιούλιος-Αύγουστος 1974. Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα 2013.
- Ιστορία της Κύπρου. Από τη νεολιθική μέχρι και τη ρωμαϊκή εποχή. Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού. Β΄ έκδοση, Λευκωσία 2006.
- Οι πόλεμοι του 20ού αιώνα. Πήγασος Εκδοτική, 2009.
- Σειρά μεγάλες μάχες, Ελ Αλαμέιν, περιοδικό «Στρατιωτική Ιστορία», Αθήνα, 2008.
- Σειρά μεγάλες μάχες, Γιομ Κιπούρ 1973, περιοδικό «Στρατιωτική Ιστορία», Αθήνα, 2004.
- Φίλης Γιώργος, Έτσι προδόθηκε η Κύπρος, Βίντεο παραγωγής 1974.

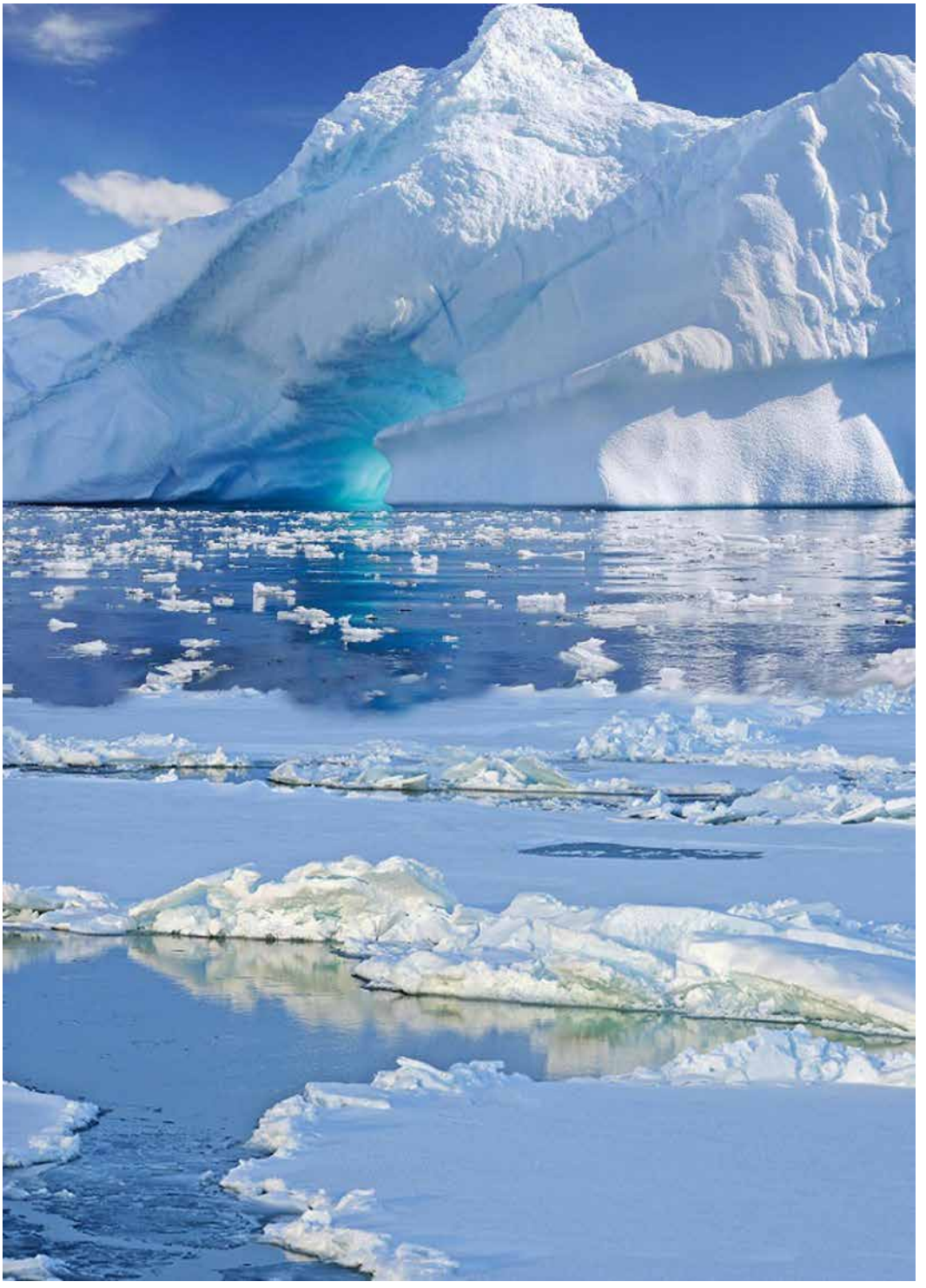

Οι επιπτώσεις του φαινομένου της τήξης των πάγων της Αρκτικής στη χάραξη νέων γεωστρατηγικών αντιλήψεων των ΗΠΑ, της Ρωσικής Ομοσπονδίας και της Κίνας

Συνταγματάρχη (ΠΒ) Ευάγγελου Αλεξίου

«Τα προβλήματα της Αρκτικής είναι δύο ειδών, τα φανταστικά και τα πραγματικά. Από αυτά, τα φανταστικά είναι και τα πιο πραγματικά»[1]

Vilhjalmur Stefansson

Η «ασήμαντη» και αφιλόξενη Αρκτική των προηγούμενων αιώνων αποτέλεσε, από τα μέσα του 20ού αιώνα κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, περιοχή στρατηγικού ενδιαφέροντος για τις δύο υπερδυνάμεις ΕΣΣΔ και ΗΠΑ, καθώς οριοθετούσε το **αξεπέραστο εμπόδιο** του αναχωματικού δακτυλίου «RIMLAND» του Nicolas John Spykman. Οι δύο πρώτες δεκαετίες του 21ου αιώνα, λόγω της κλιματικής αλλαγής και της τήξης των πάγων, θέτουν τον Αρκτικό Ωκεανό, τον βυθό και το υπέδαφός του στο προσκήνιο της παγκόσμιας γεωπολιτικής σκακιέρας. Η αλλαγή των δεδομένων σχετικά με την προσβασιμότητα στην περιοχή και τα σημεία τριβής μεταξύ των γεωπολιτικών δρώντων -οι οποίοι προσπαθούν να εξασφαλίσουν κυριαρχικά δικαιώματα- ξεπερνούν τα σύνορα των κρατών του αρκτικού κύκλου. Ο **ενεργειακός πλούτος και η στρατηγική της θέση**, καθώς ενώνει τρεις ηπείρους και δύο ωκεανούς, αποτελούν τα βασικά κίνητρα και το πεδίο άσκησης σκληρής και ήπιας ισχύος από τους ενδιαφερομένους για την εξασφάλιση των συμφερόντων τους. Οι επιπτώσεις από τη διάβρωση των πάγων που συντελείται στο βορειότερο άκρο του πλανήτη, σύμφωνα με τους ειδικούς, θα γίνουν αισθητές -εξαιτίας της αύξησης της στάθμης των υδάτων- σε χώρες όπως η Ολλανδία, το Μπαγκλαντές και οι Μαλδίβες, καθιστώντας το ζήτημα παγκόσμιο και μετατρέποντας τη γεωπολιτική σε «**γεωπολαρκτική**»[2].

Ανάλυση

Οι ανταγωνισμοί και η ισορροπία ισχύος στην περιοχή της Αρκτικής θα έχουν πρωταγωνιστικό ρόλο στη γεωπολιτική του 21ου αιώνα, ανοίγοντας ένα νέο κεφάλαιο στις διεθνείς σχέσεις. Η τήξη των πάγων διευκολύνει τη διέλευση

1. Vilhjalmur Stefansson (1879-1962), Καναδός εξερευνητής της Αρκτικής και συγγραφέας.
2. Tim Marshall, Αιχμάλωτοι Της Γεωγραφίας (Αθήνα: Εκδόσεις, Διόπτρα, 2019), σελ. 328.

πλοίων με μεγάλο εκτόπισμα ανοίγοντας νέους εμπορικούς δρόμους, κυρίως όμως καθιστά προσιτή την έρευνα στον πλούσιο σε ενεργειακά κοιτάσματα βυθό της Αρκτικής, διαμορφώνοντας ένα νέο πεδίο ανταγωνισμού και γεωστρατηγικών εξελίξεων για τις μεγάλες δυνάμεις του πλανήτη και μια νέα ισορροπία ισχύος στον αναχωματικό δακτύλιο/ κρηπίδωμα «RIMLAND».

Ο Δακτύλιος RIMLAND και η Αρκτική

Η κατοχή της ευρασιατικής ενδοχώρας της θεωρίας του Mackinder (HEARTLAND) του 1904, το βόρειο τμήμα της οποίας οριοθετεί η Αρκτική, αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την κυριαρχία επί της Ευρασίας και τελικά επί αυτού του ίδιου του πλανήτη. Για τον Spykman καίρια σημασία είχαν τα «περιφερειακά εδάφη» ή ο «Δακτύλιος» («RIMLAND»), όπως ονόμασε την περιοχή που βρισκόταν γύρω από την Κεντρική Γη (δηλαδή η εσωτερική ημισέληνος του Mackinder), όπως απεικονίζεται στον χάρτη της εικόνας 1.

Εικόνα 1: *Ο Δακτύλιος "RIMLAND" του Spykman.*
Πηγή: The Geography of the Peace.

Ο Δακτύλιος μπορούσε να εμποδίσει τη μεγάλη χερσαία δύναμη της Κεντρικής Γης να αποκτήσει πρόσβαση και έξοδο στη θάλασσα. Ο Spykman το 1944 υποστήριξε ότι «όποιος ελέγχει τη RIMLAND κυβερνά την Ευρασία» και «*όποιος κυβερνάει την Ευρασία ελέγχει τις τύχες του κόσμου*»[3]. Μετά το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου οι ΗΠΑ θα έπρεπε να ελέγχουν με κάποιο τρόπο τη «RIMLAND» και με τον τρόπο αυτό να εξουσιάζουν, ως ναυτική δύναμη και δυνητικά ως παγκόσμια δύναμη, όλη την υδρόγειο. Με τη θεωρία του ο Spykman έθεσε τις βάσεις για τη μετέπειτα πολιτική της «ανάσχεσης» της «σοβιετικής απειλής» που ανέπτυξε ο Kennan[4].

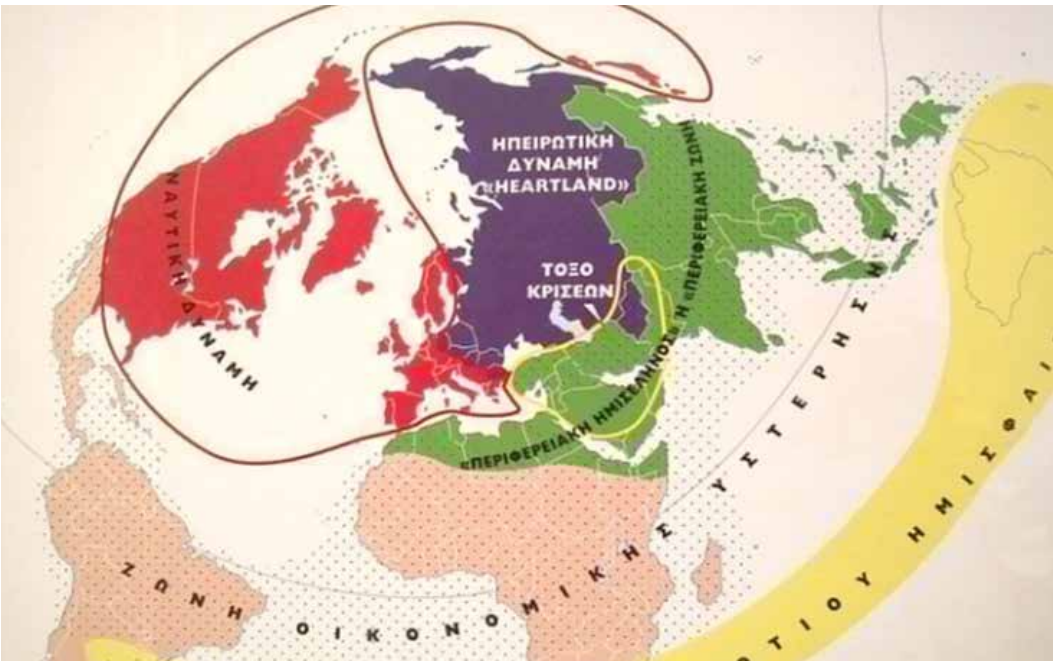

Εικόνα 2: *Το Υπόδειγμα του Spykman.*
Πηγή: Προτεινόμενη Μεθοδολογία Γεωπολιτικής Ανάλυσης Ι. Μάζης.

Στον χάρτη της εικόνας 2, ο οποίος δημιουργήθηκε τη δεκαετία του 1980 από τον Γάλλο γεωπολιτικό Gerard Chaliand και αποδόθηκε στα ελληνικά από τον καθηγητή κ. Ι. Μάζη[5], παρουσιάζεται το υπόδειγμα του Spykman, που αποτελούσε και το

3. John Nicholas Spykman, The Geography of the Peace (Hamden, Connecticut: Archon Books, 1969).
4. George Frost Kennan (1904 - 2005): Αμερικανός διπλωμάτης και ιστορικός. Υποστηρικτής της πολιτικής της ανάσχεσης της σοβιετικής επέκτασης κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου (Δόγμα Τρούμαν).
5. Ιωάννης Μάζης, Γεωπολιτικά Ζητήματα Στην Ευρυτέρα Μέση Ανατολή Και Την Μεσόγειο (Αθήνα: Εκδόσεις, Λειμών, 2017), σελ. 197.

θεμέλιο του Δόγματος Εθνικής Ασφαλείας των ΗΠΑ τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο. Από τη μελέτη του υποδείγματος εξάγονται οι ακόλουθες διαπιστώσεις:

- Στις ηπειρωτικές χερσαίες δυνάμεις περιλαμβάνονται τα εδάφη των χωρών του πρώην Συμφώνου της Βαρσοβίας, που αποτελούσαν το ανατολικό μπλοκ, και στις ναυτικές δυνάμεις περιλαμβάνεται ο πυρήνας των χωρών του δυτικού μπλοκ του βορειοατλαντικού συμφώνου (ΝΑΤΟ).

- Η περιοχή με το κίτρινο περίγραμμα που σχηματίζει ένα «κολουροκωνοειδές τραπέζιο» ονομάζεται από τον καθηγητή «το τόξο των κρίσεων»[6]. Σε αυτή την περιοχή περιλαμβάνονται τα στενά των Δαρδανελίων, η ανατολική Τουρκία (Κουρδιστάν), η Κύπρος, τα υπόλοιπα κράτη της Μέσης Ανατολής και το Αφγανιστάν, τα οποία μέχρι και σήμερα συνθέτουν μιαν περιοχή ύψιστης αστάθειας.

- Η «περιφερειακή ημισέληνος ή περιφερειακή ζώνη» είναι η «RIMLAND», αυτή που στα ελληνικά οι γεωπολιτικοί αναλυτές ονομάζουν «Κρηπίδωμα» ή «**Ανασχετικό/ Αναχωματικό Δακτύλιο**». Ο Δακτύλιος χαρακτηρίζεται ως Ανασχετικός, γιατί αποτελεί το ανάχωμα της τότε ΕΣΣΔ και τώρα Ρωσικής Ομοσπονδίας στην έξοδό της προς τις **θερμές θάλασσες** μέσω τουλάχιστον δύο από τα **σημεία θραύσεως**[7] του Δακτυλίου, που είναι και κομβικά σημεία του «τόξου των κρίσεων». Τα στενά των Δαρδανελίων για την έξοδο της Ρωσίας στη Μεσόγειο και το λιμάνι της **Γκουαντάρ** στο Πακιστάν για την έξοδό της, μέσω του διαδρόμου του Αφγανιστάν και της ερήμου του Βελουχιστάν, στην Αραβική Θάλασσα, τον Περσικό κόλπο και τον Ινδικό Ωκεανό.

Στην προσέγγιση του Spykman η αξία της Αρκτικής είναι σημαντική, καθώς περιορίζει και ελέγχει την Ευρασία ως αναπόσπαστο μέρος της βόρειας περιμέτρου του Δακτυλίου «RIMLAND». Δηλαδή, σε αμφότερες τις κλασικές και αλληλοσυμπληρούμενες στρατηγικές προσεγγίσεις των Mackinder και Spykman, η αξία της Αρκτικής είναι προφανής και η σχετική παραμέλησή της υπήρξε αποτέλεσμα μόνο των περιορισμών των διαθέσιμων τότε μέσων[8]. Ο Spykman αναγνώρισε τη σπουδαιότητα της Αρκτικής, καθώς σημείωνε ότι: «*η κοντινότερη*

6. Μάζης, ό.π., σελ. 198.
7. Ιωάννης Μάζης, Προτεινόμενη Μεθοδολογία Γεωπολιτικής Ανάλυσης, Παράδοση ΣΕΘΑ 4 Δεκ 2019 (Αθήνα, 2019).
8. Ιπποκράτης Δασκαλάκης, "Αρκτική: Οι Πάγοι Λιώνουν, η «θερμοκρασία» Ανεβαίνει! | Liberal. Gr," accessed January 26, 2020, https://www.liberal.gr/diplomacy/arktiki-oi-pagoi-lion-oun-i-isonthermokrasiasin-anebainei/28683.

απόσταση μεταξύ αρκετών πόλεων του βόρειου ημισφαιρίου διαγράφει έναν μεγάλο κύκλο γύρω από τον Βόρειο Πόλο», επίσης ανέφερε: «*το κλίμα και οι τεχνολογικοί περιορισμοί συντέλεσαν στο να παραμείνει αυτή η περιοχή ένα από τα πλέον αξεπέραστα εμπόδια για την κατάκτηση της επιφάνειας της γης από τον άνθρωπο*» και συμπληρώνει: «*στο εγγύς μέλλον, δύσκολα θα δούμε μεγάλες αλλαγές στη σχετική σημασία των θαλάσσιων ζωνών*» και «*όσο και αν αναπτυχθούν οι χερσαίες και θαλάσσιες οδοί, οι αεροπορικές διαδρομές θα παραμείνουν μακριά από τον πόλο και κοντά στην ανοικτή θάλασσα*»[9].

Από τα παραπάνω, συμπεραίνουμε ότι ο Spykman αδυνατούσε να αντιληφθεί τη δραματική μείωση της παγωμένης επιφάνειας και για τον λόγο αυτό θεωρούσε τον Αρκτικό Ωκεανό ως αξεπέραστο εμπόδιο για την εκτέλεση θαλάσσιων μεταφορών. Η άποψη αυτή είναι απολύτως λογική, καθώς το 1944 κανείς δεν θα μπορούσε να προβλέψει τις σημερινές εξελίξεις. Εντούτοις, η αξιολόγηση του Αρκτικού Ωκεανού ως «αξεπέραστο εμπόδιο» συνιστά το **σύγχρονο έλλειμα** της θεωρίας του Spykman[10].

Το Γεωπολιτικό Σύμπλοκο του Αρκτικού Κύκλου

Ο προς εξέταση γεωγραφικός χώρος είναι ο Αρκτικός Κύκλος και ο γεωπολιτικός παράγοντας είναι η τήξη των πάγων της Αρκτικής ως αποτέλεσμα της κλιματικής αλλαγής.

Τα υποσυστήματα που αναπτύσσονται στον γεωγραφικό χώρο είναι:

- Η **Ρωσία** ως παράκτιο κράτος και μέλος του Αρκτικού Συμβουλίου.

- Τα παράκτια κράτη - μέλη του Αρκτικού Συμβουλίου αλλά και του ΝΑΤΟ: Οι **ΗΠΑ**, ο Καναδάς, η Νορβηγία, η Ισλανδία και η Δανία. Η Σουηδία και η Φινλανδία είναι μέλη του Αρκτικού Συμβουλίου αλλά όχι του ΝΑΤΟ.

- Οι 12 χώρες με καθεστώς μόνιμου παρατηρητή, από τις οποίες η Ιαπωνία και η Ινδία έχουν χρηματοδοτήσει ερευνητικές αποστολές στην Αρκτική και η **Κίνα** διατηρεί μια επιστημονική βάση σε νορβηγικό νησί, ενώ διαθέτει και ένα σύγχρονο παγοθραυστικό[11].

9. Spykman, The Geography of the Peace.
10. Ξανθίππη Μ. Δωματιώτη, Μελέτη Και Προσδιορισμός Του Σύνθετου Δείκτη Της "Προβολής Της Αμυντικής Ισχύος" Στη Γεωπολιτική Ανάλυση Του Αρκτικού Κύκλου, vol. 3 (Αθήνα, 2017).
11. Marshall, Αιχμάλωτοι Της Γεωγραφίας, σελ. 329.

- Το τριπολικό υπερσύστημα «Ρωσία – ΗΠΑ – Κίνα».

Ο γεωπολιτικός παράγοντας ως η συνισταμένη των γεωπολιτικών πυλώνων της σκληρής ισχύος (άμυνα/ασφάλεια και οικονομία):

- Ο οικονομικός γεωπολιτικός πυλώνας ισχύος αναλύεται στους σύνθετους δείκτες:

  - Των παγκόσμιων εμπορευματικών ροών, με έμφαση στις νέες αρκτικές ναυτιλιακές οδούς.

  - Των ενεργειακών αποθεμάτων, με έμφαση στα κοιτάσματα υδρογονανθράκων.

- Ο Πυλώνας Άμυνας/Ασφάλειας αναλύεται στον δείκτη προβολής αμυντικής ισχύος, των κρατικών δρώντων Ρωσίας – ΗΠΑ – Κίνας στην περιοχή του Αρκτικού Κύκλου.

Ο Γεωγραφικός Χώρος του Αρκτικού Κύκλου

Η Αρκτική περιλαμβάνει τον Αρκτικό Ωκεανό, ο οποίος έχει έκταση 140 εκατομμυρίων χιλιομέτρων, όση η έκταση της Ρωσίας και μιάμιση φορά το μέγεθος των ΗΠΑ, καθώς και τα βόρεια τμήματα των σκανδιναβικών χωρών, του Καναδά, της Γροιλανδίας (περιοχή της Δανίας με αυτοδιάθεση), της Ρωσίας και των ΗΠΑ. Τα πρωτεύοντα γεωγραφικά χαρακτηριστικά της Αρκτικής, που θα φανούν χρήσιμα στην ανάλυση, είναι τα ακόλουθα[12]:

- Η περιοχή εντός του Αρκτικού Κύκλου αποτελεί το 8% της συνολικής εκτάσεως και το 15% του εδάφους της υδρογείου.

- Περιλαμβάνει παγετώνες, οι οποίοι παρέχουν το 20% του γλυκού νερού της γης.

- Το μεγαλύτερο μέρος της καλύπτεται από το θαλασσινό νερό του Αρκτικού Ωκεανού, τμήματα του οποίου παραμένουν παγωμένα όλο ή το μεγαλύτερο διάστημα του έτους.

12. Δωματιώτη, Μελέτη Και Προσδιορισμός Του Σύνθετου Δείκτη Της "Προβολής Της Αμυντικής Ισχύος" Στη Γεωπολιτική Ανάλυση Του Αρκτικού Κύκλου.

- Η παγωμένη θαλάσσια επιφάνεια είναι σημαντική για τη ρύθμιση του κλίματος στον πλανήτη.

- Επικρατούν πολικές θερμοκρασίες, ο χειμώνας χαρακτηρίζεται από συνεχές σκοτάδι, κρύες και σταθερές καιρικές συνθήκες με μέσο όρο θερμοκρασίας τους μείον 45°C και το καλοκαίρι από συνεχή ηλιοφάνεια, υγρασία, ομίχλη και ασθενείς κυκλώνες με βροχή ή χιόνι, με τη μέγιστη θερμοκρασία σε μερικά σημεία να ανέρχεται στους 26°C.

- Διαθέτει μεγάλες ποσότητες πετρελαίου και φυσικού αερίου. Συγκεκριμένα στο υπέδαφος του Αρκτικού Ωκεανού βρίσκεται **το 25% και το 10% των διεθνών αποθεμάτων πετρελαίου και φυσικού αερίου αντίστοιχα**[13]. Επίσης είναι πλούσια σε ορυκτά, όπως ο χαλκός, το νικέλιο, οι πολύτιμοι λίθοι κλπ.

- Η αποκόλληση μεγάλων παγωμένων τμημάτων και η δημιουργία παγοβούνων αποτελούν τεράστιους φυσικούς κινδύνους.

- Οι υφαλοκρηπίδες που εκτείνονται στον βυθό του Αρκτικού Ωκεανού, όπως φαίνεται στην εικόνα 3, καταλαμβάνουν αναλογικά περισσότερο χώρο από οποιονδήποτε άλλο ωκεανό, γεγονός που οδηγεί σε αδυναμία επίτευξης συμφωνίας μεταξύ των αρκτικών χωρών, για την περιοχή που υπάγεται στη δικαιοδοσία κάθε κράτους[14].

Εικόνα 3: *Το Υπέδαφος του Αρκτικού Ωκεανού.*
Πηγή: American Polar Society.

13. Μάζης, Προτεινόμενη Μεθοδολογία Γεωπολιτικής Ανάλυσης.
14. Marshall, Αιχμάλωτοι Της Γεωγραφίας, σελ. 322.

- Τα εδάφη της εκτείνονται σε τμήματα του Καναδά, της Νορβηγίας, της Γροιλανδίας, της Ισλανδίας, των ΗΠΑ (Αλάσκα) και της Ρωσίας (εικόνα 4).

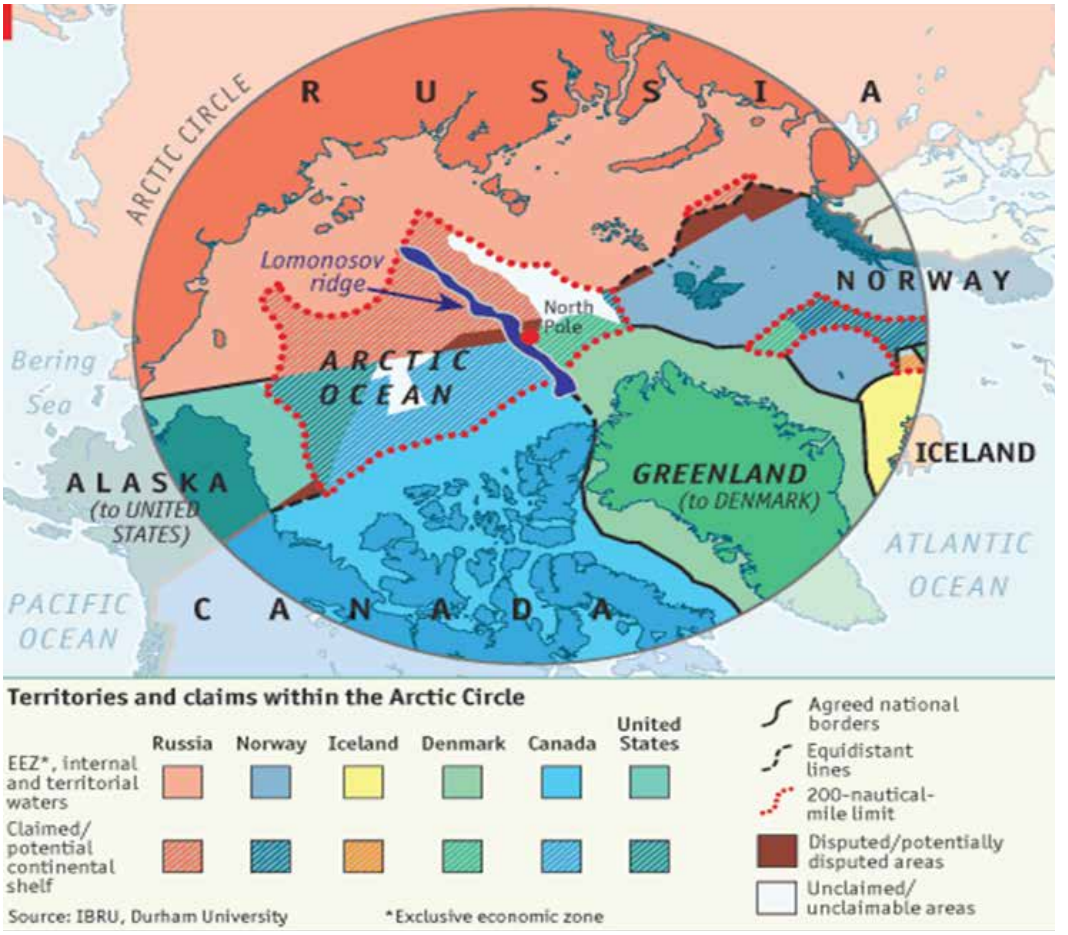

Εικόνα 4: *Επικράτεια, Θαλάσσιες Ζώνες και Διεκδικήσεις Κρατών του Αρκτικού Κύκλου.*
Πηγή: IBRU, Durham University.

Η μελέτη του χάρτη της εικόνας 4 φανερώνει το συνεχές των χερσαίων μαζών γύρω από τον Αρκτικό Κύκλο, αλλά κυρίως το γεγονός ότι οι αποστάσεις μεταξύ Ευρασίας και Αμερικής -διαμέσου του Βόρειου Πόλου αλλά και μεταξύ των δύο μεγάλων ωκεανών, όπως και διαμέσου των ναυτικών οδών που θα προκύψουν από την τήξη των πάγων και την ανάπτυξη της τεχνολογίας- θα μειωθούν σημαντικά. Παράλληλα οι επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής στο οικοσύστημα της Βερίγγειας θάλασσας και της θάλασσας του Μπάρεντς θα επιφέρει αλλαγές στον κύκλο ζωής της Αρκτικής.

Η Τήξη των Πάγων της Αρκτικής

Τα τελευταία χρόνια η στρατηγική αξία της περιοχής έχει αναβαθμιστεί, καθώς η ανακάλυψη σημαντικών κοιτασμάτων υδρογονανθράκων και η συνεχιζόμενη τήξη των πάγων καθιστά τον Αρκτικό Ωκεανό σταδιακά προσπελάσιμο στις θαλάσσιες μεταφορές. Σύμφωνα με τα αρχεία που τηρούνται στον Παγκόσμιο Μετεωρολογικό Οργανισμό (WMO), οι μέσες θερμοκρασίες για τη δεκαετία 2010-2019 είναι οι ψηλότερες από το 1850. Αρχής γενομένης από τη δεκαετία του 1970 , όταν για πρώτη φορά μετρήθηκε η παγοκάλυψη της Αρκτικής, κάθε δεκαετία είναι θερμότερη από την προηγούμενη. Η τάση αυτή αναμένεται να συνεχιστεί εξαιτίας των πολύ ψηλών επιπέδων θερμικής παγίδευσης των αερίων του θερμοκηπίου στην ατμόσφαιρα[15]. Η τελευταία δεκαετία χαρακτηρίστηκε από ακραίες καιρικές καταστάσεις, την αύξηση της μέσης θερμοκρασίας του πλανήτη, την άνοδο των επιπέδων της στάθμης της θάλασσας, την αύξηση του διοξειδίου του άνθρακα στους ωκεανούς (acidification) και την υποχώρηση των πάγων. Τα γεγονότα αυτά συνδυαστικά έχουν σημαντικές επιπτώσεις στην υγεία και την ευημερία τόσο του ανθρώπου όσο και του περιβάλλοντος, όπως τονίστηκε από τον WMO κατά την παρουσίαση για την κατάσταση του παγκόσμιου κλίματος το 2019 στην πρόσφατη διάσκεψη του ΟΗΕ για την κλιματική αλλαγή, που πραγματοποιήθηκε στη Μαδρίτη τον Δεκέμβριο του 2019. Συγκεκριμένα ο γενικός γραμματέας του WMO Petteri Taalas δήλωσε τα εξής:

«*Η μέση παγκόσμια θερμοκρασία έχει αυξηθεί κατά περίπου 1.1 βαθμό Κελσίου και κατά μισό βαθμό στους ωκεανούς από την προβιομηχανική εποχή. Οι πάγοι στην Αρκτική συνεχίζουν να λιώνουν. Έχουμε παρατηρήσει μια σημαντική αύξηση στην τήξη του πάγου της Γροιλανδίας, που συμβάλλει στην άνοδο της στάθμης της θάλασσας στο νότιο ημισφαίριο. Οι αλλαγές στην Αρκτική έχουν αντίκτυπο, πολύ μακριά από τα γεωγραφικά της όρια, στα ψυχρά καιρικά μοτίβα και τους καύσωνες που παρουσιάζονται στο βόρειο ημισφαίριο. Έχουμε καταγράψει στα αρχεία μας τα τρία κυριότερα αέρια του θερμοκηπίου, το διοξείδιο του άνθρακα, το μεθάνιο και το οξείδιο του αζώτου. Το διοξείδιο του άνθρακα είναι το πιο σημαντικό από αυτά. Προχωρούμε προς την κατεύθυνση της αύξησης της θερμοκρασίας κατά 3 έως 5 βαθμούς Κελσίου μέχρι τα τέλη του αιώνα*»[16].

15. Τάσος Σαράντης, "Το 2019 Ανάμεσα Στα Πιο «καυτά» Χρόνια Και Πάλι | Η Εφημερίδα Των Συντακτών," accessed February 2, 2020, https://www.efsyn.gr/kosmos/maties-ston-kosmo/oikologika/224337_2019-anamesa-sta-pio-kayta-hronia.
16. WMO, "2019 Set to Be 2nd or 3rd Warmest Year on Record | World Meteorological Organization," accessed February 2, 2020, https://public.wmo.int/en/media/news/2019-set-be-2nd-or-3rd-warmest-year-record.

Λοιπά ενδιαφέροντα στοιχεία της παρουσίασης είναι τα παρακάτω:

- Η παγκόσμια μέση θερμοκρασία της επιφάνειας της θάλασσας το 2019 ήταν η δεύτερη θερμότερη όλων των εποχών, μόλις 0,03 °C χαμηλότερη από το 2016.

- Η κάλυψη των πάγων στην Αρκτική ήταν 12.8% κάτω από τον μέσο όρο του 1981-2010, ενώ η κάλυψη στην Ανταρκτική ήταν 6.35% κάτω από τον μέσο όρο[17].

- Από τους μόνιμους πάγους της Γροιλανδίας χάνονται περίπου 267 δισεκατομμύρια τόνοι ετησίως, που συμβάλλουν στην άνοδο της παγκόσμιας μέσης στάθμης της θάλασσας κατά περίπου 0.7 χιλιοστά.

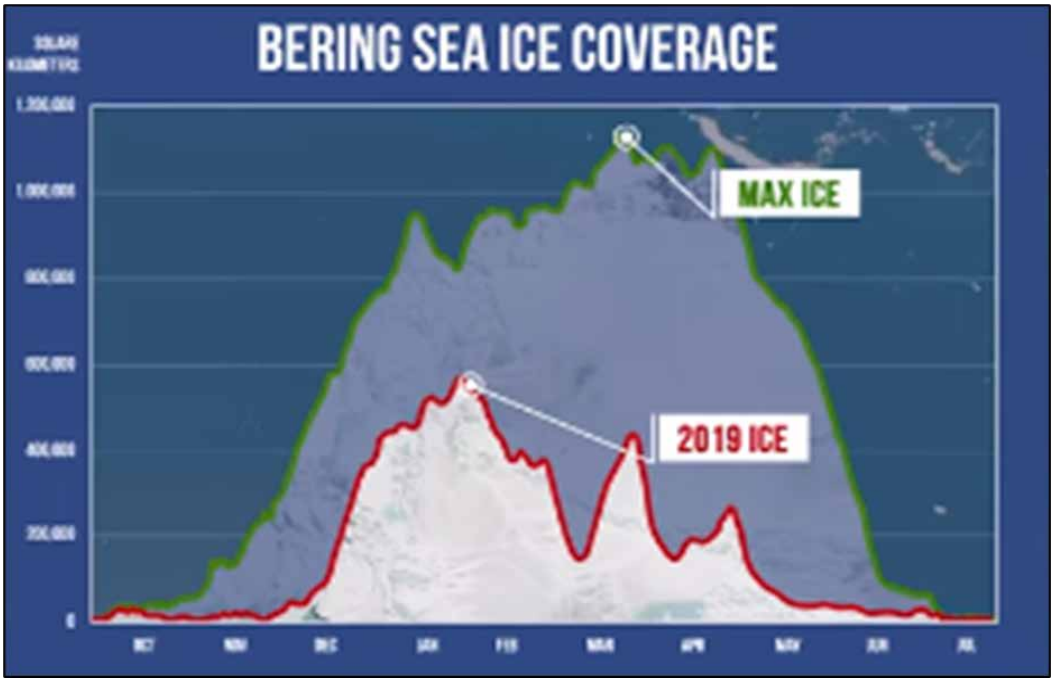

Εικόνα 5: *Παγοκάλυψη Βερίγγειας Θάλασσας.*
Πηγή: NOAA.

Στην εικόνα 5, του αμερικανικού εθνικού οργανισμού ωκεανών και ατμόσφαιράς NOAA (National Oceanic Atmosphere Administration) φαίνεται η διαρκώς μειούμενη παγοκάλυψη της Βερίγγειας θάλασσας σε τετραγωνικά χιλιόμετρα ανά μήνα, αρχίζοντας από τον Οκτώβριο και φτάνοντας μέχρι και τον Ιούλιο.

17. NOAA, “Arctic Program > Home,” accessed February 2, 2020, https://www.arctic.noaa.gov/.

Όπως αναφέρεται στο βίντεο που είναι αναρτημένο στην ιστοσελίδα του οργανισμού[18], η Βερίγγεια θάλασσα είναι για δεύτερο χειμώνα στη σειρά χωρίς παγοκάλυψη, με το ποσοστό της να μειώνεται στο 70% με 80% του κανονικού. Το γεγονός αυτό συντελεί στη μείωση των αλιευμάτων, που αποτελούν το 40% της παραγωγής των ΗΠΑ[19]. Η αύξηση της θερμοκρασίας της θάλασσας οδηγεί τους πληθυσμούς των ψαριών να μετακινηθούν βόρεια, προκαλεί τη διάβρωση των εδαφών, την εξαφάνιση των κυνηγοτόπων, τον θάνατο πολλών ειδών πουλιών και θηλαστικών που ζουν στην περιοχή και τη συχνότερη εμφάνιση πλημμυρικών φαινομένων, επιφέροντας μιαν επιταχυνόμενη αλλαγή στο αρκτικό αλλά και στο παγκόσμιο οικοσύστημα.

Μερικά κλιματικά μοντέλα προβλέπουν ότι μέχρι το τέλος του αιώνα, κατά τις καλοκαιρινές περιόδους, δεν θα υπάρχουν πάγοι στην Αρκτική και στα επόμενα 15 χρόνια δεν θα χρειάζονται παγοθραυστικά για τον διάπλου της[20]. Το σημαντικό δεν είναι πότε θα συμβεί, αλλά το ότι ήδη συμβαίνει. Η τήξη των πάγων έχει ήδη επιτρέψει σε φορτηγά πλοία να διασχίζουν το «**Βορειοδυτικό Πέρασμα**», στο καναδικό αρχιπέλαγος, για αρκετές καλοκαιρινές εβδομάδες τον χρόνο, γλιτώνοντας μιαν εβδομάδα από τον χρόνο διαμετακόμισης προϊόντων στην Ασία[21]. Όπως φαίνεται στον χάρτη της εικόνας 6, η απόσταση Τόκυο – Νέας Υόρκης μειώνεται κατά **2.500** ναυτικά μίλια παρακάμπτοντας τη Διώρυγα του Σουέζ. Μεγαλύτερη μείωση παρουσιάζεται στη βορινή ανατολική οδό, καθώς η απόσταση Τόκυο – Αμβούργου ελαττώνεται κατά **6.000** ναυτικά μίλια.

Εικόνα 6: *Σύγκριση Αποστάσεων μέσω του Αρκτικού Ωκεανού.*
Πηγή: DER SPIEGEL.

18. NOAA, "Report Card," accessed February 10, 2020, https://www.arctic.noaa.gov/Report-Card.
19. NOAA.
20. Μάζης, *Προτεινόμενη Μεθοδολογία Γεωπολιτικής Ανάλυσης*.
21. Marshall, *Αιχμάλωτοι Της Γεωγραφίας,* σελ. 326.

Η βορεινή ανατολική οδός ή η «**οδός της Βόρειας Θάλασσας**», όπως την αποκαλούν οι Ρώσοι, αγκαλιάζει τη σιβηρική ακτογραμμή και είναι προσπελάσιμη για αρκετούς μήνες τον χρόνο. Μέσω αυτής απαιτούνται σχεδόν **15 ημέρες** για να παραδοθεί αέριο από τη σιβηρική χερσόνησο του Yamal στην Κίνα **έναντι 30 ημερών** από τη νοτιοδυτική διαδρομή, η οποία απαιτεί τον γύρο της Ευρώπης και τη διέλευση του καναλιού του Σουέζ[22]. Η πολική οδός είναι συντομότερη, τα πλοία περνούν από βαθύτερα ύδατα, με αποτέλεσμα να δύνανται να μεταφέρουν μεγαλύτερα φορτία, εξοικονομώντας δισεκατομμύρια δολάρια ετησίως και προκαλώντας αλυσιδωτές συνέπειες μέχρι την Αίγυπτο και τον Παναμά ως προς τα έσοδα που αποκομίζουν, αντίστοιχα, από το Σουέζ και την ομώνυμη διώρυγα. Επίσης δημιουργούνται άλλες 2 ναυτιλιακές οδοί, όπως φαίνονται στην εικόνα7[23]:

- Η «**διαπολική διέλευση**», η οποία αποτελεί τη διάμετρο του Αρκτικού Κύκλου που συνδέει την Ισλανδία με τον Βερίγγιο Πορθμό και κατ΄ επέκταση τον Ατλαντικό με τον Ειρηνικό Ωκεανό.

- Η «**Αρκτική Γέφυρα**», με την οποία γεφυρώνεται η απόσταση μεταξύ τριών ηπείρων, της Αμερικής και της Ευρασίας, τέμνοντας εγκάρσια το «***ασφαλές σύνορο***» του Ψυχρού Πολέμου.

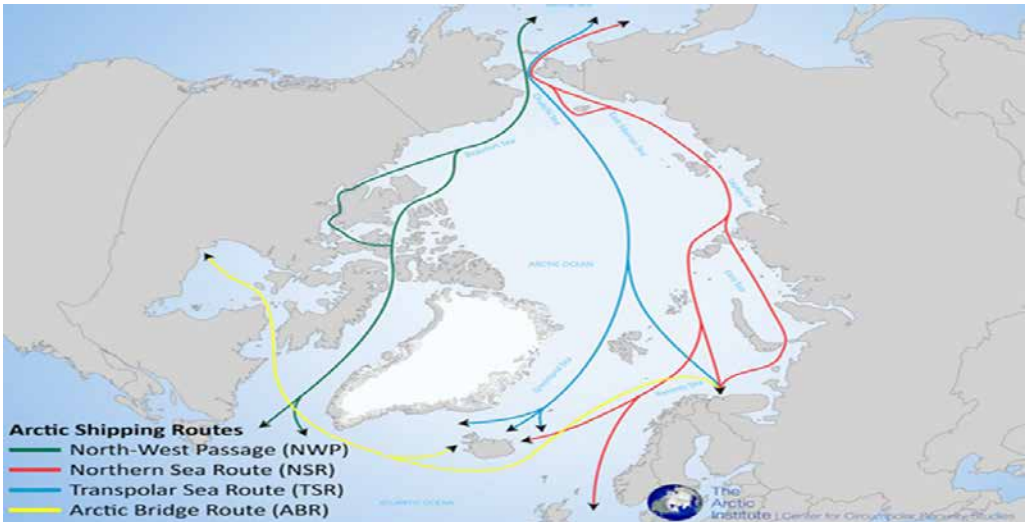

Εικόνα 7: *Οι Ναυτικές Οδοί του Αρκτικού Ωκεανού.*
Πηγή: Παράδοση ΣΕΘΑ ΔΙ.ΜΑ. 13 Φεβρουαρίου 2020 Ι. Μάζης.

22. Stratfor, "Ανεβάζει Τον Πυρετό Στην Αρκτική Το Λιώσιμο Των Πάγων," accessed 11 February 2020, https://www.euro2day.gr/specials/topics/article/1693694/anevazei-ton-pyreto-sthn-arktikh-to-liosimo-tonpa.html.
23. Ιωάννης Μάζης, *Παράδοση ΣΕΘΑ ΔΙ.ΜΑ.* 13 Φεβ 2020 (Αθήνα, 2020).

Γεωστρατηγικές Αντιλήψεις των Υπερσυστημικών Πόλων

Ρωσική Ομοσπονδία

Η «αχίλλειος πτέρνα» της Ρωσίας ήταν ανέκαθεν η έλλειψη ενός θερμού λιμένα με άμεση πρόσβαση στους ωκεανούς. Στη διαθήκη του, το 1725, ο Μέγας Πέτρος συμβούλευσε τους διαδόχους του:

«Πλησιάστε όσο πιο κοντά γίνεται στην Κωνσταντινούπολη και την Ινδία. Όποιος κυβερνά εκεί θα είναι ο πραγματικός ηγεμόνας του κόσμου. Κατά συνέπεια, προξενήστε διαρκείς πολέμους όχι μόνο στην Τουρκία αλλά και την Περσία… Διεισδύστε μέχρι τον Περσικό Κόλπο, προωθηθείτε μέχρι την Ινδία»[24].

Μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου η Ρωσία έχασε σημαντικό μέρος από τη δυνατότητα προβολής ναυτικής ισχύος στους ωκεανούς. Σύμφωνα με τον Z. Brzezinski «στα μέσα της δεκαετίας του 1990 στη Ρωσία απέμεινε μια μικρή λωρίδα ακτής στη Μαύρη Θάλασσα, ενώ εξακολουθεί να είναι άλυτη η διαμάχη με την Ουκρανία σχετικά με τα δικαιώματα αγκυροβόλησης στην Κριμαία των υπολειμμάτων του ρωσικού στόλου της Μαύρης Θάλασσας, ενώ η Ρωσία παρακολουθεί με εμφανή ενόχληση κοινά νατοϊκά - ουκρανικά ναυτικά γυμνάσια και ελιγμούς αποβίβασης και τον αυξανόμενο ρόλο της Τουρκίας στη Μαύρη Θάλασσα»[25]. Η προσάρτηση της Κριμαίας το 2014 είχε ως σκοπό την απόκτηση του μοναδικού της λιμένα σε θερμά νερά, αυτού της Σεβαστούπολης, αλλά και την προβολή ναυτικής ισχύος. Ωστόσο, η έξοδος από τη Μαύρη Θάλασσα προς τη Μεσόγειο και από εκεί προς τον Ατλαντικό και τον Ινδικό ωκεανό δεν είναι εύκολη υπόθεση, εξαιτίας των περιορισμών της Συνθήκης του Μοντρέ του 1936 για τον έλεγχο των Στενών του Βοσπόρου από μια χώρα του ΝΑΤΟ και της αναγκαστικής διέλευσης μέσω του Αιγαίου από τα στενά του Γιβραλτάρ ή το Σουέζ.

Η έξοδος του ρωσικού στόλου, σε περίπτωση πολέμου, από τη Βαλτική θάλασσα μέσω του πορθμού Σκάγκερακ, ο οποίος ελέγχεται από 2 μέλη του ΝΑΤΟ, τη Δανία και τη Νορβηγία, δημιουργεί ακόμη ένα στρατηγικό πρόβλημα. Ακόμη και αν ο διάπλους του πορθμού πραγματοποιηθεί, ο δρόμος προς τον Ατλαντικό περνά μέσα από το άνοιγμα GIUK (από τα αρχικά Γροιλανδίας, Ισλανδίας και Ηνωμένου Βασιλείου), ένα σημείο ασφυξίας της διεθνούς ναυσιπλοΐας, το οποίο

24. Marshall, Αιχμάλωτοι Της Γεωγραφία, σελ.44.
25. Zbignew Brzezinski, Η Μεγάλη Σκακιέρα (Αθήνα: Εκδόσεις, Ε. Λιβάνη, 1998, σελ 164.

προσδίδει ένα σημαντικό πλεονέκτημα στο Ηνωμένο Βασίλειο για τον έλεγχο του Βόρειου Ατλαντικού.

Το 2015 ο Ρώσος πρόεδρος V. Putin ενέκρινε το νέο θαλάσσιο δόγμα της Ρωσικής Ομοσπονδίας, σύμφωνα με το οποίο τα ρωσικά θαλάσσια μέσα θα εκτελούν 4 λειτουργίες: τη ναυτική στρατιωτική δραστηριότητα, τις θαλάσσιες μεταφορές, τη θαλάσσια επιστήμη και την ανάπτυξη των ορυκτών πόρων. Ταυτόχρονα χώριζε τη ρωσική θαλάσσια πολιτική σε **6 περιφέρειες**: ο Ατλαντικός, η Αρκτική, η Ανταρκτική, η Κασπία, ο Ινδικός και ο Ειρηνικός, εστιάζοντας κυρίως στην Αρκτική και στον Ατλαντικό ωκεανό.

Η έμφαση στον Ατλαντικό και η ταυτόχρονη παρουσία μεγάλης ναυτικής ρωσικής δύναμης στη Μεσόγειο έρχεται ως στρατηγική απάντηση στην προσέγγιση του ΝΑΤΟ, μέσω της Ουκρανίας, στα ρωσικά σύνορα. Οι ναυτιλιακές οδοί της Αρκτικής δίνουν διέξοδο στις θερμές θάλασσες χωρίς την υποχρεωτική διέλευση από τα στενά των Δαρδανελίων ή τις διώρυγες του Σουέζ και του Παναμά. Επίσης βασική συνιστώσα της θαλάσσιας πολιτικής στον Ειρηνικό και τον Ινδικό αποτελεί η ανάπτυξη φιλικών σχέσεων με την Κίνα και την Ινδία αντίστοιχα[26].

Η Ρωσία κατέχει στην επικράτεια της το **52%** του Αρκτικού Ωκεανού, έχει δικαιοδοσία στο 70% της υφαλοκρηπίδας[27] του, στο **62%** των θαλάσσιων ζωνών[28] του και διαχειρίζεται το μεγαλύτερο μέρος του ορυκτού πλούτου της Αρκτικής. Ο V. Putin σε προεδρικό διάταγμα, που εξέδωσε μετά την ορκωμοσία του το 2018, περιέγραψε την Αρκτική ως «*τη σημαντικότερη περιοχή που θα εξασφαλίσει το μέλλον της Ρωσίας*», ίδρυσε ένα νέο Υπουργείο, το υπουργείο Άπω Ανατολής και Ανάπτυξης της Αρκτικής, και έθεσε ως στόχο τον δεκαπλασιασμό της ναυτιλιακής κυκλοφορίας μέσω της διαδρομής της Βόρειας Θάλασσας έως το 2024[29].

Η ισχύς της Ρωσίας στον γεωπολιτικό πυλώνα της άμυνας/ ασφάλειας εκφράζεται μέσω της δυναμικής προβολής της στρατιωτικής υπεροχής της στην περιοχή

26. Σπύρος Μαζαράκης, "Ρωσικό Θαλάσσιο Δόγμα: «Ενισχύοντας Τη Ρωσική Θαλάσσια Ισχύ» Power Politics," accessed February 2, 2020, https://powerpolitics.eu/ρωσικό-θαλάσσιο-δόγμα-ενισχύοντας-τη/.
27. Δωματιώτη, *Μελέτη Και Προσδιορισμός Του Σύνθετου Δείκτη Της "Προβολής Της Αμυντικής Ισχύος" Στη Γεωπολιτική Ανάλυση Του Αρκτικού Κύκλου*.
28. Μάζης, *Προτεινόμενη Μεθοδολογία Γεωπολιτικής Ανάλυσης*.
29. Marry Ilyushina and Frederik Pleitgen, "Inside the Military Base at the Heart of Putin's Arctic Ambitions - CNN," CNN, accessed March 7, 2020, https://edition.cnn.com/2019/04/04/europe/russia-arctic-kotelny-island-military- base/index.html.

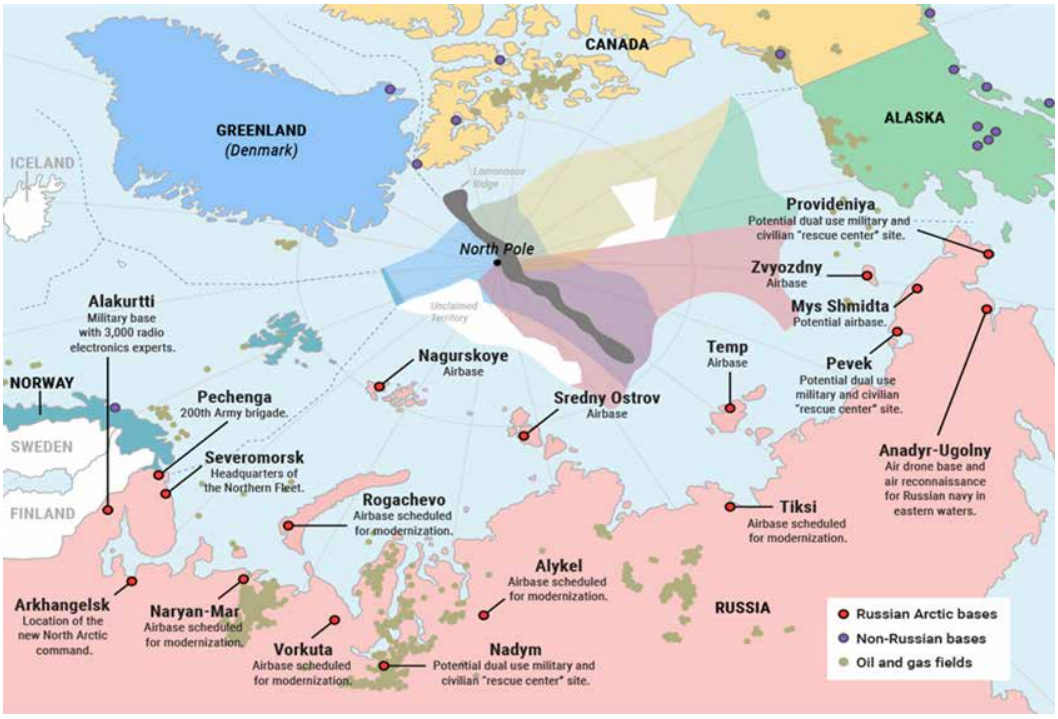

Εικόνα 8: *Η Ρωσική Υπεροπλία στην Αρκτική Ζώνη.*
Πηγή: Παράδοση ΣΕΘΑ ΔΙ.ΜΑ. 13 Φεβρουαρίου 2020 Ι. Μάζης.

με την επαναλειτουργία παλαιών στρατιωτικών εγκαταστάσεων, την ανάπτυξη πυραυλικών και αντιπυραυλικών συστημάτων, την κατασκευή νέων και την αναβάθμιση των ήδη υφιστάμενων αεροπορικών βάσεων, όπως η αεροπορική βάση Nagurskoye, που μπορεί πλέον να εξυπηρετήσει πτήσεις μεγάλων αεροσκαφών καθ' όλη τη διάρκεια του χρόνου (εικόνα 8). Η δημιουργία ειδικά εξοπλισμένων ταξιαρχιών αρκτικού στρατού στα νησιά και στα παράλια της Σιβηρίας, σε συνδυασμό με το γεγονός ότι για την κατασκευή ενός παγοθραυστικού απαιτούνται 1 δισεκατομμύριο δολάρια και 10 χρόνια -το ρωσικό ναυτικό διαθέτει ήδη 32, από τα οποία 6 πυρηνοκίνητα[30]- ενισχύουν σημαντικά τη ρωσική ισχύ.

Στον γεωπολιτικό πυλώνα της οικονομίας, οι αρκτικές περιοχές, που αντιστοιχούν σε περισσότερο από το μισό της συνολικής ακτογραμμής της χώρας, συνεισφέρουν -εκτός των τεράστιων αποθεμάτων που προαναφέρθηκαν- περίπου το 15% του συνολικού ΑΕΠ της Ρωσίας, κυρίως λόγω της εξόρυξης πρώτων υλών. Η ρωσική

30. Marshall, *Αιχμάλωτοι Της Γεωγραφίας*, σελ 332.

εταιρεία Norilsk Nickel, ο μεγαλύτερος παραγωγός παλλαδίου στον κόσμο και μεγάλος παραγωγός πλατίνας, έχει τις εγκαταστάσεις εξόρυξης και τήξης επικεντρωμένες στην χερσόνησο Kola στη Θάλασσα του Μπάρεντς, περίπου 200 μίλια ανατολικά της βόρειας Φινλανδίας. Επιπλέον των ορυκτών πόρων, κάποια από τα μεγαλύτερα σχέδια εξόρυξης φυσικού αερίου αναπτύσσονται στην χερσόνησο Yamal. Περιλαμβάνουν το σχέδιο για υγροποιημένο αέριο (LNG) στην περιοχή, το οποίο ανήκει στις Novatek, Total, China National Petroleum Corporation (CNPC) και το κινεζικό Silk Road Fund[31].

ΗΠΑ

Το 1867 η Ρωσία πώλησε την Αλάσκα στις ΗΠΑ. Αυτή η πώληση είναι γνωστή ως «η απερισκεψία του Στιούαρτ», από το όνομα του τότε Υπουργού Εξωτερικών των ΗΠΑ, ο οποίος σύναψε συμφωνία πληρώνοντας 2 σεντς το στρέμμα και συνολικά 7,2 εκατομμύρια δολάρια στους Ρώσους. Ο τύπος της εποχής τον κατηγόρησε ότι αγόρασε χιόνι, αλλά οι γνώμες άλλαξαν με την ανακάλυψη μεγάλων κοιτασμάτων χρυσού το 1896, ενώ δεκαετίες αργότερα ανακαλύφθηκαν τεράστια αποθέματα πετρελαίου[32].

Το 2015, για πρώτη φορά εν ενεργεία πρόεδρος των ΗΠΑ, ο Β. Obama, επισκέφθηκε την Αλάσκα και μίλησε για την κλιματική αλλαγή χωρίς καμία αναφορά για την ενέργεια και την ασφάλεια, ενώ απηύθυνε έκκληση για την κατασκευή περισσότερων παγοθραυστικών. Οι ΗΠΑ, σε αντίθεση με τη Ρωσία, διαθέτουν μόνο ένα λειτουργικό βαρύ παγοθραυστικό, το USS Polar Star από τα οκτώ που διέθεταν τη δεκαετία του 1960, και δεν προτίθενται να κατασκευάσουν άλλο. Επίσης οι ΗΠΑ, μη έχοντας επικυρώσει τη σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας, δεν μπορούν να προβούν σε ανακήρυξη ΑΟΖ παραχωρώντας 518.000 τετραγωνικά χιλιόμετρα στην Αρκτική[33]. Η Αλάσκα αποτελεί το 18% των εδαφών των ΗΠΑ, αλλά αντιστοιχεί σε πολύ μικρό κομμάτι του ΑΕΠ. Η σημασία της αφορά τη στρατηγική της θέση, καθώς παραμένει η συντομότερη διαδρομή στο βόρειο ημισφαίριο -μεταξύ των ΗΠΑ και των ανταγωνιστών τους- για τους πυραύλους και την αεροπλοΐα. Ως εκ τούτου, είναι το επίκεντρο της εθνικής πυραυλικής άμυνας και σύντομα θα φιλοξενήσει τη μεγαλύτερη συγκέντρωση πολεμικών αεροσκαφών πέμπτης γενιάς στον κόσμο[34].

31. Stratfor, "Ανεβάζει Τον Πυρετό Στην Αρκτική Το Λιώσιμο Των Πάγων".
32. Marshall, *Αιχμάλωτοι Της Γεωγραφίας*, σελ. 109.
33. Marshall, σελ. 333.
34. Stratfor, "Ανεβάζει Τον Πυρετό Στην Αρκτική Το Λιώσιμο Των Πάγων".

Η πρόταση του Προέδρου των ΗΠΑ D. Trump τον Αύγουστο του 2019 για αγορά της Γροιλανδίας από τη Δανία για κάποιους ήταν μια άστοχη, αδικαιολόγητη πρόταση ενός αψυχολόγητου μεγαλομανή, ενώ για άλλους μια απολύτως δικαιολογημένη γεωπολιτική κίνηση. Η Γροιλανδία είναι το μεγαλύτερο νησί και η μεγαλύτερη εξαρτώμενη περιοχή του πλανήτη. Η έκταση του νησιού είναι 2,1 εκατομμύρια τετραγωνικά χιλιόμετρα, ξεπερνώντας την έκταση της Γαλλίας, της Γερμανίας, της Ισπανίας και της Ουκρανίας μαζί. Από τον Β΄Π.Π. η σημασία της Γροιλανδίας για τις ΗΠΑ ήταν μεγάλη. Στο πλαίσιο του στρατιωτικού ανταγωνισμού με την ΕΣΣΔ, κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, έφτιαξαν βάσεις στο νησί, από τις οποίες αποχώρησαν σταδιακά μετά τη διάλυση της ΕΣΣΔ, διατηρώντας μόνο βάσεις αναγνώρισης και συστήματα ραντάρ για περιβαλλοντικούς και στρατιωτικούς λόγους και για λόγους έρευνας και διάσωσης. Οι ΗΠΑ προσπαθούν να ανακτήσουν το χαμένο έδαφος μέσω της επέκτασης της αεροπορικής βάσης τους στο νησί, αποκτώντας ταυτόχρονα συμμετοχή στην αξιοποίηση του ενεργειακού και ορυκτού πλούτου, δίνοντας ιδιαίτερη βάση στα μεγάλα αποθέματα σπάνιων γαιών, τα οποία θα μπορούσαν να οδηγήσουν τις ΗΠΑ δυναμικά σ' αυτή την αγορά. Στόχος της δεν είναι μόνο ο έλεγχος της Γροιλανδίας αλλά και η εκδίωξη της Κίνας από το νησί, κάτι που θα σημαίνει και την εκδίωξή της από την Αρκτική. Για να το καταφέρει αυτό, η Αμερική πρέπει να αντικαταστήσει την Κίνα ως δανειστής της κυβέρνησης της Γροιλανδίας[35].

Σε έκθεση που παρουσιάστηκε από τον Οργανισμό Ενέργειας των ΗΠΑ EIA (Energy Information Administration), την Πέμπτη 5 Δεκεμβρίου 2019, ανακοινώθηκε πως από το 1973, για πρώτη φορά στην ενεργειακή ιστορία της χώρας, οι εξαγωγές πετρελαίου τον Σεπτέμβριο του 2019 υπερέβησαν τις εισαγωγές πετρελαϊκών αγαθών[36]. Η ραγδαία ανάπτυξη της παραγωγής σχιστολιθικού αερίου στις ΗΠΑ δίνει τη δυνατότητα να έχουν ενεργειακή αυτάρκεια, να είναι η πρώτη παραγωγός χώρα παγκοσμίως και να διαθέτουν την πλεονάζουσα παραγωγή τους στις διεθνείς αγορές, γεγονός το οποίο πιθανόν να εξηγεί την υστέρηση σε σχέση με τους ανταγωνιστές τους στο πεδίο των ερευνητικών προγραμμάτων για υδρογονάνθρακες στο σύμπλοκο του Αρκτικού Κύκλου.

35. Κώστας Λαμπράκης, "Ο Γεωπολιτικός Ανταγωνισμός ΗΠΑ-Ρωσίας-Κίνας Και η Αρκτική: Η Περίπτωση Της Γροιλανδίας - ΚΕΔΙΣΑ," accessed March 6, 2020, https://kedisa.gr/ο-γεωπολιτικός-ανταγωνισμός-ηπα-ρωσία/.
36. Άγνωστος, "Οι Εξαγωγές Πετρελαίου Των ΗΠΑ Ξεπέρασαν Τις Αντίστοιχες Εισαγωγές Της Χώρας," accessed March 6, 2020, https://energypress.gr/news/oi-exagoges-petrelaioy-ton-ipa-xeperasan-tis-antistoihes-eisagoges-tis-horas.

Παρ' όλα αυτά οι ρωσικές ενέργειες στα βόρεια έχουν θορυβήσει την Ουάσιγκτον. Στις ΗΠΑ ξεκίνησε συζήτηση για την ανάγκη προώθησης μιας νέας αμερικανικής στρατηγικής στην Αρκτική και ήδη η αμερικανική ακτοφυλακή έχει θέσει σε προτεραιότητα τη χρηματοδότηση κατασκευής ενός νέου βαρέως παγοθραυστικού. «*Νομίζω ότι αρχίζουμε τελικά να δίνουμε προσοχή*», είπε τηλεφωνικά στο CNN ο αντιναύαρχος David W. Titley. «*Η Αρκτική ουσιαστικά αγνοήθηκε τα τελευταία χρόνια. Ωστόσο, οι αντίπαλοί μας έχουν σοβαρά σχέδια και σοβαρές πηγές πίσω από αυτά, για να κατανοήσουν πως πρέπει να λειτουργούν εκεί. Όπως βλέπουμε σήμερα, θα έλεγα με κάποια καθυστέρηση, υπάρχει κάποιο ενδιαφέρον από τις ΗΠΑ*»[37].

Κίνα

Στη βαλτώδη δυτική σιβηρική πεδιάδα ανάμεσα στα Ουράλια όρη και τον ποταμό Γενισέι, που αποτελεί το μεγαλύτερο ποτάμιο σύστημα που εκβάλλει στον Αρκτικό Ωκεανό, στα ανατολικά σε μήκος 1.600 χιλιομέτρων έχουν αναπτυχθεί αρκετές κινεζικές επιχειρήσεις και εστιατόρια σε πόλεις και κοινότητες. Οι ερημωμένες περιοχές της ρωσικής Άπω Ανατολής και της Σιβηρίας, ως απόρροια της ρωσικής υπογεννητικότητας, είναι πιθανόν να περάσουν στον πολιτισμικό, ακόμα και στον πολιτικό, έλεγχο της Κίνας[38].

Παράλληλα, στη νότια προέκταση της παραπάνω περιοχής, η οποία διέρχεται μέσω της κινεζικής επαρχίας Σιντσιάνγκ, στο πλαίσιο υλοποίησης των γεωστρατηγικών της επιδιώξεων μέσω του προγράμματος «**One Belt-One Road**» («**Μία Ζώνη – Ένας Δρόμος**»), η Κίνα κατασκευάζει στο Γκουαντάρ του Πακιστάν[39] το άλλο σημείο θραύσεως της «RIMLAND», ένα πελώριο λιμάνι βαθέων υδάτων, για το οποίο υπέγραψε στα τέλη του 2015 συμφωνία μίσθωσης διάρκειας 40 ετών.

Η Κίνα, αν και απέχει αρκετά χιλιόμετρα από την Αρκτική, έχει επιδείξει έντονο ενδιαφέρον για την περιοχή, καθώς επιδιώκει με κάθε τρόπο να καταστεί ένα «αρκτικό κράτος», κάτι που επιβεβαιώνει και η συμμετοχή της με το καθεστώς του παρατηρητή στο Αρκτικό Συμβούλιο. Η ρωσική υπεροχή στην Αρκτική βασίζεται σε μεγάλο βαθμό στις κινεζικές επενδύσεις σε επιστημονικές αποστολές για έρευνα και αξιοποίηση των κοιτασμάτων ενέργειας του αρκτικού ωκεανού[40].

37. Ilyushina and Pleitgen,"Inside the Military Base at the Heart of Putin's Arctic Ambitions -CNN"
38. Marshall, *Αιχμάλωτοι Της Γεωγραφίας.*σελ 42.
39. Marshall. σελ 82.
40. Λαμπράκης, "Ο Γεωπολιτικός Ανταγωνισμός ΗΠΑ-Ρωσίας-Κίνας Και η Αρκτική:

Η ταχεία ναυτιλία, μέσω της διαδρομής της Βόρειας Θάλασσας, είναι ιδιαίτερα ελκυστική για το Πεκίνο και έχει ήδη εντάξει στον σχεδιασμό του «**One Belt-One Road**» τις νέες δυνατότητες που διανοίγονται από το λιώσιμο των πάγων στην Αρκτική, φιλοδοξώντας να κυριαρχήσει σε νέες αγορές μέσω των εμπορικών θαλάσσιων οδών που επιφέρει η κλιματική αλλαγή. Τον Ιούλιο του 2018 για πρώτη φορά η Ρωσία έστειλε δεξαμενόπλοια υγροποιημένου φυσικού αερίου στην Κίνα μέσω των αρκτικών υδάτων, το φθινόπωρο του 2018 το Πεκίνο μίσθωσε ρωσικά παγοθραυστικά, για να συνοδεύσει νηοπομπή κινεζικών φορτηγών πλοίων στην Ευρώπη, ενώ τον Μάρτιο του 2019 ανακοίνωσε ότι σχεδιάζει την κατασκευή του δικού της παγοθραυστικού, που θα κινείται με πυρηνική ενέργεια, για να αλλάξει την κατάστασή της «κοντά στην Αρκτική»[41].

Μετά την αυτονόμηση της Γροιλανδίας, η Κίνα, βασιζόμενη στην εξάρτηση της αδύναμης οικονομίας του νησιού, ακολούθησε την πάγια τακτική της με την παροχή δανείων για την κατασκευή και αναβάθμιση βασικών υποδομών και κερδοφόρων τομέων της οικονομίας. Τα υπέρογκα κινεζικά δάνεια, αν και ευνοϊκά, αποτελούν παγίδα για τις μικρές και αδύναμες οικονομίες, οι οποίες μπροστά στη δυσκολία αποπληρωμής τους υποχρεούνται να παραχωρήσουν στην Κίνα τομείς μεγάλης στρατηγικής αξίας. Η Κίνα έχει κατασκευάσει και διατηρεί υπό τον έλεγχο της το δίκτυο τηλεπικοινωνιών της Γροιλανδίας, ενώ ίδρυσε στο νησί και τη δεύτερη ερευνητική βάση της[42].

Συμπεράσματα

Η σημασία της Αρκτικής, λόγω της τήξης των πάγων, έγκειται στη διάνοιξη νέων ναυτιλιακών οδών, διαμορφώνοντας νέα δεδομένα στη μεταφορά αγαθών και στη δυνατότητα πρόσβασης και εξόρυξης των αποθεμάτων ενεργειακού μείγματος του Αρκτικού Ωκεανού. Η γεωκλιματική αλλαγή επιφέρει ανακατανομή ισχύος στην Αρκτική Ζώνη, καθώς η τήξη των πάγων διευκολύνει την προβολή της στρατιωτικής ισχύος της Ρωσικής Ομοσπονδίας στην περιοχή. Η προσβασιμότητα στον ορυκτό πλούτο της περιοχής, η δυνατότητα πλεύσης για όλο και μεγαλύτερα χρονικά διαστήματα στη βόρεια θαλάσσια οδό και η κατοχή του μεγαλύτερου μέρους των θαλάσσιων ζωνών και της ακτογραμμής καθιστούν τη Ρωσία την κυρίαρχη αρκτική δύναμη.

Η Περίπτωση Της Γροιλανδίας - ΚΕΔΙΣΑ."

41. Ilyushina and Pleitgen,"Inside the Military Base at the Heart of Putin's Arctic Ambitions - CNN".
42. Λαμπράκης, "Ο Γεωπολιτικός Ανταγωνισμός ΗΠΑ-Ρωσίας-Κίνας Και η Αρκτική: Η Περίπτωση Της Γροιλανδίας - ΚΕΔΙΣΑ".

Η μεταβολή της σημασίας του ανασχετικού δακτυλίου της «RIMLAND» στην Αρκτική οδηγεί σε μιαν πραγματικά μεγάλη και ιστορική αλλαγή. Η θεωρία που ανέπτυξε ο Spykman το 1944 κατέληξε σε μια συγκεκριμένη στρατηγική ασφάλειας, που αποβλέπει, ακόμη και σήμερα, στην ανάσχεση της Ρωσίας. Με τη διαμορφούμενη κατάσταση στον Αρκτικό Κύκλο, η Ρωσία αποκτά ιδιότητες ναυτικής δύναμης λόγω της ανεμπόδιστης πρόσβασής της στον Αρκτικό Ωκεανό.

Ελλοχεύει για τη Ρωσία ο κίνδυνος της υπερεξάρτησης από την Κίνα. Για να το αποφύγει αυτό προσπαθεί να εξισορροπήσει τις κινεζικές επενδύσεις στην Αρκτική με ευρωπαϊκές και ιαπωνικές εταιρίες. Παράλληλα, μέσω της Γροιλανδίας, η Κίνα έχει θέσει ως στόχο την έρευνα και την εκμετάλλευση των μεγάλων κοιτασμάτων πετρελαίου, του φυσικού αερίου, των πολύτιμων μετάλλων και κυρίως την απόκτηση των μεγάλων αποθεμάτων σπάνιων γαιών που έχουν ανακαλυφθεί στη Γροιλανδία, και των οποίων το μονοπώλιο παγκοσμίως διατηρεί η Κίνα.

Η Κίνα στρέφεται στην κατασκευή στόλου ανοικτής θαλάσσης. Για το 2021 ανακοίνωσε την καθέλκυση και τρίτου αεροπλανοφόρου, ενισχύοντας σημαντικά τον στόλο της, ο οποίος, σε συνδυασμό με τις λιμενικές υποδομές που χρηματοδοτεί ανά την υφήλιο, την εντάσσει σε έναν σκληρό πυρήνα χωρών που αποτελούν τις ναυτικές δυνάμεις του πλανήτη. Παρ’ όλα αυτά, η Κίνα, με τον υφιστάμενο ρυθμό οικονομικής προόδου, θα χρειαστεί αρκετό χρονικό διάστημα για να αμφισβητήσει σοβαρά τη μεγαλύτερη θαλασσοκράτειρα του πλανήτη, τις ΗΠΑ.

Οι ΗΠΑ παρακολουθούν τη Ρωσία και την Κίνα, τους μεγάλους γεωπολιτικούς ανταγωνιστές της, να κερδίζουν έδαφος στην Αρκτική και τις μεγάλες ευκαιρίες που επιφέρει η κλιματική αλλαγή. Η στρατιωτική της παρουσία στην περιοχή είναι ελάχιστη μπροστά στην αντίστοιχη παρουσία της Ρωσίας, όπως και η οικονομική της παρουσία σε σύγκριση με αυτήν της Κίνας. Η συζήτηση για το μέλλον της Αρκτικής και των ΗΠΑ σε αυτήν είναι ήδη μεγάλη στο εσωτερικό της χώρας. Οι ΗΠΑ πλέον βλέπουν την Αρκτική ως ένα νέο πεδίο αντιπαράθεσης, στο οποίο βρίσκονται πολύ πίσω από τους ανταγωνιστές τους.

Προτάσεις

Με επίκεντρο τον Αρκτικό Ωκεανό, για τη Μεσόγειο Θάλασσα και ειδικότερα για το δίπολο Ελλάδα – Κύπρος, η κυριαρχία της Ρωσίας στην περιοχή της Αρκτικής θα υποβαθμίσει τον στρατηγικό ρόλο της Τουρκίας ως κεντρική δύναμη ανάσχεσης

της Ρωσίας στον αναχωματικό δακτύλιο «RIMLAND». Το γεγονός αυτό πρέπει να τύχει διπλωματικής εκμετάλλευσης από την Ελλάδα και την Κύπρο, καθώς θα επηρεάσει αρνητικά τη διαπραγματευτική ισχύ και τη γεωστρατηγική σημασία της Τουρκίας στη Νοτιοανατολική Μεσόγειο και στην υπόθεση επιλύσεως του Κυπριακού.

Οι ανταγωνισμοί πιθανόν να φανούν ανεδαφικοί και οι στρατηγικές των πόλων διεθνούς ισχύος να μην εκπληρωθούν ποτέ, αν δεν ληφθούν μέτρα για την οικολογική ασφάλεια της Αρκτικής. Η ανεύθυνη και καταστροφική, για τις επόμενες γενιές, συμπεριφορά μπορεί έστω και την ύστατη στιγμή να ανατραπεί με αφορμή τη διατήρηση και την προστασία της αρκτικής οικολογίας. Το τεχνολογικό – επιστημονικό κεφάλαιο, και οι πόροι που δαπανώνται για την περαιτέρω επιβάρυνση του περιβάλλοντος από την οικονομική δραστηριότητα στην περιοχή, ας κατευθυνθούν και προς την εξεύρεση μεθόδων για την εξάλειψη των οικολογικών συνεπειών και την αποκατάσταση της κλιματικής ισορροπίας.

Βιβλιογραφία

- Brzezinski, Zbignew. Η Μεγάλη Σκακιέρα. Αθήνα: Εκδόσεις, Ε. Λιβάνη, 1998.
- Ilyushina, Marry, and Frederik Pleitgen. "Inside the Military Base at the Heart of Putin's Arctic Ambitions - CNN." CNN. Accessed March 7, 2020. https://edition.cnn.com/2019/04/04/europe/russia-arctic-kotelny-island-military-base/index.html.
- Marshall, Tim. Αιχμάλωτοι Της Γεωγραφίας. Αθήνα: Εκδόσεις, Διόπτρα, 2019.
- NOAA. "Arctic Program > Home." Accessed February 2, 2020. https://www.arctic.noaa.gov/.
- NOAA. "Report Card." Accessed February 10, 2020. https://www. arctic.noaa.gov/ Report-Card.
- Spykman, John Nicholas. The Geography of the Peace. Hamden, Connecticut: Archon Books, 1969.
- Stratfor. "Ανεβάζει Τον Πυρετό Στην Αρκτική Το Λιώσιμο Των Πάγων." Accessed

February 11, 2020. https://www.euro2day.gr/specials/topics/article/ 1693694/ anevazei-ton-pyreto-sthn-arktikh-to-liosimo-ton-pa.html.

- WMO. "2019 Set to Be 2nd or 3rd Warmest Year on Record | World Meteorological Organization." Accessed February 2, 2020. https://public.wmo.int/en/media/news/2019-set-be-2nd-or-3rd-warmest-yearrecord.

- Άγνωστος. "Οι Εξαγωγές Πετρελαίου Των ΗΠΑ Ξεπέρασαν Τις Αντίστοιχες Εισαγωγές Της Χώρας." Accessed March 6, 2020. https://energypress.gr/news/oi-exagoges-petrelaioy-ton-ipa-xeperasan-tis-antistoihes-eisagoges-tis-horas.

- Δασκαλάκης, Ιπποκράτης. "Αρκτική: Οι Πάγοι Λιώνουν, η «θερμοκρασία» Ανεβαίνει! | Liberal.Gr." Accessed January 26, 2020. https://www.liberal.gr/diplomacy/arktiki-oi-pagoi-lionoun-i-isonthermokrasiasin-anebainei/28683.

- Δωματιώτη, Ξανθίππη Μ. Μελέτη Και Προσδιορισμός Του Σύνθετου Δείκτη Της "Προβολής Της Αμυντικής Ισχύος" Στη Γεωπολιτική Ανάλυση Του Αρκτικού Κύκλου. Vol. 3. Αθήνα, 2017.

- Λαμπράκης, Κώστας. "Ο Γεωπολιτικός Ανταγωνισμός ΗΠΑ-Ρωσίας-Κίνας Και η Αρκτική: Η Περίπτωση Της Γροιλανδίας - ΚΕΔΙΣΑ." Accessed March 6, 2020. https://kedisa.gr/ο-γεωπολιτικός-ανταγωνισμός-ηπα-ρωσία/.

- Μαζαράκης, Σπύρος. "Ρωσικό Θαλάσσιο Δόγμα: «Ενισχύοντας Τη Ρωσική Θαλάσσια Ισχύ» Power Politics." Accessed February 2, 2020. https://powerpolitics.eu/ρωσικό-θαλάσσιο-δόγμα-ενισχύοντας-τη/.

- Μάζης, Ιωάννης. Γεωπολιτικά Ζητήματα Στην Ευρυτέρα Μέση Ανατολή Και Την Μεσόγειο. Αθήνα: Εκδόσεις, Λειμών, 2017.

- Μάζης, Ιωάννης. Παράδοση ΣΕΘΑ ΔΙ.ΜΑ. 13 Φεβ 2020. Αθήνα, 2020.

- Μάζης, Ιωάννης. Προτεινόμενη Μεθοδολογία Γεωπολιτικής Ανάλυσης. Παράδοση ΣΕΘΑ 4 Δεκ 2019. Αθήνα, 2019.

- Σαράντης, Τάσος. "Το 2019 Ανάμεσα Στα Πιο «καυτά» Χρόνια Και Πάλι | Η Εφημερίδα Των Συντακτών." Accessed February 2, 2020. https://www.efsyn.gr/kosmos/maties-ston-kosmo/oikologika/224337_2019 anamesa sta pio kayta hronia kai pali.

Ιστορική Αναδρομή της Εθνικής Φρουράς

Παρέλαση το 1966 τεθωρακισμένων οχημάτων BTR του 286 ΜΤΠ

Επιθεώρηση το 1967 αρμάτων Τ34 από τον Στρατηγό Γεώργιο Γρίβα

Κατάταξη το 1968 νεοσυλλέκτων στην Εθνική Φρουρά

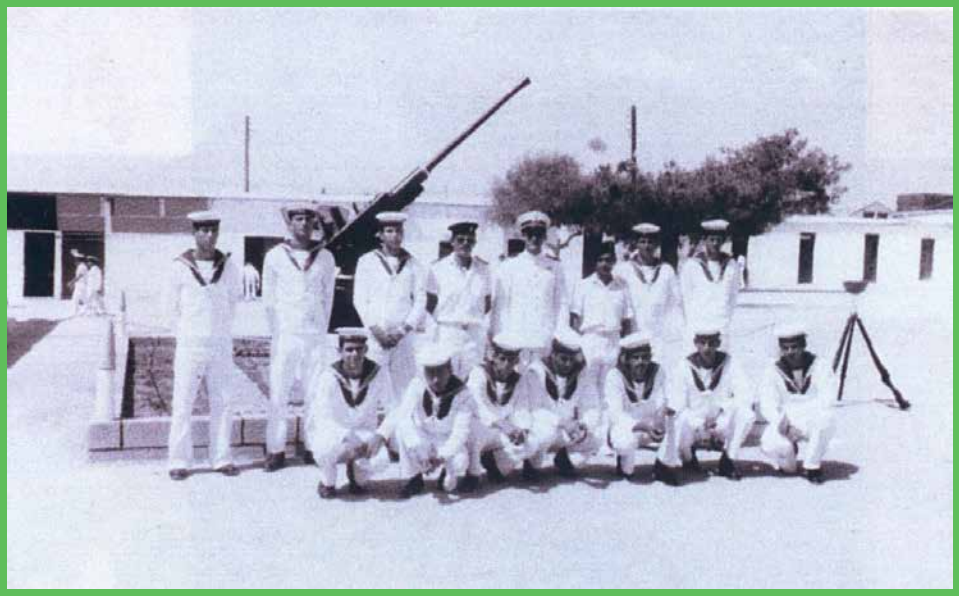

Αποφοίτηση το 1971 του Σχολείου Υποβρυχίων Καταστροφών στη ΝΒ Χρυσούλης

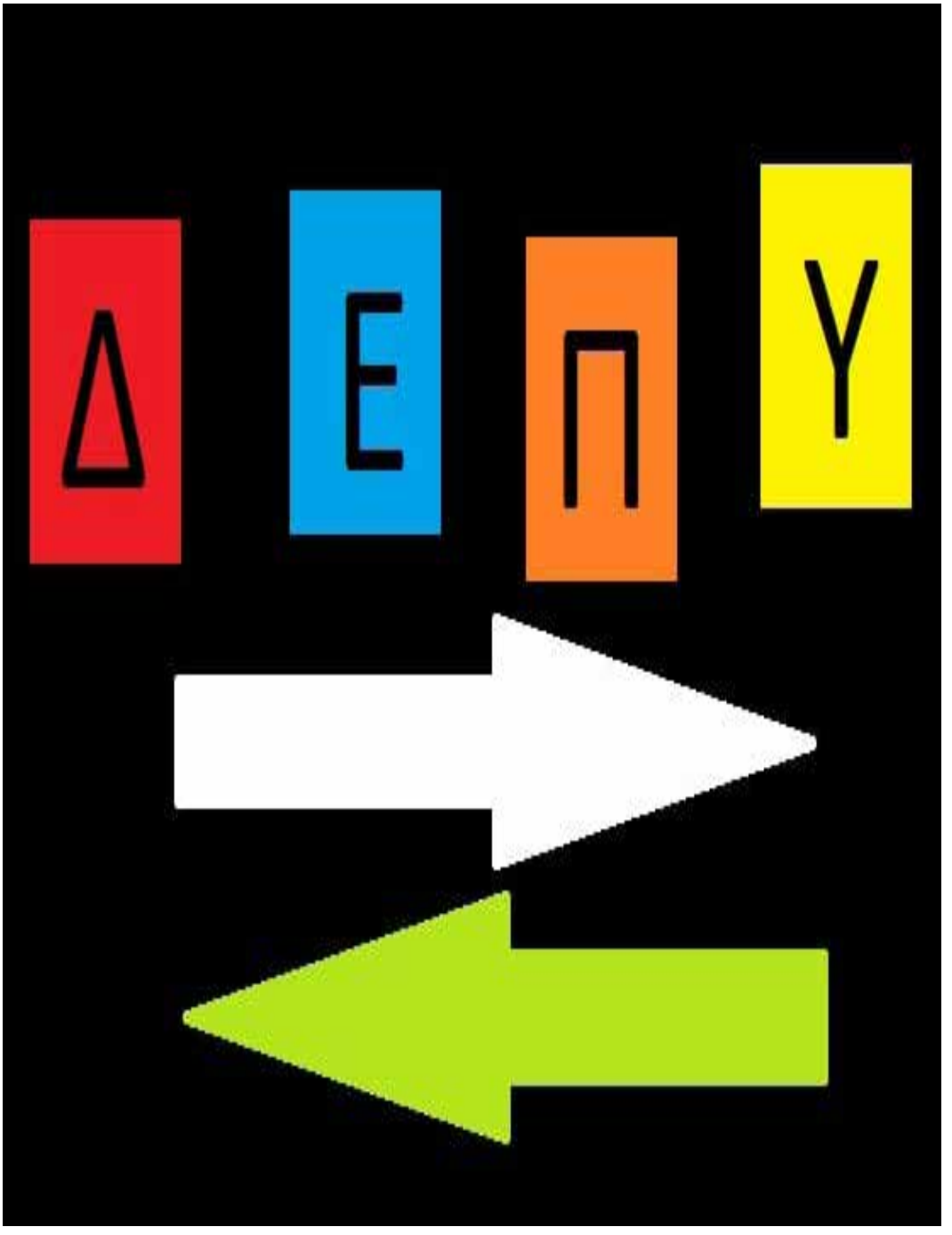
ΔΕΠΥ

Η Συναισθηματική και η Συμπεριφορική Έκφραση της ΔΕΠΥ

Καλλισθένης Παντελίδου Βορκά,
Ψυχιάτρου Παιδιών και Εφήβων,
Συστημικής Ψυχοθεραπεύτριας

Κατά τη διάρκεια της ζωής της οικογένειας υπάρχουν στιγμές εντάσεων και προστριβών, που δυσκολεύουν την ομαλή επικοινωνία μεταξύ των μελών της. Πόσο μάλλον όταν το παιδί της είναι πολύ ζωηρό, δεν μπορεί να καθίσει για πολλή ώρα ήσυχο και συνεχώς προκαλεί και εκνευρίζει τους άλλους με τη συμπεριφορά του. Όταν η συμπεριφορά αυτή αρχίζει να δυσκολεύει σε μεγάλο βαθμό τη ζωή αρχικά των γονέων και αργότερα και των δασκάλων, η αναζήτηση της αιτίας που την προκαλεί γίνεται επιτακτική και αναγκαία. Πότε, όμως, αυτή η συμπεριφορά ξεφεύγει από την αναμενόμενη φυσιολογική συμπεριφορά;

Στο κείμενο, αρχικά, θα παρουσιαστεί η διάκριση μεταξύ της φυσιολογικής ζωηρότητας που παρατηρείται κυρίως κατά την προσχολική ηλικία και της **Διαταραχής Ελλειμματικής Προσοχής/ Υπερκινητικότητας - Παρορμητικότητας (ΔΕΠΥ)**. Η ΔΕΠΥ, με βάση τη σημερινή βιβλιογραφία, είναι μια νευροβιολογική διαταραχή που διαγιγνώσκεται κυρίως κατά τη διάρκεια της παιδικής ηλικίας. Στη συνέχεια θα αναπτυχθούν:

- Ο ορισμός, οι 3 τύποι και τα πρωτογενή συμπτώματα της ΔΕΠΥ.
- Η αναπτυξιακή εξέλιξη της Συναισθηματικής και της Συμπεριφορικής έκφρασης της ΔΕΠΥ μέχρι και την ενηλικίωση του ανθρώπου.
- Η συχνότητα, η διάγνωση και η θεραπευτική αντιμετώπισή της.
- Οι πρακτικές οδηγίες - συμβουλές για τους γονείς.

Διάκριση της φυσιολογικής ζωηρότητας από τη ΔΕΠΥ

Κατά την προσχολική ηλικία η αυξημένη κινητική δραστηριότητα, η παρορμητική συμπεριφορά και η περιορισμένη προσοχή θεωρούνται φυσιολογικά αναπτυξιακά χαρακτηριστικά. Σ' αυτό το στάδιο είναι δύσκολο να διακρίνουμε τα χαρακτηριστικά της ΔΕΠΥ από τη ζωηρότητα. Αν χρησιμοποιηθούν τα αυστηρά διαγνωστικά κριτήρια της ΔΕΠΥ για τη συμπεριφορά των παιδιών στην ηλικιακή φάση της προσχολικής ηλικίας, το πιο πιθανόν είναι ένα ποσοστό της

τάξης των 40% των παιδιών να διαγνωστεί με ΔΕΠΥ. Ένα ζωηρό παιδί είναι σε θέση να ελέγξει την κινητικότητά του σε ικανοποιητικό βαθμό και να τη μειώσει σε περιπτώσεις που απαιτείται, π.χ. στη διάρκεια του μαθήματος ή σε μιαν κοινωνική επίσκεψη, χωρίς να δυσκολεύεται ιδιαίτερα. Ένα παιδί με ΔΕΠΥ δυσκολεύεται εξαιρετικά να παραμείνει ήσυχο και σε περιπτώσεις που γνωρίζει ότι αυτό επιβάλλεται και ότι πιθανόν και να τιμωρηθεί. Αν όμως λόγω της περίστασης επιβάλλεται να παραμείνει π.χ. καθιστό, μπορεί να κουνά χέρια, πόδια, μπορεί να στριφογυρίζει στο κάθισμά του, προκειμένου να ικανοποιήσει την ανάγκη του για κινητικότητα. Η διάρκεια της περιορισμένης κινητικότητάς του διαρκεί λιγότερο από ότι αναμένεται για την ηλικία του. Αν από την άλλη καταφέρει να μείνει ιδιαίτερα ήσυχο, είναι πιθανόν γιατί έχει υψηλό κίνητρο για να το κάνει, π.χ. να κάνει καλή εντύπωση σε κάποιον. Η διαφορά με το ζωηρό παιδί είναι ότι σε αυτή την περίπτωση καταβάλλει πολύ μεγάλη προσπάθεια, που έχει ως αποτέλεσμα να ιδρώνει, να κοκκινίζει και να δυσανασχετεί. Όταν το διάστημα της υποχρεωτικής ακινησίας τελειώσει, το παιδί συνήθως δείχνει να βρίσκεται σε υπερδιέγερση και εκδηλώνει ένταση. Η ανάγκη του παιδιού με ΔΕΠΥ να διοχετεύσει την ενέργειά του μέσα από την κινητική δραστηριότητα είναι μεγαλύτερη από το τυπικώς ζωηρό παιδί. Ακόμη, πολλές φορές, τα παιδιά με ΔΕΠΥ αντιμετωπίζουν δυσκολίες στον τομέα της αδρής και λεπτής κινητικότητας, π.χ. πέφτουν συχνά, κάνουν ζημιές, δυσκολεύονται να κάνουν ποδήλατο, να κουμπώνουν τα κουμπιά, να ζωγραφίζουν, να δένουν τα κορδόνια τους και να χρησιμοποιούν ψαλίδι.

Όσον αφορά την ικανότητά τους για παρατεταμένη συγκέντρωση, αυτή είναι μειωμένη, εκτός εάν τους δοθούν συγκεκριμένα κίνητρα, προκειμένου να το επιτύχουν, π.χ. άμεση ανταμοιβή. Η ανάγκη τους για επιβράβευση και αμοιβή εξηγεί τον μεγάλο βαθμό της διακύμανσης της προσοχής ανάλογα με το είδος της δραστηριότητας, το κίνητρο και το όφελος που θα έχουν. Τα παιδιά με ΔΕΠΥ είναι συχνά ευερέθιστα και ευέξαπτα και η αδυναμία τους να ανταποκριθούν ικανοποιητικά σε πολλές απαιτήσεις του περιβάλλοντος, και σε συνδυασμό με τις έντονες και συχνές παρατηρήσεις που δέχονται από το περιβάλλον τους (σχολείο,

γονείς, παππούδες κλπ.), μπορεί να παρουσιάσουν στην πορεία εναντιωματική και έντονα αντιδραστική συμπεριφορά. Ο θυμός των παιδιών είναι πιο έντονος, εκδηλώνεται με τις πιο ασήμαντες αφορμές, διαρκεί περισσότερο και υποχωρεί δυσκολότερα από ότι στα υπόλοιπα παιδιά. Ένα μεγάλο ποσοστό παιδιών με ΔΕΠΥ μπορεί να παρουσιάσουν **προβλήματα ύπνου**. Συγκεκριμένα η διάρκεια του ύπνου τους έχει μειωμένη διάρκεια με συχνές άπνοιες. Μπορεί να παρουσιάσουν έντονες κινήσεις των ποδιών, ξυπνούν συχνά κατά τη διάρκεια της νύχτας και μπορεί να παρατηρηθεί αυξημένη υπνηλία κατά τη διάρκεια της ημέρας. Ενώ στα ζωηρά παιδιά δεν παρατηρείται ανάλογη συμπεριφορά στον ύπνο. Σημαντικό αναφοράς είναι ότι μία από τις πρώτες ενδείξεις που παρατηρείται σε ένα αριθμό παιδιών, που αργότερα παίρνουν τη διάγνωση της ΔΕΠΥ και κινητοποιεί τους γονείς να ζητήσουν βοήθεια από ειδικό, είναι οι **διαταραχές λόγου και ομιλίας**. Ένα σημαντικό ποσοστό εμφανίζει καθυστέρηση στην ανάπτυξη του λόγου, που αφορά κυρίως τη σύνταξη του λόγου, δηλαδή οι άλλοι να μην κατανοούν τι θέλει να τους πει, και την κατανόηση του λόγου, δηλαδή το ίδιο το παιδί να μην κατανοεί τον λόγο των άλλων. Στα ζωηρά παιδιά δεν εντοπίζονται τέτοιου είδους δυσκολίες.

Ορισμός

Στην Επιστημονική Κοινότητα υπάρχουν ειδικοί που εξακολουθούν να αμφισβητούν τη διάγνωση του συνδρόμου της ΔΕΠΥ. Ο επιστήμονας Barkley (1990) ανέφερε ότι ο όρος ΔΕΠ/ΔΕΠΥ είναι η «ετικέτα» που χρησιμοποιείται για να περιγράψει παιδιά τα οποία παρουσιάζουν σοβαρά προβλήματα εστίασης προσοχής, ελέγχου παρορμητικότητας και υπερκινητικότητας. Στα επίσημα συστήματα κατάταξης και διάγνωσης των Ψυχικών Διαταραχών ICD και DSM, η ΔΕΠΥ περιλαμβάνεται και περιγράφεται ως Διαταραχή Ελλειμματικής Προσοχής/ Υπερκινητικότητας - Παρορμητικότητας. Οι βασικές δυσκολίες των παιδιών με ΔΕΠΥ απορρέουν από ένα σημαντικό έλλειμμα στην ικανότητά τους να σταματούν ξαφνικά και απότομα, εφόσον αυτό είναι απαραίτητο, και στην

προγραμματισμένη ενέργεια, δηλαδή παρατηρείται δυσκολία αυτοελέγχου και αναστολή των παρορμήσεων.

Οι **τρεις τύποι** της Διαταραχής Ελλειμματικής Προσοχής/ Υπερκινητικότητας - Παρορμητικότητας, με βάση το αμερικανικό εγχειρίδιο για τις Ψυχιατρικές Διαταραχές **DSM-5**, είναι ***ΔΕΠ-Υ***:

- ***Συνδυασμένος τύπος:*** όταν τα συμπτώματα Απροσεξίας και Υπερκινητικότητας εμφανίζονται με την ίδια βαρύτητα (παρατηρείται στα περισσότερα παιδιά).

- ***Με προεξάρχοντα τον Απρόσεκτο τύπο:*** τα συμπτώματα Απροσεξίας εμφανίζονται με μεγαλύτερη βαρύτητα.

- ***Με προεξάρχοντα τον Υπερκινητικό - Παρορμητικό τύπο:*** τα συμπτώματα Υπερκινητικότητας-Παρορμητικότητας εμφανίζονται με μεγαλύτερη βαρύτητα.

Τα πρωτογενή συμπτώματα της ΔΕΠΥ, που κυριαρχούν και έχουν κατά βάση οργανική αιτιολογία (κληρονομικότητα, βιολογικοί παράγοντες), είναι τα εξής:

Δυσκολία συγκέντρωσης και παρατεταμένης διατήρησης της Προσοχής-Απροσεξίας

Τα παιδιά με ΔΕΠΥ δυσκολεύονται να συγκεντρωθούν σε μία συγκεκριμένη δραστηριότητα. Η Προσοχή τους μεταπηδά από τη μίαν ασχολία στην άλλη και σπάνια ολοκληρώνουν αυτό που άρχισαν. Το πρόβλημα εντείνεται εάν πρόκειται για κουραστικές και επαναληπτικές ασχολίες με μεγαλύτερη διάρκεια από τις συνηθισμένες. Γενικά, παρασύρονται από πιο διασκεδαστικές και άμεσα αμειβόμενες καταστάσεις και τείνουν να αποφεύγουν εργασίες που απαιτούν προσπάθεια ή συγκέντρωση. Τα παιδιά με ΔΕΠΥ φαίνεται να βρίσκονται σε σύγχυση, χάνουν συχνά πράγματα και πολλές φορές δεν αντιδρούν, όταν οι γονείς τους απευθύνονται σ΄αυτά. Επιπλέον, τα παιδιά με ΔΕΠΥ υστερούν ως προς την ικανότητα διατήρησης της Προσοχής τους σε σχέση με τους συμμαθητές τους κατά 30% ή και περισσότερο. Πρακτικά, αυτό σημαίνει πως ένα δεκάχρονο παιδί έχει την Προσοχή επτάχρονου παιδιού χωρίς ΔΕΠΥ. Ακόμη, τα παιδιά με ΔΕΠΥ χάνουν ευκολότερα το ενδιαφέρον τους για κάποια δραστηριότητα. Σχετική έρευνα έδειξε ότι παίζουν με τριπλάσια παιχνίδια συγκριτικά με τα άλλα παιδιά. Δεν έχουν πρόβλημα στο να φιλτράρουν πληροφορίες, γνωρίζουν ποιες

πληροφορίες είναι σημαντικές, απλώς δυσκολεύονται να εστιάσουν την Προσοχή τους σε αυτές για μεγάλο χρονικό διάστημα. Μεγαλώνοντας, τα παιδιά με ΔΕΠΥ μαθαίνουν να αντιστέκονται ως ένα βαθμό σε ελκυστικές πηγές, αν και δεν έχει βρεθεί, μέχρι στιγμής, ποιοι μηχανισμοί συντελούν στο να συμβαίνει αυτό.

Υπερκινητικότητα

Τα κυριότερα χαρακτηριστικά της Υπερκινητικότητας αποτελούν η αυξημένη κινητική δραστηριότητα και η ομιλία. Τα παιδιά με ΔΕΠΥ κινούν τα χέρια και τα πόδια τους νευρικά, στριφογυρνούν στη θέση τους ή σηκώνονται στην τάξη, χωρίς να πάρουν άδεια. Είναι ανήσυχα και η κίνησή τους είναι βιαστική και αδέξια. Ακόμη, τα αποτελέσματα σχετικών μελετών έδειξαν ότι τα παιδιά με ΔΕΠΥ κινούνται έως και οκτώ φορές περισσότερο από τα παιδιά της ομάδας ελέγχου. Επιπλέον, μιλούν πολύ, συχνά μουρμουρίζουν ή κάνουν περίεργους θορύβους. Ηρεμούν μόνο μετά από έντονη πίεση των άλλων ή όταν εξαντλούνται σωματικά.

Ελλειμματική ικανότητα αναστολής των αυθόρμητων αντιδράσεων -Παρορμητικότητα

Η Παρορμητικότητα χαρακτηρίζεται από χαμηλό αυτοέλεγχο και απαιτήσεις για άμεση ικανοποίηση των αναγκών. Τα παιδιά με ΔΕΠΥ δεν σκέφτονται εκ των προτέρων τις συνέπειες των πράξεών τους και απαντούν σε ερωτήσεις προτού αυτές ολοκληρωθούν. Αδυνατούν να περιμένουν τη σειρά τους σε ένα παιχνίδι ή μέχρι την έναρξη μίας δραστηριότητας. Συνήθως, αρχίζουν νωρίτερα την ασχολία που θα έπρεπε να αναβάλλουν ή ζητούν απαιτητικά να γίνει εκείνη τη στιγμή. Η συμπεριφορά των παιδιών με ΔΕΠΥ βιώνεται από τους άλλους ως αγενής ή εγωκεντρική, προκαλώντας, έτσι, πολλά προβλήματα στις σχέσεις με τους συνομηλίκους τους αλλά και με τους ενήλικες.

Η έκταση και ο βαθμός σοβαρότητας των συμπτωμάτων ποικίλλουν από παιδί σε παιδί και διαφοροποιείται σημαντικά ανάλογα με την ηλικία και το αναπτυξιακό επίπεδο του παιδιού. Είναι σημαντικό να κατανοηθεί κυρίως από τους γονείς και τους εκπαιδευτικούς η πρωτογενής φύση των δυσκολιών των παιδιών με ΔΕΠΥ, γιατί συχνά παρερμηνεύουν τις συμπεριφορές αυτές ως σκόπιμες και τις αποδίδουν σε έλλειψη σωστής αγωγής ή σε κακό χαρακτήρα και αντιδρούν πολλές φορές τιμωρώντας το παιδί ή απορρίπτοντάς το, με αποτέλεσμα να δημιουργείται ένας φαύλος κύκλος αρνητικών αλληλεπιδράσεων, που επιδρούν αρνητικά στην έκβαση της διαταραχής.

Αναπτυξιακή Προσέγγιση

Η ΔΕΠΥ είναι αναπτυξιακή διαταραχή που τα συμπτώματα, όπως τα αναφέραμε, παρουσιάζονται συνήθως πριν από την ηλικία των 7 ετών με μέση εκδήλωση μεταξύ 3-4 ετών και επιμένουν στον χρόνο και στις διαφορετικές περιβαλλοντικές συνθήκες. Η Αναπτυξιακή Προσέγγιση περιλαμβάνει τη γνώση τόσο των παραγόντων κινδύνου όσο και των βοηθητικών παραγόντων που αλληλοεπιδρούν με τα πρωτογενή συμπτώματα και επηρεάζουν την πορεία της διαταραχής. Όσο πιο γρήγορα αντιληφθούν οι γονείς τις δυσκολίες του παιδιού τους και ζητήσουν βοήθεια, τόσο πιο αποτελεσματικές θα είναι οι θεραπευτικές παρεμβάσεις και θα αποφευχθεί ο φαύλος κύκλος των αρνητικών αλληλεπιδράσεων.

Βρεφική ηλικία

Δεν υπάρχουν συγκεκριμένα σημεία που να παραπέμπουν ευθέως στην πιθανότητα ύπαρξης ΔΕΠΥ. Κάποιες μορφές συμπεριφοράς που καθιστούν ορισμένα βρέφη πιο **δύσκολα** στη φροντίδα από τις μητέρες τους έχουν αυξημένες πιθανότητες να αντιμετωπίσουν μελλοντικά ένα **φάσμα αναπτυξιακών δυσκολιών,** π.χ. προβλήματα λόγου, συμπεριφοράς, μαθησιακές δυσκολίες και πιθανόν ΔΕΠΥ. Δύο βασικά χαρακτηριστικά της ομάδας των δύσκολων βρεφών είναι οι δυσκολίες στον ύπνο, π.χ. κοιμούνται με δυσκολία, ο ύπνος τους είναι ανήσυχος, ξυπνούν σε άτακτα χρονικά διαστήματα και γενικά δυσκολεύονται να ακολουθήσουν ένα πρόγραμμα ύπνου. Επίσης μπορεί να παρουσιάσουν δυσκολίες στο φαγητό, π.χ. η συχνότητα των γευμάτων δεν είναι σταθερή και δυσκολεύουν πολύ τις μητέρες τους προκειμένου να καταναλώσουν την απαραίτητη ποσότητα τροφής.

Οι μητέρες τέτοιων δύσκολων μωρών συχνά αναφέρουν ότι το παιδί κλαίει συχνά και είναι ανήσυχο, χωρίς να μπορούν να κατανοήσουν τους λόγους. Το κλάμα το περιγράφουν έντονο και συνεχές, έχουν αυξημένα επίπεδα κινητικής δραστηριότητας, αναστατώνονται εύκολα και δυσκολεύονται να ηρεμήσουν. Τα βρέφη που παρουσιάζουν τις πιο πάνω ενδείξεις είναι ευάλωτα στην εκδήλωση ποικίλων αναπτυξιακών διαταραχών, που το είδος θα εξαρτηθεί από την κληρονομικότητα και το είδος των αλληλεπιδράσεων που θα αναπτυχθεί

ανάμεσα στο βρέφος και τους γονείς. Με λίγα λόγια δεν μπορεί να διαγνωστεί με ΔΕΠΥ ένα παιδί σε αυτή την ηλικία και τις πιο πάνω ενδείξεις πρέπει να τις αξιολογούμε σύμφωνα με το ιστορικό των γονιών (αν κάποιος γονιός έχει στοιχεία ΔΕΠΥ), την οικογενειακή κατάσταση, την ψυχική κατάσταση των γονιών στη φάση αυτή και γενικά τις συνθήκες του περιβάλλοντος.

Νηπιακή ηλικία

Η ανάπτυξη χαρακτηρίζεται από ραγδαίες αλλαγές, που πολλές φορές καθιστούν δυσδιάκριτα τα όρια μεταξύ φυσιολογικής και παθολογικής συμπεριφοράς. Βασικές δυσκολίες των νηπίων, που αργότερα πιθανόν να πάρουν τη διάγνωση της ΔΕΠΥ, αφορούν: κοινωνικές δεξιότητες, προσαρμοστική συμπεριφορά και απόκτηση προμαθησιακών δεξιοτήτων. Λόγω του ότι οι επιστήμονες στις μέρες μας πιστεύουν ότι η ΔΕΠΥ προκαλείται από την αλληλεπίδραση γενετικών και περιβαλλοντικών παραγόντων νωρίς κατά τη διάρκεια της ανάπτυξης με σημαντικές επιδράσεις στην ανάπτυξη του εγκεφάλου (αναπτυσσόμενες νευρολογικές δομές), είναι πολύ σημαντικό να προκληθούν παρεμβάσεις, που θα τροποποιήσουν τις ελλειμματικές δομές και θα μετριάσουν ή θα ανακόψουν την πορεία της ΔΕΠΥ. Άλλα στοιχεία που μπορεί να στοιχειοθετούν την κλινική εικόνα της ΔΕΠΥ στη νηπιακή ηλικία είναι ότι το νήπιο κινείται ακατάπαυστα, βρίσκεται συνεχώς σε εγρήγορση και μπορεί να ασχολείται μονίμως με διάφορα πράγματα, χωρίς να δείχνει ότι κουράζεται. Επιπλέον, μεγάλο ποσοστό παιδιών με ΔΕΠΥ παρουσιάζουν δυσκολίες στον συντονισμό των κινήσεών τους, που σε συνδυασμό με την παρορμητική συμπεριφορά τους βρίσκονται σε αυξημένο κίνδυνο να πάθουν ατυχήματα. Ακόμη, παιδιά που αργότερα θα διαγνωστούν με ΔΕΠΥ, στη νηπιακή ηλικία μπορεί να εμφανίσουν διαταραχές στον προφορικό λόγο. Στην παιδική ηλικία είναι συχνό φαινόμενο τα παιδιά να αναιρούν τα όρια που βάζουν οι γονείς, πόσο μάλλον τα παιδιά με τα χαρακτηριστικά της ΔΕΠΥ, τα οποία παρουσιάζουν αδυναμία αναστολής των ακατάλληλων αντιδράσεων και μειωμένο αυτοέλεγχο. Συχνά εναντιώνονται πεισματικά στα όρια που θέτουν οι γονείς αλλά και στους κανόνες του σχολείου, με αποτέλεσμα να συγκρούονται έντονα κυρίως με τους

ενήλικες. Μητέρες παιδιών με ΔΕΠΥ αναφέρουν ότι νιώθουν αδύναμες να χειριστούν τη συμπεριφορά του παιδιού τους, οι οποίες συχνά παρουσιάζουν άγχος και καταθλιπτικά συμπτώματα.

Σχολική ηλικία

Η ΔΕΠΥ παλαιότερα εθεωρείτο ότι ήταν διαταραχή της σχολικής ηλικίας, η οποία δεν μπορούσε να διαγνωστεί πιο νωρίς, και πως υποχωρούσε στην εφηβεία. Τώρα πια τα δεδομένα άλλαξαν και η ΔΕΠΥ θεωρείται χρόνια διαταραχή, αλλά τα χαρακτηριστικά της διαφοροποιούνται με την ηλικία. Σε αυτή την ηλικία μπαίνει με ασφάλεια η διάγνωση. Τόσο στο σχολείο όσο και στο σπίτι παρουσιάζουν προκλητική και κάποιες φορές θορυβώδη συμπεριφορά. Επίσης σε αυτή την ηλικία παρατηρούνται συχνά ξεσπάσματα θυμού, έλλειψη συμμόρφωσης σε κανόνες, π.χ. σηκώνονται από την καρέκλα τους, ενώ βρίσκονται στην τάξη, και πειράζουν και ενοχλούν τους συμμαθητές τους. Η διάρκεια συγκέντρωσής τους είναι πολύ μικρή και οι οργανωτικές τους ικανότητες μειωμένες.Οι συμμαθητές τους, λόγω της ενοχλητικής συμπεριφοράς τους, τους αποφεύγουν, με αποτέλεσμα τα παιδιά με ΔΕΠΥ να βιώνουν απόρριψη. Ο τρόπος χειρισμού όλων των δυσκολιών του παιδιού, που αναφέρθηκαν, από τους γονείς και από τους δασκάλους επηρεάζει σε σημαντικό βαθμό την πιθανότητα εκδήλωσης συν-νοσηρών διαταραχών. Το 30%-50% των παιδιών με ΔΕΠΥ 7-10 ετών εκδηλώνει παράλληλα και συμπτώματα Εναντιωματικής Προκλητικής Διαταραχής ή Διαταραχής Διαγωγής (παραβατικότητα), ενώ το 20%-30% των παιδιών εκδηλώνει Αγχώδεις Διαταραχές ή Διαταραχές της Διάθεσης (άγχος, νευρικότητα, ευερεθιστότητα, μειωμένη διάθεση για δραστηριότητες, κούραση). Η εικόνα που περιγράφηκε δεν αφορά όλα τα παιδιά με ΔΕΠΥ ούτε εμφανίζεται με την ίδια μορφή και ένταση σε όλες τις περιπτώσεις. Υπάρχουν παιδιά με ΔΕΠΥ που δεν αντιμετωπίζουν μαθησιακές δυσκολίες και ανταποκρίνονται σε ικανοποιητικό βαθμό στις απαιτήσεις του σχολείου, όπως και παιδιά με ΔΕΠΥ που δεν παρουσιάζουν προβλήματα συμπεριφοράς. Η σχολική ηλικία είναι η περίοδος κατά την οποία προδιαγράφεται η πορεία του παιδιού με ΔΕΠΥ στην υπόλοιπη ζωή του. Σε

αυτή την ηλικία καλείται να μάθει να ελέγχει τις δυσκολίες του, προκειμένου να προσαρμοστεί καλά στο σχολικό πλαίσιο, να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις της σχολικής μάθησης, να διαμορφώσει ρεαλιστική εικόνα για τις δυνατότητές του και να μάθει να δημιουργεί θετικές διαπροσωπικές σχέσεις. Αν έχει την **κατάλληλη στήριξη και βοήθεια**, τότε η πορεία του προς την εφηβεία και την ενηλικίωση μπορεί να είναι ομαλή. Εάν όμως δεν συμβεί κάτι τέτοιο και το παιδί βιώσει έντονη αποτυχία σχεδόν σε όλους τους τομείς της ζωής του, τότε η κατάσταση είναι πολύ πιθανόν να επιδεινωθεί και το παιδί στην εφηβεία να αντιμετωπίσει νέες δυσκολίες και μεγαλύτερους κινδύνους.

Εφηβική ηλικία

Η εικόνα που έχουν διαμορφώσει οι έφηβοι για τον εαυτό τους και τις ικανότητές τους δοκιμάζεται υπό το πρίσμα των δεδομένων, ενώ η οδυνηρή διαδικασία αναζήτησης της ατομικής ταυτότητας βρίσκεται σε πλήρη εξέλιξη. Η εικόνα του εφήβου με ΔΕΠΥ, όπως προαναφέρθηκε, είναι στενά συνυφασμένη με την πορεία που έχει ήδη διανύσει. Η **Ελλειμματική Προσοχή** φαίνεται να αποτελεί ένα από τα σταθερά και επίμονα χαρακτηριστικά του, ενώ η παρορμητική συμπεριφορά είναι αυτή που δημιουργεί σ' αυτό τη μεγαλύτερη δυσκολία. Τα συμπτώματα της υπερκινητικότητας συνήθως υποχωρούν και αντικαθίστανται από την αυξημένη ανησυχία και νευρικότητα και την υποκειμενική αίσθηση της ανάγκης διαρκούς απασχόλησης με κάτι. Σε περιπτώσεις που η Υπερκινητικότητα επιμένει, αυξάνεται η πιθανότητα εμφάνισης Διαταραχής Διαγωγής. Ο έφηβος με ΔΕΠΥ, εξαιτίας της μεγάλης του ανάγκης για αποδοχή, μπορεί να παρασυρθεί ευκολότερα από ότι οι άλλοι συνομήλικοί του και να εμπλακεί ακόμη και σε παραπτωματικές ενέργειες. Έχουν αυξημένες πιθανότητες, εάν παρουσιάζουν και συμπτώματα Διαταραχής Διαγωγής, να εγκαταλείψουν το σχολείο, να κάνουν κατάχρηση βλαβερών ουσιών και να έχουν προβλήματα με τον Νόμο.

Ενήλικη ζωή

Στην παρούσα ενότητα θα παρουσιαστούν κάποιες από την πληθώρα των δυσκολιών που αντιμετωπίζουν οι ενήλικες με ΔΕΠΥ. Τα πυρηνικά συμπτώματα της ΔΕΠΥ – η Απροσεξία, η Υπερκινητικότητα και η Παρορμητικότητα συνεχίζουν να υπάρχουν, αλλά εκφράζονται με διαφορετικό τρόπο. Αρκετά συχνά η κλινική εικόνα της ΔΕΠΥ περιπλέκεται λόγω της συνύπαρξης με άλλες ψυχιατρικές διαταραχές, π.χ. καταθλιπτική, αγχώδης διαταραχή κλπ. Οι ενήλικες βιώνουν την Υπερκινητικότητα ως ένα εσωτερικό συναίσθημα ανησυχίας, αδυναμίας να ηρεμήσουν και πολλές φορές τους κυριεύει μια ασταμάτητη φλυαρία. Όσο αφορά την Απροσεξία και την Παρορμητικότητα, αυτές συνήθως επιμένουν σε όλη τη ζωή του ατόμου. Οι ενήλικες με ΔΕΠΥ έχουν πολύ αυξημένες πιθανότητες να εγκαταλείψουν τις σπουδές τους και να απολυθούν από την εργασία τους. Έχουν, συνήθως, μειωμένες οργανωτικές δεξιότητες και δυσκολεύονται στη διαχείριση τόσο των οικονομικών όσο και του χρόνου. Γενικά, μπορεί να παρουσιάσουν δυσκολίες σε όλους τους τομείς της ζωής τους, στον προσωπικό, στον επαγγελματικό και στον κοινωνικό. Επίσης εμφανίζουν υψηλότερα επίπεδα άγχους και κατάθλιψης, χαμηλή αυτοεκτίμηση, αυξημένο κίνδυνο για σοβαρά τροχαία ατυχήματα και άλλα ατυχήματα καθώς και αυξημένες πιθανότητες εθισμού σε τηλεόραση, υπολογιστή, κάπνισμα, τζόγο, αλκοόλ και άλλες εξαρτησιογόνες ουσίες.

Συχνότητα

Η ΔΕΠΥ είναι μια από τις πιο συχνές συμπεριφορικές διαταραχές και η συχνότερη νευροαναπτυξιακή διαταραχή της παιδικής ηλικίας. Υπολογίζεται ότι το ποσοστό των παιδιών σχολικής ηλικίας με ΔΕΠΥ ανέρχεται σε 3−7% ή σε 1−2%, ανάλογα με το αν θα εφαρμοστούν τα κριτήρια του Diagnostic and Statistical Manual-5-text ή τα αυστηρότερα κριτήρια του International Classification of Diseases (ICD-10) αντίστοιχα**.** Η αναλογία αγοριών προς κορίτσια κυμαίνεται από 3:1 έως 5:1, αφού συνήθως στα κορίτσια υπερέχει ο απρόσεκτος τύπος, και πολλές φορές τα συμπτώματα της ΔΕΠΥ διαφεύγουν της προσοχής των δασκάλων και των γονέων.

Διάγνωση

Ο ***ειδικός***, για να μπορέσει να φτάσει σε ασφαλή διάγνωση, έχει τη δυνατότητα να χρησιμοποιήσει μια σειρά από μέσα:

- ***Συνέντευξη με το ίδιο το παιδί και την οικογένειά του:***

  - Οι πληροφορίες που δίνουν τα κοντινά πρόσωπα του παιδιού ονομάζονται «συμπληρωματικές πληροφορίες» και αφορούν συνήθως συμπεριφορές που ο ίδιος ο ειδικός δεν θα μπορούσε να παρατηρήσει, π.χ. το πώς συμπεριφέρεται στο σπίτι, στο σχολικό περιβάλλον ή και σε άλλα πλαίσια.

- ***Ερωτηματολόγια και βαθμολογικές κλίμακες:***

  - Το ερωτηματολόγιο συμπεριφοράς των παιδιών (CBCL): η έκδοση γονέων (CBCL) και δασκάλων (TRF) αναπτύχθηκαν για να καλύψουν μιαν ευρεία γκάμα συμπτωμάτων και μιαν ποικιλία θετικών χαρακτηριστικών που σχετίζονται με κοινωνικές και ακαδημαϊκές επιδόσεις του παιδιού· Το ερωτηματολόγιο περιλαμβάνει ερωτήματα που διερευνούν τη διάθεση, την ανοχή στη ματαίωση, την υπερδραστηριότητα, την εναντιωματικότητα, το άγχος και άλλες διαταραχές. Υπάρχει και ερωτηματολόγιο αυτής της κλίμακας που το απαντούν οι έφηβοι. Η κλίμακα δεν χρησιμοποιείται για να τεθεί η διάγνωση.

  - Η συντομευμένη βαθμολογική κλίμακα του Connors για γονείς και δασκάλους παιδιών με ΔΕΠΥ: αποτελείται από 10 ερωτήματα που αξιολογούν τόσο την υπερκινητικότητα όσο και τη διάσπαση της προσοχής.

  - Η ελληνική κλίμακα αξιολόγησης της ΔΕΠΥ για γονείς και εκπαιδευτικούς (στάθμιση της ADHD Rating scale IV DuPaul , Power, Anastopoulo, Reid): που αποτελείται από 18 ερωτήματα.

  - Οι δοκιμασίες νοημοσύνης παιδιών σχολικής και εφηβικής ηλικίας: Η κλίμακα WISC-V (Wechsler Intelligence Scale for Children Fifth Edition) είναι η πιο συχνά χρησιμοποιούμενη, σε παγκόσμιο επίπεδο, κλίμακα νοητικής αξιολόγησης για παιδιά. Η πέμπτη έκδοση του εργαλείου – WISC-V είναι μια πλήρως αναθεωρημένη και επικαιροποιημένη, αξιόπιστη και έγκυρη κλίμακα για την αξιολόγηση της νοημοσύνης παιδιών ηλικίας από 6 έτη ακριβώς μέχρι

τα 16 έτη και 11 μήνες. Χορηγείται αποκλειστικά από ψυχολόγο με άδεια άσκησης επαγγέλματος και εκπαίδευση στο συγκεκριμένο εργαλείο. Στην πέμπτη έκδοση του WISC πραγματοποιήθηκαν αναθεωρήσεις που ενισχύουν περαιτέρω τη συμβολή της κλίμακας στην ψυχολογική αξιολόγηση των παιδιών. Σε αυτήν προκύπτουν πέντε διαφορετικοί δείκτες νοημοσύνης.

- Προβλητικές δοκιμασίες Rorschach: Αξιολογεί την αντιληπτική ακρίβεια, την απαρτίωση της συναισθηματικής και της διανοητικής λειτουργίας και τον έλεγχο της πραγματικότητας.

- TAT (Thematic Apperception Test): Εξάγει ιστορίες που αναλύονται ποιοτικά. Θεωρείται ότι παρέχει εξαιρετικά λεπτομερή στοιχεία σχετικά με την προσωπική λειτουργία.

Θεραπευτικές Παρεμβάσεις

Η εμπλοκή των παιδιών από την αρχή μέχρι το τέλος σε οποιανδήποτε παρέμβαση προταθεί είναι απαραίτητη. Η άποψή τους θα πρέπει να ακούγεται και να λαμβάνεται υπόψη. Η συγκατάθεση και η συμμετοχή τους είναι βασικές προϋποθέσεις για την επιτυχία μιας παρέμβασης. Κτίζουμε επικοινωνία βασισμένη στον σεβασμό, την ειλικρίνεια και την εμπιστοσύνη. Θα πρέπει να ακούγονται οι σκέψεις και οι προβληματισμοί τους και να διευκολύνονται στο να εκφράζουν τα συναισθήματά τους.

Η αντιμετώπιση της ΔΕΠΥ περιλαμβάνει πολύπλευρες Θεραπευτικές Παρεμβάσεις, καθώς φαίνεται πως η διαταραχή επηρεάζει σχεδόν όλους τους τομείς της ζωής του παιδιού. Οι Θεραπευτικές Παρεμβάσεις που προτείνονται από τους ειδικούς είναι συνήθως οι εξής:

- Η φαρμακοθεραπεία
  - **Όταν η φαρμακευτική αγωγή χορηγείται χωρίς άλλες θεραπευτικές παρεμβάσεις, παρατηρείται αύξηση της παραπτωματικότητας.**
- Η εκπαίδευση των γονέων
- Η συμβουλευτική των γονέων
- Η συμπεριφορική προσέγγιση
- Η γνωστική προσέγγιση
- Η τροποποίηση του περιβάλλοντος

- Η οικογενειακή θεραπεία
- Η ατομική ψυχοθεραπεία

Ο συντονιστής της θεραπευτικής προσπάθειας, που συνήθως είναι μεγάλη σε διάρκεια, είναι **ο κλινικός**, ο οποίος αξιολογεί και την αποτελεσματικότητά της.

Φαρμακευτική θεραπεία

Τα φάρμακα πρώτης επιλογής για την αντιμετώπιση της ΔΕΠΥ είναι τα διεγερτικά - Μεθυλφαινιδάτη (concerta, Ritalin). Τα τελευταία χρόνια χρησιμοποιείται ευρέως η ατομοξετίνη (strattera). Αν και η φαρμακοθεραπεία φαίνεται πως είναι η αποτελεσματικότερη θεραπευτική παρέμβαση για την αντιμετώπιση της ΔΕΠΥ, συχνά οι γονείς δεν συνηγορούν στη χρήση φαρμάκων, γιατί φοβούνται για μακροχρόνιες ανεπιθύμητες παρενέργειες.

Τα οφέλη από τη χρήση των φαρμάκων είναι τόσο σημαντικά τις περισσότερες φορές, ώστε κρίνεται σκόπιμο να καταβληθεί προσπάθεια να πάρει τη φαρμακευτική αγωγή το παιδί για μίαν τουλάχιστον χρονική περίοδο μικρής διάρκειας, ειδικά αν η κλινική εικόνα του παιδιού συνηγορεί για θετική ανταπόκριση.

Ένα άλλο ζήτημα που απασχολεί τους γονείς -για τη λήψη των διεγερτικών κυρίως φαρμάκων- είναι η πιθανότητα εθισμού στις ουσίες αυτές. Είναι όμως σίγουρο πως η χρήση διεγερτικών δεν προκαλεί εθισμό, όταν χορηγούνται σε θεραπευτικές δόσεις.

- **Οφέλη και παρενέργειες της φαρμακευτικής αγωγής:**

  Σύμφωνα με έρευνες, τα παιδιά που λαμβάνουν αγωγή με βάση τα πιο πάνω φάρμακα βελτιώνουν τις ακαδημαϊκές τους επιδόσεις, τη συγκέντρωση, την αυτοεικόνα, τη μνήμη εργασίας, την επιθετικότητα και τις σχέσεις τους με τους συνομηλίκους τους.

- **Πιθανές παρενέργειες:**

  Η αϋπνία, η μείωση της όρεξης, οι πόνοι στην κοιλιά, οι πονοκέφαλοι. Αν τα παιδιά σταματήσουν τη χρήση φαρμάκων, συνήθως επανέρχονται τα συμπτώματα της ΔΕΠΥ.

Εκπαίδευση γονέων

Αρχικά οι γονείς χρειάζεται να ενημερωθούν για τη φύση της διαταραχής, δηλ. την αιτιολογία, τα συμπτώματα, τις συνέπειες και την πορεία της. Είναι σημαντικό να επιχειρείται αυτό, για να μην αποδίδουν οι γονείς τα συμπτώματα που παρουσιάζουν τα παιδιά σε τεμπελιά ή στη μη συμμόρφωση προς τις εντολές ή για να μην αισθάνονται ενοχές ή να έχουν χαμηλή αυτοεκτίμηση, επειδή θεωρούν τους εαυτούς τους υπεύθυνους για τη συμπεριφορά του παιδιού τους.

Συμβουλευτική των γονέων

Οι γονείς μέσω της συμβουλευτικής μαθαίνουν τρόπους και τεχνικές χειρισμού κυρίως της συμπεριφοράς του παιδιού τους, εκπαιδεύονται σε διάφορες μεθόδους καθορισμού ορίων στο παιδί τους και έχουν την ευκαιρία να συζητήσουν τις ανησυχίες τους σχετικά με την ίδια τη διαταραχή.

Συμπεριφορική θεραπεία

Φαίνεται να είναι η ψυχοθεραπευτική μέθοδος εκλογής. Σε ηπιότερες περιπτώσεις μπορεί να χρησιμοποιηθεί και ως μονοθεραπεία, χωρίς να κρίνεται η ταυτόχρονη χορήγηση φαρμακευτικής αγωγής. Ο συνδυασμός φαρμακευτικής αγωγής και συμπεριφορικής θεραπείας αποτελεί την καλύτερη επιλογή στις μέρες μας. Οι συμπεριφορικού τύπου παρεμβάσεις βασίζονται κυρίως στην εκπαίδευση των γονέων και των δασκάλων και έχουν στόχο τη μείωση της προβληματικής και την ενίσχυση της επιθυμητής συμπεριφοράς του παιδιού με ΔΕΠΥ. Ο έπαινος ή άλλες επιβραβεύσεις, ακόμα και για μικρά επιτεύγματα, μπορούν να ωθήσουν το παιδί να αυξήσει την προσπάθειά του γι’ αυτά που χρειάζεται να κάνει ανάλογα με την ηλικία του.

Γνωστική θεραπεία

Βασίζεται στην αρχή ότι οι δυσκολίες που έχουν τα παιδιά με ΔΕΠΥ είναι αποτέλεσμα του ανεπαρκούς ελέγχου του εαυτού τους και της μειωμένης ικανότητάς τους επίλυσης προβλημάτων. Υποστηρίζει την παρακολούθηση εαυτού, την εκπαίδευση για τον έλεγχο του θυμού και την αυτοεκτίμηση. Οι Παρεμβάσεις αυτού του τύπου φαίνεται να είναι βοηθητικές σε ορισμένα παιδιά με ΔΕΠΥ, πιθανόν στα μεγαλύτερα και σε εκείνα που έχουν υψηλότερο νοητικό δυναμικό.

Τροποποίηση του περιβάλλοντος

Χειρισμοί όπως η τοποθέτηση του παιδιού με ΔΕΠΥ σε τάξη με λιγότερα παιδιά, απομάκρυνση ερεθισμάτων που αποσπούν την προσοχή του, όπως και η διαμόρφωση του τρόπου ζωής του σύμφωνα με τις ιδιαίτερες ανάγκες του, π.χ. ευκαιρίες για ελεύθερο παιχνίδι, λιγότερο διάβασμα στο σπίτι.

Οικογενειακή θεραπεία

Μπορεί να είναι χρήσιμη λόγω της έντασης που συνήθως παρατηρείται στις οικογένειες όπου υπάρχει παιδί με ΔΕΠΥ. Στόχος της οικογενειακής θεραπείας είναι να αναδυθούν οι καλές στιγμές της οικογένειας και να ενισχυθούν οι αποδεκτές συμπεριφορές του παιδιού. Ακόμη παρέχεται η ευκαιρία στο κάθε μέλος της οικογένειας να μιλήσει για τις δυσκολίες της οικογένειας και μαζί να βρουν λύσεις με τη βοήθεια του οικογενειακού θεραπευτή για να τις ξεπεράσουν.

Ατομική ψυχοθεραπεία

Ειδικά τροποποιημένες ψυχοθεραπευτικές τεχνικές πιθανόν να έχουν θετική επίδραση κυρίως στις δευτερεύουσες δυσκολίες του παιδιού (χαμηλή αυτοεκτίμηση, καταθλιπτικά στοιχεία, άγχος κλπ.). Η κατανόηση από το ίδιο το παιδί των δυσκολιών του, η βελτίωση της αυτοεκτίμησής του και η δυνατότητα για ανάπτυξη σχέσης εμπιστοσύνης με έναν ενήλικα μπορεί να είναι ιδιαίτερες βοηθητικές.

Πώς χρειάζεται μια οικογένεια να προσεγγίζει το μέλος της με ΔΕΠΥ

Αρχικά να επισημάνουμε ότι όταν ένα μέλος της οικογένειας έχει ΔΕΠΥ αυτό σημαίνει ότι "όλη η οικογένεια έχει ΔΕΠΥ". Αναφέροντας αυτό εννοούμε ότι η οικογένεια δεν μένει ανεπηρέαστη, αλλά αντιθέτως καλείται να αποδεχτεί το πρόβλημα, να ενημερωθεί γι' αυτό και να προσαρμόσει την καθημερινότητά της ανάλογα. Αυτό που θα βοηθήσει ιδιαίτερα τη σχέση των γονιών με το "άτακτο ή απρόσεκτο" παιδί τους είναι η βαθιά γνώση ότι το βασικό χαρακτηριστικό της ΔΕΠΥ είναι **η ακούσια και μη θελημένη αλλαγή της προσοχής, η εκδήλωση της παρόρμησης και η κινητική δραστηριότητα.** Έτσι η οικογένεια θα κατανοήσει ότι δεν υπάρχει υπερκινητικό παιδί, αλλά "παιδί με Υπερκινητικότητα" και θα το αποδεχτεί με ειλικρινή ζεστασιά. Η συγκεκριμένη ρουτίνα, οι τρόποι αντιμετώπισης κρίσιμων καταστάσεων, η θετική συνεργασία των γονέων με

το σχολείο και τους ειδικούς που ενδεχομένως παρακολουθούν το παιδί είναι βασικά στοιχεία που μειώνουν την επίδραση των συμπτωμάτων της ΔΕΠΥ στην καθημερινότητα του παιδιού.

Πρακτικές οδηγίες

- ***Τονίστε την καλή συμπεριφορά***

  Για παράδειγμα αν κάθεται στον καναπέ και περιμένει να ετοιμαστεί το φαγητό, αλλά παράλληλα μαλώνει με τον αδερφό του ή κάνει φασαρία, μην τονίσετε μόνο το τελευταίο γεγονός. Θυμηθείτε πρώτα να επαινέσετε ότι κάθεται στον καναπέ και περιμένει και μετά ζητήστε του να κάνει και το επιπλέον, π.χ. ησυχία.

- ***Αγνοήστε όσο μπορείτε τις ασήμαντες «κακές» συμπεριφορές:***

  Αν θέλετε να αλλάξετε σημαντικά άσχημες συμπεριφορές, πρέπει πρώτα να μπορείτε να προσπερνάτε τις απλά ενοχλητικές συμπεριφορές, π.χ. τα πειράγματα, την πρόκληση θορύβου, έτσι ώστε να δώσετε σημασία σε αυτές που μπορεί να γίνουν επικίνδυνες.

- ***Ανατροφοδοτήστε το παιδί με στοιχεία για τη συμπεριφορά του:***

  Αν βλέπετε ότι ξεκινάει μια συμπεριφορά που θα οδηγήσει στα γνωστά αποτελέσματα, σταματήστε και εξηγήστε στο παιδί τι κάνει και τι πρέπει να αλλάξει, π.χ. βάλε τα πόδια στο πάτωμα όχι στην καρέκλα. Αν δεν γνωρίζει τι πρέπει να αλλάξει, θα ανακυκλώνει τον ίδιο «φαύλο κύκλο». Κάθε φορά θα πρέπει να είστε συγκεκριμένοι στο τι πρέπει να αλλάξει το παιδί. Η απλή οδηγία «συμμορφώσου» τις περισσότερες φορές δεν βοηθάει.

- ***Αναπτύξτε ρουτίνες:***

  Όπως π.χ. συγκεκριμένη ώρα για να σηκωθεί, να φάει, να διαβάσει κτλ. Πρέπει να υπάρχει περιθώριο χρόνου, μέχρι να συνηθίσει στη ρουτίνα, γιατί το παιδί δεν μπορεί να κάνει τα πράγματα αυτά στον χρόνο που επιθυμείτε. Οι ρουτίνες βοηθούν για να αποτυπωθούν περισσότερο βιωματικά στα παιδιά με ΔΕΠΥ οι υποχρεώσεις τους, π.χ. « Στις 9:00 πλένουμε τα δόντια μας και μετά διαβάζουμε το παραμύθι που θες».

- ***Σημειώστε και αναρτήστε μέχρι 3 κανόνες:***

  Μπορείτε να αναρτήσετε σε εμφανές σημείο ένα σημείωμα με 3-4 κανόνες (όχι περισσότερους) που θεωρείτε σημαντικούς.

- ***Προνοήστε για τα προβλήματα***:

  Είναι χρήσιμο να έχετε συγκεκριμένους κανόνες για κάθε μέρος που πρόκειται να πάτε με το παιδί και γνωρίζετε ότι είναι πολύ πιθανόν να υπερδιεγερθεί, π.χ. υπεραγορές, εστιατόρια κτλ. Όλα τα μέρη που έχουν έντονη κινητικότητα και πολλαπλά ερεθίσματα βρίσκονται στα «υψηλής επικινδυνότητας μέρη». Είναι λοιπόν χρήσιμο να ξέρει από πριν τι περιμένετε να μην κάνει. Ανάλογα να έχει μια επιβράβευση ή μια συνέπεια.

- ***Λάβετε υπόψη την ανάγκη που θέλει να ικανοποιήσει:***

  Κάθε φορά που το παιδί κάνει κάτι «ακατάλληλο», π.χ. φωνάζει, καταλήγει σε κρίση θυμού κτλ., υπάρχει μια ανάγκη που θέλει να καλύψει, ένα αίτημα, αλλά δεν ξέρει να το ζητήσει με τον κατάλληλο τρόπο. Επομένως πρέπει πρώτα να καταλάβετε τι είναι αυτό που θέλει και χρειάζεται και μετά να του μάθετε να το ζητάει με τον κατάλληλο τρόπο.

- ***Μην παραιτείστε*:**

  Άλλες φορές αποδεικνύεται αρκετά δύσκολο να πρέπει να θυμάστε να κάνετε όλα αυτά κάθε μέρα, και να μην πετυχαίνουν κάθε φορά. Γι' αυτό αναζητήστε τους μηχανισμούς αντιμετώπισης του δικού σας θυμού, π.χ. πηγαίνετε έναν σύντομο περίπατο, όταν η κρίση τελειώσει. Είναι όμως σημαντικό να υπάρχει συνέπεια στο τι ζητάτε και πώς το ζητάτε, για να μη συνεχίζεται η επανάληψη των ίδιων προβλημάτων.

Βιβλιογραφία

- American Psychiatric Association (2013), Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders-Text Revision, 5th ed.

- Kaplan and Sadocks (2005) Ψυχιατρική, Γ΄ τόμος Κεφ. 39ο: Διαταραχές Ελλειμματικής Προσοχής, Αθήνα: εκδόσεις Λίτσα.

- Κλινικό εγχειρίδιο Ψυχιατρικής παιδιών και εφήβων, Κεφ. 7: Ελλειμματική Προσοχή-Υπερκινητικότητα, Κρίτων Χριστιανόπουλος, 1η έκδοση Θεσσαλονίκη, εκδόσεις Προμηθεύς 2012.

- Διαταραχή Ελλειμματικής Προσοχής- Υπερκινητικότητα, Κεφ. 1: Τα βασικά χαρακτηριστικά της ΔΕΠ-Υ στην πορεία ανάπτυξης, Κάκουρος Ευθύμιος & Μανιαδάκη Κατερίνα, εκδόσεις Gutenberg, 2012.

- McLEAN A, DOWSON J, TOONE B, YOUNG S, BAZANIS E, ROBBINS TW ET AL. Characteristic Neurocognitive profile associated with adult attention-deficit/ hyperactivity disorder. Psychol Med 2004, 34:681−692.

- BROWN TE. Executive functions and attention deficit hyperactivity disorder: Implications of two Conflicting views. International Journal of Disability, Development and Education 2006, 53: 35−46.

- Barkley R.A. (2000).Taking Charge of ADHD: The Complete, Authoritative Guide for Parents. *T*he Guilford Press.

- Baron I.S. (2007). Attention- Deficit/ Hyperactivity Disorder: New Challenges for Definition, Diagnosis and Treatment. Neuropsychology Review: Volume 17, No 1, pp 1-3.

- *Α΄ Ψυχιατρική Κλινική του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών*, Αιγινήτειο *Νοσοκομείου Αθηνών Α. Πεχλιβανίδης, Α. Σπυροπούλου, Α. Γαλανόπουλος, Χ.Α. Παπαχρήστου, Γ.Ν. Παπαδημητρίου*.

Η διείσδυση του Ισλαμισμού στην Ευρώπη

Χρίστου Ιακώβου,
Διευθυντή Κυπριακού Κέντρου Μελετών

Οι εικόνες μασκοφόρων αποκεφαλιστών εν ονόματι του Ισλάμ και περιφερόμενων τρομοκρατών σε ευρωπαϊκές πρωτεύουσες, γεννημένων στην Ευρώπη, οι οποίοι είτε εξανίστανται αντιδυτικώς όπισθεν δυτικών ομήρων είτε πυροβολούν στα τυφλά φωνάζοντας ισλαμικά συνθήματα προβάλλοντας μεσσιανική αντίληψη, άρχισαν να γίνονται εσχάτως μόνιμο φαινόμενο τηλεοπτικής και διαδικτυακής βοράς προς κατανάλωση. Το φαινόμενο αυτό έφερε στην επιφάνεια το θέμα της ισλαμικής παρουσίας στην Ευρώπη, το οποίο μέχρι πριν από λίγα χρόνια ήταν περιορισμένο σε ακαδημαϊκές συζητήσεις. Μέσα από το θέμα αυτό προκύπτει ένα σοβαρό ερώτημα. Τι κάνει μέρος των μουσουλμάνων της Ευρώπης να εχθρεύεται τόσο πολύ τις δυτικές χώρες, αλλά και τον πολιτισμό των κοινωνιών μέσα στις οποίες γεννήθηκαν και μεγάλωσαν;

Σήμερα, το Ισλάμ αποτελεί μέρος του δημογραφικού και πολιτιστικού τοπίου της Ευρώπης. Οι μουσουλμάνοι της Ευρώπης δεν είναι πλέον οι εποχικοί εργάτες που θα επιστρέψουν στις χώρες τους, αλλά το μεγαλύτερο μέρος από αυτούς είναι Ευρωπαίοι πολίτες, που θα παραμείνουν ως μόνιμο τμήμα της πολιτικής και κοινωνικής πραγματικότητας. Αυτό το καθεστώς μονιμότητας σε συνδυασμό με τη σταδιακή δημογραφική έκρηξη, που συντελείται με τη δεύτερη και τρίτη γενεά, και την κοινωνική απομόνωση, σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες, έχουν εγείρει πολλά ερωτήματα αναφορικά με τις μακροπρόθεσμες επιπτώσεις αυτής της μεταφύτευσης του Ισλάμ στην Ευρώπη.

Η πραγματικότητα αυτή, από πλευράς ενός πολύ μεγάλου μέρους Ευρωπαίων, αντιμετωπίζεται ως απειλή για τον μελλοντικό χαρακτήρα της Ευρώπης, τόσο τον κοινωνικό όσο και τον πολιτικό. Από την άλλη πλευρά, οι μουσουλμάνοι αντιμετωπίζουν την παρουσία τους στον ευρωπαϊκό χώρο με ανασφάλεια και περιχαράκωση, αφού βλέπουν την πιθανότητα απώλειας της θρησκείας, της κουλτούρας και κατ’ επέκταση της διαφορετικής τους ταυτότητας.

Το κεντρικό σημείο για την κατανόηση αυτής της σχέσης είναι ότι το Ισλάμ αποτελεί πρωτίστως μίαν εξ αποκαλύψεως θρησκεία με ισχυρή πίστη στην

παγκόσμια εγκυρότητά της και παράλληλα έναν τρόπο ζωής. Ως εκ τούτου, το Ισλάμ δεν είναι και δεν πρέπει να αντιμετωπίζεται απλώς ως ένα ιδιαίτερο πολιτιστικό χαρακτηριστικό μίας ομάδας ανθρώπων που προέρχονται από χώρες έξω από την Ευρώπη. Επιπλέον, η ανάλυση για τους μουσουλμάνους στην Ευρώπη πρέπει να στηρίζεται, εν πολλοίς, στον τρόπο με τον οποίο οι ίδιοι οι μουσουλμάνοι αυτοπροσδιορίζονται και πώς αντιλαμβάνονται το Ισλάμ μέσα στο ευρωπαϊκό περιβάλλον και όχι στο πώς οι Ευρωπαίοι τους εκλαμβάνουν. Από αυτά τα ερωτήματα προκύπτει ένα ευρύ φάσμα απαντήσεων, που καταδεικνύουν μίαν προβληματική σχέση μεταξύ των μουσουλμάνων και των ευρωπαϊκών κοινωνιών μέσα στις οποίες ζουν, με πιο ανησυχητική απάντηση την αδυναμία διαμόρφωσης κοινής αντίληψης εκ μέρους των μουσουλμάνων για μία σειρά ουσιαστικών θεμάτων που αφορούν τα ανθρώπινα δικαιώματα, όπως π.χ. τη θέση της γυναίκας στην κοινωνία.

Η βασική ανάγκη που αναδύεται για τους μουσουλμάνους σήμερα είναι να αποκτήσουν την αυτοπεποίθηση ότι η ευρωπαϊκή χώρα στην οποία ζουν είναι το σπίτι τους, μέσα στο οποίο θα πρέπει να οικοδομήσουν την κοινωνική τους πραγματικότητα, με βάση τις στοιχειώδεις αντιλήψεις που καθορίζει η ΕΕ. Μέχρι στιγμής, η πραγματικότητα είναι πολύ απογοητευτική σε σχέση με τον πιο πάνω ευσεβοποθισμό. Η αντιδραστική περιχαράκωση και, πολλές φορές, η βίαιη αντίδραση είναι ασυμβίβαστα με την προσπάθεια οικοδόμησης αμοιβαίας εμπιστοσύνης και συνεργασίας με τις ευρωπαϊκές κοινωνίες. Το πρόβλημα καθίσταται ακόμη πιο έντονο ενόσω αυξάνεται ραγδαία ο μουσουλμανικός πληθυσμός της Ευρώπης και το χάσμα αυτό δεν φαίνεται να αμβλύνεται. Εδώ είναι ένα σημείο από το οποίο προκύπτουν σοβαρές αμφιβολίες, έως αντιδράσεις, για την ένταξη της Τουρκίας στην ΕΕ, αφού πιθανή ένταξή της θα αυξήσει σημαντικά τον μουσουλμανικό πληθυσμό της ΕΕ.

Η εξέλιξη αυτού του ζητήματος θα καθορίσει σε πολύ μεγάλο βαθμό το κατά πόσο θα υπάρξει μία νέα κοινωνική εκδοχή του Ισλάμ στην Ευρώπη. Με άλλα λόγια, θα υπάρξει η δημιουργία του Ευρω-Ισλάμ ή θα συνεχιστεί η σημερινή προβληματική σχέση, δηλαδή, τόσο κοντά αλλά τόσο μακριά, με απρόβλεπτες συνέπειες για το μέλλον της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης αλλά και για τον ίδιο τον χαρακτήρα της Ευρώπης.

Οι μουσουλμάνοι στην Ευρώπη είναι επιτακτικά αναγκαίο, να παύσουν να στηρίζονται αποκλειστικά στις ασιατικές και βορειοαφρικανικές εκδοχές της θρησκείας τους και να αναζητήσουν έναν νέο τρόπο σύζευξης θρησκείας και

καθημερινής ζωής μέσα στις βιομηχανοποιημένες κοινωνίες της Ευρώπης. Το Ισλάμ, σίγουρα, θα αποτελέσει μία από τις μεγάλες προκλήσεις στη διαδικασία μετασχηματισμού της Ευρώπης, που θα αγγίξει το ευαίσθητο ερώτημα τι σημαίνει να είναι κάποιος Ευρωπαίος.

Σήμερα, η ανοχή, η ελευθερία και ο ορθολογισμός της μεταπολεμικής Ευρώπης αντιπαρατίθενται με την περιχαράκωση ή ακόμη την γκετοποίηση των μουσουλμάνων στην Ευρώπη, τη διαφορετική κουλτούρα που εκφράζει το Ισλάμ, που ενίοτε πρακτικά λαμβάνει τη μορφή των αντιπαραθέσεων γύρω από την κατασκευή τζαμιών και του θέματος της μαντίλας στη Βόρεια Ευρώπη. Αυτά τα θέματα, μέχρι πριν από μερικά χρόνια συνιστούσαν ηχηρά μηνύματα έγκαιρης προειδοποίησης γι' αυτά που εξελίσσονται σήμερα. Η 11η Σεπτεμβρίου, το ξεφύτρωμα ομάδων φανατικών ισλαμιστών και ο πόλεμος κατά της τρομοκρατίας έχουν καταστήσει γόνιμο το έδαφος για την αναγέννηση αυτής της παράδοσης.

Ενόσω ο μουσουλμανικός πληθυσμός της Ευρώπης αποτελείτο από ελεύθερους άνδρες, που κατέφθαναν στην Ευρώπη ως εργάτες, και το Ισλάμ ήταν ένα μη ευδιάκριτο φαινόμενο, η επιρροή στις ευρωπαϊκές κοινωνίες ήταν πολύ περιορισμένη. Ήταν η περίοδος που στην Ευρώπη το Ισλάμ δεν αποτελούσε αντικείμενο συζήτησης. Από τα τέλη της δεκαετίας του 1970 μία δυναμική διαδικασία πρόκλησης άρχισε να εκτυλίσσεται στις ευρω-μουσουλμανικές σχέσεις, προκαλώντας ποικίλες συμπεριφορές από αμφότερες τις πλευρές, όπου σε αρκετές περιπτώσεις περιλαμβάνονται και πράξεις βίαιων αντιπαραθέσεων.

Η δημογραφική έκρηξη στον μουσουλμανικό κόσμο

Το διαρκώς επαναλαμβανόμενο τηλεοπτικό θέαμα του φαινομένου της λαθρομετανάστευσης έχει φέρει στην επιφάνεια τα βαθύτερα αίτια που το προκαλούν και το συντηρούν. Καθοριστικής σημασίας στρατηγικός παράγοντας για τις εξελίξεις στη Μεσόγειο θα είναι οι δημογραφικές αλλαγές που συντελούνται μέσα στις επόμενες δεκαετίες μέχρι τα μέσα του 21ου αιώνα. Το όλο θέμα, βεβαίως, συνδέεται με τις γενικότερες πλανητικές δημογραφικές τάσεις.

Πιο συγκεκριμένα, εκτιμάται ότι η έκρηξη των γεννήσεων στις φτωχές περιοχές του πλανήτη θα αυξήσει τον πληθυσμό της Γης κατά 50% από τις αρχές μέχρι τα μέσα του 21ου αιώνα. Υπολογίζεται ότι το 2050 ο πληθυσμός του πλανήτη θα ανέλθει στα 9.3 δισεκατομμύρια από 6.1 που ήταν το 2000. Αυτό το φαινόμενο της δημογραφικής έκρηξης ήδη άρχισε να προκαλεί μεγάλα παλιρροϊκά κύματα

μετανάστευσης από τις φτωχές περιοχές της Ασίας και της Αφρικής (κυρίως της Νότιας Μεσογείου) στις περιοχές της ανεπτυγμένης οικονομικά και βιομηχανικά Ευρώπης. Η αναζήτηση του «**ευρωπαϊκού ονείρου**» θα καταστεί ο μόνιμος στόχος πολλών μαζών από αυτές τις περιοχές. Αυτές οι προβλέψεις έχουν ήδη αρχίσει να κρούουν τον κώδωνα του κινδύνου στην ΕΕ, αφού ήδη το πρόβλημα της λαθρομετανάστευσης και της εισαγωγής στην Ευρώπη υφιστάμενων προβλημάτων των περιοχών αυτών (όπως της τρομοκρατίας) άρχισε ήδη να λαμβάνει μεγάλες διαστάσεις, με όλες τις προεκτάσεις που συνεπάγεται η αύξηση αυτού του φαινομένου.

Η εμπειρία του δευτέρου ημίσεως του 20ου αιώνα, κατά τη διάρκεια του οποίου ο πληθυσμός της Γης διπλασιάστηκε, κατέδειξε ότι ο πλανήτης μπορεί να αντέξει την πρόκληση της πληθυσμιακής αύξησης. Αυτό όμως που μετατρέπει το φαινόμενο αυτό σε μείζον πρόβλημα είναι η ταυτόχρονη υπερσυσσώρευση πλούτου στον έναν πόλο του πλανήτη και της φτώχειας και υπανάπτυξης στον άλλο, που είναι κατά πολύ πολυπληθέστερος. Είναι χαρακτηριστικές οι προβλέψεις του ΟΗΕ ότι οι 49 φτωχότερες χώρες του κόσμου, το συνολικό εισόδημα των οποίων είναι μικρότερο από εκείνο των τριών πλουσιότερων ανθρώπων του πλανήτη, αναμένεται να τριπλασιάσουν τον πληθυσμό τους τα επόμενα 35 χρόνια Έχει δε εξαιρετική σημασία να προσέξει κανείς ότι μεγάλο μέρος της αύξησης του πληθυσμού θα προέλθει από τη Μέση Ανατολή και την Ινδία.

Οι διαστάσεις του προβλήματος αποβαίνουν έντονες, αν προσέξει κανείς συγκριτικά τις δημογραφικές εξελίξεις στο πρώτο τέταρτο του 21ου αιώνα σε αμφότερες τις πλευρές της Μεσογείου. Το έτος 2000 ο πληθυσμός της Νότιας Μεσογείου (Βόρεια Αφρική, Τουρκία, Συρία, Λίβανος, Ισραήλ) ήταν 260

εκατομμύρια και το 2025 αναμένεται να αυξηθεί στα 405 εκατομμύρια. Κράτη όπως η Αίγυπτος, η Τουρκία και η Συρία αναμένονται να γνωρίσουν μεγάλη δημογραφική έκρηξη. Αντίθετα, ο πληθυσμός της Βόρειας (Ευρωπαϊκής) Μεσογείου ήταν για το έτος 2000 202 εκατομμύρια και αναμένεται να μειωθεί στα 201 εκατομμύρια το 2025. Είναι εμφανές ότι η Βόρεια Μεσόγειος γηράσκει πληθυσμιακά, ενώ στη Νότια παρατηρείται μεγάλη αύξηση του νεαρού πληθυσμού. Συγκεκριμένα, το 2025 το 39% του πληθυσμού της Νότιας Μεσογείου θα είναι κάτω των 15 ετών, ενώ μόλις το 4% θα είναι άνω των 65. Αυτή η εξέλιξη αναμένεται να προκαλέσει αρνητικές επιπτώσεις στην ήδη άσχημη οικονομία των κρατών αυτών, γεγονός που πιθανότατα να προκαλέσει αλυσιδωτές πολιτικές ανακατατάξεις. Αντιθέτως, στη Βόρεια Μεσόγειο ποσοστό 14% του πληθυσμού θα είναι κάτω των 15 και 20% άνω των 65 ετών. Αυτό το δεδομένο αναμένεται, μεταξύ άλλων, να επηρεάσει το σύστημα των κοινωνικών ασφαλίσεων, και το ισχυρό κοινωνικό κράτος να αναζητήσει λύσεις στην εισαγωγή εργατικού δυναμικού από έξω.

Οι δημογραφικές τάσεις στη Μέση Ανατολή είναι ενδεικτικές του τι μέλλει γενέσθαι. Συγκεκριμένα, ο πληθυσμός του Ιράν από 78 εκατομμύρια που είναι σήμερα αναμένεται να αυξηθεί στα 150 εκατομμύρια μέχρι το 2050, δηλαδή λίγο λιγότερο από τον σημερινό πληθυσμό της Ρωσίας. Η Αίγυπτος, η πιο σημαντική αραβική χώρα, από 88 εκατομμύρια που είναι σήμερα αναμένεται να αυξήσει τον πληθυσμό της στα 140 εκατομμύρια μέχρι τα μέσα του 21ου αιώνα. Η Τουρκία από 76 εκατομμύρια που είναι σήμερα θα αυξηθεί στα 115 εκατομμύρια, η Σαουδική Αραβία από 28 εκατομμύρια αναμένεται να αυξηθεί στα 63 εκατομμύρια και η Συρία, αν επιβιώσει με τη σημερινή κρατική της μορφή, από 18 εκατομμύρια που είναι σήμερα θα φθάσει τα 50 εκατομμύρια στα μέσα του αιώνα μας.

Η προοπτική μιας πιο γενικευμένης υποβάθμισης των ανθρώπινων συνθηκών θα αυξήσει πιθανώς ακόμη περισσότερο τους κινδύνους που προκύπτουν για την ασφάλεια της Ευρώπης, ιδιαίτερα της Βόρειας Μεσογείου. Στη Νότια Μεσόγειο η δημογραφική έκρηξη και η ταυτόχρονη αστικοποίηση αυτών των πληθυσμών συντείνουν στη μαζική συρροή στις πόλεις όχι μόνο ατόμων που είναι σε μειονεκτική θέση, αλλά κυρίως δεκάδων εκατομμυρίων ανέργων και όλο και πιο ανήσυχων νέων, των οποίων η οργισμένη απογοήτευση αυξάνεται με γεωμετρική ταχύτητα. Οι σύγχρονες επικοινωνίες εντείνουν τη ρήξη τους με την παραδοσιακή εξουσία και τους εξωθούν στο να συνειδητοποιούν όλο και περισσότερο καθώς και να εχθρεύονται την παγκόσμια ανισότητα, καθιστώντας τους έτσι πιο δεκτικούς σε εξτρεμιστικές κινητοποιήσεις.

Το φαινόμενο του διεθνιστικού Ισλαμισμού στην Ευρώπη

Οι πρόσφατες τρομοκρατικές επιθέσεις στη Γαλλία και την Αυστρία εντάσσονται στο γενικότερο πλαίσιο των τρομοκρατικών επιθέσεων των τελευταίων δέκα χρόνων, οι οποίες καταγράφουν μίαν αλυσίδα προσώπων και οργανώσεων που, θεωρητικά τουλάχιστον, σχετίζονται με την Αλ Κάιντα και εσχάτως με το Ισλαμικό Κράτος. Η πορεία αυτών των προσώπων και των οργανώσεων επιτρέπει να μετρήσουμε τη σφαίρα επιρροής της Αλ Κάιντα, γιατί το δίκτυο αυτό έχει ήδη καταγράψει μια μακρά ιστορία, σε αντίθεση με το Ισλαμικό Κράτος που είναι σχετικά νέα ισλαμική οργάνωση.

Κάποιοι στρατηγικοί αναλυτές υποστηρίζουν ότι δεν γνωρίζουμε παρά μόνο ένα μικρό τμήμα από το πυκνό δίκτυο της Αλ Κάιντα, η οποία συγκροτήθηκε πολύ πριν από την 11η Σεπτεμβρίου, διατηρώντας από τότε κοιμώμενα δίκτυα, τα οποία είναι έτοιμα να δράσουν με βάση τις οδηγίες του κέντρου, που αποστέλλονται με κωδικοποιημένα μηνύματα τα οποία κυκλοφορούν στο διαδίκτυο. Αμφισβητώ όμως την αξιοπιστία αυτής της εκδοχής.

Η Αλ Κάιντα, αν κρίνει κανείς από τη συμπεριφορά της τα τελευταία δέκα χρόνια, δεν φαίνεται να έχει συγκεκριμένο πρόγραμμα το οποίο να στηρίζεται σε συνεκτική στρατηγική, όπως π.χ. να χτυπά σε συγκεκριμένη στιγμή για να επηρεάσει την πορεία των εξελίξεων, αλλά, αντιθέτως, η τρομοκρατική της δράση είναι περισσότερο ευκαιριακή και πραγματοποιείται για να στέλνει κάποια πολιτικά μηνύματα και να θυμίζει την ύπαρξή της.

Η Αλ Κάιντα πριν από την 11η Σεπτεμβρίου 2001, βασιζόταν σε μία ένωση απομάχων του πολέμου στο Αφγανιστάν εναντίον των Σοβιετικών. Μετά την ανατροπή του καθεστώτος των Ταλιμπάν και την κατοχή της χώρας από τις αμερικανικές δυνάμεις, ο πυρήνας των παλιών στελεχών άρχισε να συρρικνώνεται

λόγω των θανάτων, των συλλήψεων και της απομόνωσης. Έτσι, σταδιακά άρχισε η οργάνωση να χάνει τη δυνατότητά της να ανανεώνεται. Σήμερα, η οργάνωση αυτή αποτελείται από δύο κατηγορίες: από τη μια πλευρά τα παλιά στελέχη τα οποία ήταν πολύ κοντά στον Οσάμα Μπιν Λάντεν, ανάμεσα στους οποίους ορισμένοι τον είχαν ακολουθήσει από τη δεκαετία του '80, και από την άλλη το κύμα των νέων «**διεθνιστών ισλαμιστών**» που έφτασαν κατά τη δεκαετία του '90, και κυρίως ανάμεσα στο 1997 και το 2001, περίοδος κατά την οποία το Αφγανιστάν διακυβερνάτο από τους Ταλιμπάν. Πρόκειται για ένα περιορισμένο «φυτώριο ισλαμιστών ριζοσπαστών», το οποίο είναι εύκολο να εντοπιστεί, τόσο από τις δυτικές χώρες όσο και από τα αραβικά κράτη από τα οποία προέρχονται. Ο σκληρός πυρήνας αποτελείται από μαχητές που προέρχονται από κράτη της Μέσης Ανατολής της δεκαετίας του '80 και των αρχών της δεκαετίας του '90, που έσπευσαν να πολεμήσουν εναντίον των Σοβιετικών. Αυτοί ήταν ήδη πολιτικοποιημένοι και προηγουμένως διήλθαν μέσα από τα ριζοσπαστικά κινήματα των χωρών καταγωγής τους. Ακολούθησαν τον Μπιν Λάντεν στις κατά καιρούς μετακινήσεις του στην Υεμένη και το Σουδάν, για να επιστρέψουν ταυτόχρονα μαζί του, το 1996, στο Αφγανιστάν.

Μία νέα γενιά με διαφορετικό προφίλ έκανε την εμφάνισή της μετά το 1996 και την κατάληψη της εξουσίας από τους Ταλιμπάν. Εκτός από τους Σαουδάραβες, αυτοί οι νέοι «διεθνιστές ισλαμιστές» κατέστησαν ακόμη πιο ριζοσπαστικοί από την παλιά γενιά και οι περισσότεροι από αυτούς προέρχονται από τη Δύση, της οποίας ακολουθούν άλλωστε τον τρόπο ζωής, αφού πήγαν στη Δύση είτε πολύ νέοι είτε για να σπουδάσουν είτε γεννήθηκαν εκεί από γονείς μετανάστες. Μετά την ανατροπή του καθεστώτος των Ταλιμπάν απώλεσαν το ασφαλές αφγανικό τους καταφύγιο. Σήμερα φαίνεται εξαιρετικά δύσκολο να αναζωπυρωθεί η παλιά αλληλεγγύη των βετεράνων. Έστω και αν αναλυτές στη Δύση επικαλούνται τις πακιστανικές ζώνες των φυλών και κάποιες σουνιτικές περιοχές στο Ιράκ, κανένα από αυτά τα μέρη -έστω και αν επωφελούνται εκεί από την επιείκεια ορισμένων στις τοπικές διοικήσεις- δεν μπορεί να αποτελέσει μόνιμο καταφύγιο, λόγω της παρακολούθησης και των επιλεκτικών πληγμάτων. Με αυτά τα δεδομένα, η γενιά των παλιών πολεμιστών του Αφγανιστάν έχει απομονωθεί και είναι πολύ δύσκολο να ανανεωθεί. Τα νέα φυτώρια των ισλαμιστών βρίσκονται σήμερα στην Ευρώπη.

Ένας μεγάλος αριθμός μουσουλμάνων της Ευρώπης τοποθετούν τους θρησκευτικούς νόμους πάνω από αυτούς της Πολιτείας. Ριζοσπαστικές ομάδες ισλαμιστών, συμπεριλαμβανομένης της Αλ Κάιντα**,** έχουν τα μέσα και τους

πόρους να στρέφονται κατά των Ευρωπαίων πολιτών τόσο εντός της Ευρώπης όσο και στο εξωτερικό.

Σήμερα εκτιμάται πως ριζοσπαστικές ομάδες ισλαμιστών θα μπορούσαν να συμμετέχουν σε χαμηλού κινδύνου αποστολές, όπως η στρατολόγηση, η χρηματοδότηση, η προπαγάνδα και η εκπαίδευση, τέτοιες που δεν θα είναι εύκολο να εντοπιστούν από τις αρχές των ευρωπαϊκών κρατών.

Το ευρωπαϊκό πλαίσιο διευκολύνει τέτοιες επιχειρήσεις για διάφορους λόγους:

- Η γεωγραφική γειτνίαση με χώρες που «εξάγουν» ριζοσπαστικές ομάδες
- Η παράνομη μετανάστευση και τα «ανοιχτά» σύνορα
- Η κοινωνική αναταραχή
- Οι αυξανόμενες μουσουλμανικές κοινότητες εντός της Ευρώπης
- Τα υπάρχοντα τρομοκρατικά δίκτυα εντός της Ευρώπης.

Οι ευρωπαϊκές αρχές έχουν καταγράψει ένα δίκτυο που αναπτύσεται στη γηραιά ήπειρο τα τελευταία χρόνια. Οι πληροφοριοδότες δείχνουν πως το δίκτυο έχει απλώσει τις ρίζες του σε πολλές ευρωπαϊκές πόλεις που έχουν συμπαγείς μουσουλμανικές κοινότητες, σε ανθρωπιστικές οργανώσεις και Μη Κυβερνητικούς Οργανισμούς και ισλαμικά πολιτιστικά κέντρα της Ευρώπης. Τα βασικά μέλη αυτού του δικτύου σε πολλές περιπτώσεις έχουν στρατιωτική εκπαίδευση και εμπειρία σε μάχη και έχουν καλές διασυνδέσεις με τρομοκρατικές ομάδες, ξένες κυβερνήσεις και τη μουσουλμανική διασπορά στην Ευρώπη (κυρίως στη Βρετανία, την Ιταλία και τη Γαλλία). Χρησιμοποιούν εγκληματικές δραστηριότητες για τη χρηματοδότηση και τη υλοποίηση του ιδεολογικού τους

στόχου. Στην κορυφή των παράνομων δραστηριοτήτων τους είναι η παραχάραξη διαβατηρίων, το λαθρεμπόριο όπλων, η παράνομη διακίνηση ανθρώπων και το λαθρεμπόριο ναρκωτικών.

Τέλος, σύμφωνα με τις ίδιες πηγές, το δίκτυο έχει αναπτύξει μιαν εσωτερική δομή για να υποστηρίξει τη συλλογή κεφαλαίων, και κυρίως τη συλλογή πληροφοριών. Η συμβολή των φορέων και των δομών που καταγράφονται στα αρχεία δείχνουν ισχυρούς δεσμούς με άλλες ευρωπαϊκές πρωτεύουσες. Αυτό το συμπέρασμα επιβεβαιώνεται μετά τη διασταύρωση εκθέσεων και στοιχείων των αρχών.

Μέλη του δικτύου, για να μην εντοπίζονται εύκολα, αλλάζουν, για παράδειγμα, την εμφάνισή τους, ξυρίζουν τις γενειάδες τους, μετακινούνται σε μιαν πιο φιλική χώρα και αποφεύγουν να μιλούν ανοιχτά, όταν μαζεύονται σε τζαμιά ή σε άλλους δημόσιους χώρους. Αλλαγές στον τρόπο λειτουργίας του δικτύου καταγράφηκαν μετά τις βομβιστικές επιθέσεις στο Λονδίνο και τη Μαδρίτη και τις πρόσφατες τρομοκρατικές επιθέσεις στη Γαλλία.

Το φαινόμενο Αλ Κάιντα, όπως και οι μεταλλάξεις του ισλαμικού διεθνισμού, εμφανίζεται πάνω από όλα ως υπερεθνικό και δεν έχει παρά περιστασιακούς δεσμούς με τη Μέση Ανατολή. Η δυναμική κινητοποίηση και δράση δεν συνδέεται παρά μόνο έμμεσα με τις συγκρούσεις στον μουσουλμανικό κόσμο. Αντιθέτως αυξάνει τους δεσμούς του με την Ευρώπη. Η λογική πλέον των ισλαμικών ριζοσπαστικών οργανώσεων είναι να μάχονται λιγότερο για την υπεράσπιση του Ισλάμ και περισσότερο για την πρωτοπορία κινημάτων αμφισβήτησης του δυτικού πολιτισμού, της αμφισβήτησης της δυτικής παρουσίας στον μουσουλμανικό κόσμο, καθώς επίσης και της κατεστημένης τάξης πραγμάτων σε ευρωπαϊκά κράτη που θεωρούν εχθρικά.

ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΝΑΥΤΙΚΟΥ
P61

Πολεμικό Πλοίο, το Κύτταρο του Ναυτικού

Αντιπλοιάρχου Κωνσταντίνου Γενναδίου ΠΝ,
Πλωτάρχη Γεώργιου Παπακλεοβούλου ΠΝ και
Ανθυποπλοιάρχου Λάουρας Παπακωνσταντίνου ΠΝ

«ΕΧΟΥΜΕ ΓΗ ΚΑΙ ΠΑΤΡΙΔΑ, ΟΤΑΝ ΕΧΟΥΜΕ ΠΛΟΙΑ ΣΤΗ ΘΑΛΑΣΣΑ»

Εσαγωγή

Το Πολεμικό Πλοίο (=Π.Π.), από την αρχαιότητα μέχρι και σήμερα, αποτελεί το κατεξοχήν όπλο - μέσον του κατά θάλασσα πολέμου. Και αυτό διότι στους ναυτικούς πολέμους επιδιώκεται κυρίως η εξασφάλιση της ελευθερίας των θαλασσών για την κίνηση και τη μεταφορά των δυνάμεων του μαχόμενου κράτους και κατ' επέκταση την προάσπιση των ακτών ή ακόμα και ο αποκλεισμός των δυνάμεων του αντιπάλου από ζωτικές θαλάσσιες περιοχές.

Η συμβολή του Π.Π. στη διαμόρφωση της ιστορίας είναι τεράστια, εάν αναλογιστούμε ότι ο σημερινός κόσμος που βιώνουμε μετασχηματίστηκε στο μεγαλύτερο του μέρος από τον 15ο αιώνα μ.Χ. και μετά. Σ' αυτό συνέβαλαν κυρίως χώρες της Δυτικής Ευρώπης (Γαλλία, Μ. Βρετανία, Ισπανία, Πορτογαλία) που είχαν εμπορικό στόλο αλλά και πολεμικά πλοία, για να ασκήσουν κυριαρχία στις θαλάσσιες οδούς.

Η Κυπριακή Δημοκρατία με μία σχετικά σύντομη ιστορία, ανέπτυξε μέσα στο πλαίσιο των δυνατοτήτων της το Ναυτικό της. Αυτό αποτελεί βασικό Κλάδο της Εθνικής Φρουράς[1] και συμβάλλει δυναμικά στην άμυνα και την ασφάλεια του κράτους στη θάλασσα. Από το 1964, όταν δημιουργήθηκε η Ναυτική Διοίκηση Κύπρου και μετέπειτα η Διοίκηση Ναυτικού, τα Π.Π. που απέκτησε σταδιακά το Ναυτικό ήταν προσαρμοσμένα λόγω δυνατοτήτων για παράκτια δράση. Πραγματικά θα μπορούσαμε να δεχθούμε ότι η Κύπρος απέκτησε τα πρώτα Π.Π. για να κάνει δραστικά βήματα προς την ανοικτή θάλασσα το 2017 και το 2018, με την ένταξη στο Ναυτικό του Πλοίου Γενικής Υποστήριξης «ΑΛΑΣΙΑ» και του Περιπολικού Ανοικτής Θαλάσσης «Αρχιπλοίαρχος Α. Ιωαννίδης Π.Ν.» αντίστοιχα. Σκοπός του παρόντος άρθρου, το οποίο κυρίως απευθύνεται σε εκτός Ναυτικού

1. http://www.cylaw.org/nomoi/enop/non-ind/2016_1_36/ (άρθρο 8)

αναγνώστες, είναι να προβληθεί ο ρόλος του Π.Π. επεξηγώντας την αποστολή και τα έργα του, να παρουσιαστεί ο τρόπος διοίκησης, οργάνωσης και λειτουργίας του και να τονιστεί η συμβολή του πληρώματος ως η πιο βασική συνιστώσα στη διατήρηση της επιχειρησιακής του ικανότητας.

Ορισμός - Αποστολές Π.Π.

Σύμφωνα με το άρθρο 29 της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας του 1982 -η οποία κυρώθηκε από την Κυπριακή Δημοκρατία με τον Νόμο του 1988, Ν. 203/1988, τέθηκε σε ισχύ στις 16.11.1994 και είναι εφαρμοστέα στις θαλάσσιες ζώνες της Κυπριακής Δημοκρατίας[2]- Π.Π.σημαίνει «πλοίο που ανήκει στις ένοπλες δυνάμεις ενός κράτους και φέρει τα εξωτερικά χαρακτηριστικά που διακρίνουν τέτοια πλοία της εθνικότητάς του, υπό τη διοίκηση αξιωματικού δεόντως τοποθετημένου από την κυβέρνηση του κράτους και του οποίου το όνομα εμφαίνεται στη σχετική επετηρίδα ή ανάλογο πίνακα και είναι επανδρωμένο (στελεχωμένο) με πλήρωμα υπό κανονική στρατιωτική πειθαρχία»[3]. Θα πρέπει επιπλέον να τονιστεί, όπως αναφέρεται και στη Σύμβαση, ότι τα Π.Π. παντός τύπου εξομοιώνονται με το έδαφος του κράτους της σημαίας που φέρουν όπου και αν ευρίσκονται, ακόμα και σε λιμάνι ξένου κράτους.

Μέσα από τον πιο πάνω ορισμό αφενός μεν νομιμοποιείται διεθνώς η έννομη δράση του Π.Π., αφετέρου δε αυτό και η Ναυτική Ισχύς[4] την οποία προβάλλει τείνει να συνδέεται με την κρατική ισχύ στο πλαίσιο υποστήριξης των εθνικών συμφερόντων. Στην εποχή μας, παρόλη τη διεθνή ναυτική συνεργασία και τη συμμαχική ναυτική δράση από διάφορους οργανισμούς, οι πολεμικοί στόλοι θα παραμείνουν και στο ορατό μέλλον προσηλωμένοι στην επιδίωξη εθνικών σκοπών, στην εξυπηρέτηση εθνικών συμφερόντων και στην άσκηση εθνικών ρόλων, όπως παρακάτω[5]:

- Η προστασία μειζόνων και δευτερευόντων εθνικών συμφερόντων, όπως η εθνική ασφάλεια και η επιβίωση, η προστασία των υδάτινων διαύλων και των ζωτικών ενεργειακών πηγών κλπ.

- Η προβολή ισχύος/ Αμυντικής (Ναυτικής) Διπλωματίας.

2. http://www.mfa.gov.cy/mfa/mfa2016.nsf/mfa83_gr/mfa83_gr?Open Document
3. https://www.un.org/Depts/los/convention agreements/texts/unclos/unclos_e.pdf
4.Mahan Alfred Thayer, "The Influence of Sea Power upon History 1660-1783", σελ. 28 (με τον όρο ναυτική ισχύς νοείται η στρατιωτική δύναμη μίας χώρας στη θάλασσα)
5. Ηλίας Ηλιόπουλος, "Ιστορία, Γεωγραφία και Στρατηγική της Ναυτικής Ισχύος" σελ. 188-189

- Ο θαλάσσιος έλεγχος.

- Η απαγόρευση χρήσης της θάλασσας από τον αντίπαλο.

Υπό το πρίσμα των πιο πάνω, κατ΄ αναλογία και με βάση τις δυνατότητες και επιδιώξεις της Κυπριακής Δημοκρατίας, στα Πολεμικά Πλοία της Εθνικής Φρουράς δύναται να ανατεθούν οι πιο κάτω αποστολές:

- Η άμυνα (η επιτήρηση/ προστασία των ακτών – κρίσιμων εγκαταστάσεων και η απαγόρευση της δράσης των εχθρικών πλωτών μέσων).

- Η ναυτική παρουσία (η προστασία της ναυσιπλοΐας και των θαλάσσιων δραστηριοτήτων, η αποτροπή/ αντιμετώπιση εχθρικών ενεργειών, η επίδειξη Σημαίας και η συνεργασία με ξένα ναυτικά).

- Η επιβολή του νόμου (η προστασία των θαλάσσιων υποδομών και η καταστολή της τρομοκρατίας, του δουλεμπορίου και της πειρατείας).

- Η συμβολή στην «Έρευνα – Διάσωση» και τις «Ανθρωπιστικές Επιχειρήσεις».

Για την εκπλήρωση των πιο πάνω αποστολών απαιτείται προσωπικό άριστα εκπαιδευμένο αλλά και τα κατάλληλα πλωτά μέσα. Ο συνδυασμός αυτών των δύο παραμέτρων και η δυνατότητα να αναλαμβάνει ένα Π.Π. και μη στρατιωτικές αποστολές αποτελεί πλεονέκτημα για την Κυπριακή Δημοκρατία ως προς τους τρόπους χρησιμοποίησής του.

Βασική δε αρχή είναι η αποκόμιση κέρδους από την αποτελεσματική συμμετοχή σε δράσεις έναντι του κόστους λειτουργίας και απασχόλησης του προσωπικού. Η ανάπτυξη των δράσεων αυτών δύναται να κατευθυνθεί σε τρείς άξονες:

- Στο κατεξοχήν στην ειρήνη έργο του Ναυτικού, δίνοντας έμφαση στη συνδρομή της θαλάσσιας επιτήρησης, στην επίδειξη Σημαίας, στη συνεργασία με άλλους Κλάδους της ΕΦ και στην επιχειρησιακή εκπαίδευση.

- Στη συνεργασία με άλλους κρατικούς και μη φορείς σε θέματα όπως η έρευνα – διάσωση, η θαλάσσια ασφάλεια (π.χ. αντιμετώπιση τρομοκρατίας, προστασία υποδομών) αλλά και η συμμετοχή σε πολιτιστικές εκδηλώσεις.

- Στη συνεργασία μέσω διεθνών οργανισμών αλλά και με ναυτικά ξένων κρατών που δραστηριοποιούνται στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου.

Είναι προφανές, με βάση τα πιο πάνω, ότι τα οφέλη από τις πιο πάνω δράσεις είναι ποικίλα και σημαντικά, καθώς βελτιώνεται η επιχειρησιακή εκπαίδευση και η επίγνωση της θαλάσσιας κατάστασης, ενισχύεται η διακλαδικότητα, η διαλειτουργικότητα των μέσων και των διαδικασιών, η θαλάσσια ασφάλεια και η αμυντική διπλωματία, ανταλλάσσεται τεχνογνωσία, αποκτούνται εμπειρίες, καλλιεργείται ναυτική κουλτούρα και τέλος παρέχεται η δυνατότητα μελέτης και εφαρμογής καινοτόμων αλλαγών. Η ανάληψη των δράσεων που προαναφέρθηκαν προϋποθέτει την ύπαρξη ανάλογου αριθμού ικανών και κατάλληλων πλοίων, την επαρκή και διαρκώς βελτιούμενη τεχνική και εφοδιαστική υποστήριξη και τη διαρκή μέριμνα για τα πληρώματα, προκειμένου να επιτυγχάνεται η επιχειρησιακή ικανότητα και η διαθεσιμότητα των πολεμικών πλοίων στη θαλάσσια περιοχή ενδιαφέροντος.

Ένταξη του ΠΓΥ ΑΛΑΣΙΑ στο Κυπριακό Ναυτικό στις 14 Φεβρουαρίου 2017.

Διοίκηση - Οργάνωση - Λειτουργία Π.Π

Η διοίκηση, η οργάνωση, η λειτουργία και κατ΄ επέκταση η διοικητική – επιχειρησιακή υπαγωγή του Π.Π. καθορίζεται τόσο από θεσμικά κείμενα όσο και από εσωτερικές διαταγές και οδηγίες των προϊσταμένων στρατιωτικών κλιμακίων διοίκησης αλλά και του Υπουργείου Άμυνας. Μέσω αυτών των κειμένων καθορίζονται/ ρυθμίζονται η αποστολή, οι επιχειρησιακές δυνατότητες, η ετοιμότητα, οι σχέσεις διοικήσεως, οι αρμοδιότητες - καθήκοντα του Κυβερνήτη και του υπόλοιπου πληρώματος, η στελέχωση - σύνθεση του πληρώματος, το είδος - ποσότητα των υλικών επί του πλοίου και οι διαδικασίες εκπαίδευσης/ αξιολόγησης.

Το Π.Π. για να λειτουργήσει απαιτεί την ύπαρξη ιεραρχίας. Μιας ιεραρχίας με επικεφαλής τον Κυβερνήτη, ο οποίος έχει ως κύρια αποστολή να προετοιμάζει το πλοίο του για πόλεμο, να το οδηγεί στη μάχη, να φέρει σε πέρας όλες τις επί μέρους αποστολές που του ανατίθενται και να υποστηρίζει τη Σημαία σε όλες τις περιπτώσεις και με όλα τα μέσα που έχει στη διάθεσή του. Επίσης, να προσπαθεί να αναπτύξει στους υφισταμένους του την προσήλωση στο καθήκον, τη θέληση για τη νίκη και την πίστη στην επιτυχή εκτέλεση των ανατιθέμενων αποστολών.

Αυτό όμως που είναι ιδιαίτερα σημαντικό είναι ο τρόπος άσκησης της ηγεσίας, της διοίκησης και της διαχείρισης του πληρώματος, με απώτερο στόχο το Π.Π. αφενός μεν να είναι επιχειρησιακά ικανό και έτοιμο, αφετέρου δε να δημιουργηθεί ένα περιβάλλον όπου το πλήρωμα θα νοιώθει υπολογίσιμο, κερδίζοντας την εμπιστοσύνη του Κυβερνήτη και αμφίδρομα ο Κυβερνήτης να έχει την αποδοχή από το πλήρωμα.

Βασικά κείμενα για την εύρυθμη λειτουργία και την απόδοση του Π.Π. αποτελούν η Πάγια Διαταγή «Περί Οργάνωσης και Λειτουργίας Πολεμικού Πλοίου» και το «**Βιβλίο Οργανώσεως και Μάχης**». Μέσω αυτών οργανώνεται το πλοίο, περιγράφονται θέσεις εργασίας, κατανέμεται το υλικό και καθορίζονται διαδικασίες λειτουργίας και αντίδρασης εν όρμω και εν πλω από την περίοδο της ειρήνης. Επιπλέον οι περιοδικές εντολές ανάθεσης καθηκόντων συμπληρώνουν το σύστημα οργάνωσης - λειτουργίας, το οποίο ανά πάσα στιγμή είναι μετρήσιμο και αξιολογήσιμο.

Η εσωτερική οργάνωση ενός Π.Π. αποτελεί ουσιαστικά μιαν οργάνωση μάχης από τον καιρό της ειρήνης. Η ανωτέρω αρχή επιτυγχάνεται καλύτερα με μιαν

οργάνωση η οποία εγκαθιστά λίγες «**λειτουργικές ομάδες**», με αντιστοίχους επικεφαλής αρμόδιους και ειδικευμένους Αξιωματικούς, οι οποίοι ευρίσκονται σε ειδικές θέσεις κατά τη μάχη και συντονίζουν και ελέγχουν τις δραστηριότητες του προσωπικού που ευρίσκεται υπό τις διαταγές τους. Έτσι εξασφαλίζεται η αποτελεσματικότητα της οργανώσεως κατά την εκτέλεση του σχεδίου δράσης ή των μεταβολών που επιβάλλουν οι ανάγκες της τακτικής καταστάσεως.

Επικεφαλής της όλης οργανώσεως μάχης είναι ο Κυβερνήτης, ο οποίος ασκεί την διοίκηση. Η ευθύνη του κατά τη μάχη συνίσταται στο να δράσει κατά του εχθρού χρησιμοποιώντας κατά τον καλύτερο τρόπο τα όπλα, τα μέσα και τις ικανότητες του πλοίου του. Ο Κυβερνήτης υποβοηθείται από τους υφισταμένους του επικεφαλής Αξιωματικούς των λειτουργικών ομάδων, καθένας από τους οποίους έχει την πλήρη γνώση και τη δικαιοδοσία για τον έλεγχο της συγκεκριμένης λειτουργίας για την οποία είναι υπεύθυνος, όπως η Ναυτιλία, οι Επιχειρήσεις, ο Οπλισμός, η Πρόωση και η Ενέργεια, και ο Έλεγχος των Βλαβών.

Αυτή η οργάνωση προς μάχη των σύγχρονων Π.Π. έχει αποδειχθεί στην πράξη ότι καλύπτει γενικώς κατά τον αποτελεσματικότερο τρόπο και τις απαιτήσεις της διοικητικής οργανώσεως του Π.Π., όταν αυτό ευρίσκεται σε κατάσταση συνήθους υπηρεσίας κατά την ειρήνη, με μικρές σε αυτήν προσθήκες λειτουργιών που δεν απαντώνται κατά τη μάχη, αλλά λαμβάνουν χώρα κατά την καθημερινή συνήθη υπηρεσία, όπως η εκπαίδευση και η συντήρηση.

Οι «λειτουργικές ομάδες» που αναφέρονται πιο πάνω καλούνται «**Διευθύνσεις Πολεμικού Πλοίου**». Κάθε Διεύθυνση φέρει την ονομασία της ομαδικής της λειτουργίας, π.χ. Διεύθυνση Επιχειρήσεων, Διεύθυνση Προώσεως και Ενέργειας, Διεύθυνση Οπλισμού και διευθύνεται από επικεφαλής Αξιωματικό, ο οποίος φέρει τον τίτλο «Διευθυντής .....» ακολουθούμενο από την ονομασία της Διευθύνσεως.

Ο κάθε Διευθυντής συντονίζει σε λειτουργικό σύνολο τις υπαγόμενες στη Διεύθυνση διακεκριμένες Επιστασίες και είναι υπεύθυνος έναντι του Κυβερνήτη για όλα τα ζητήματα που αφορούν στη Διεύθυνσή του. Συντονίζει και ελέγχει το έργο των υπαγόμενων στη Διεύθυνσή του Επιστασιών μέσω των αντίστοιχων Αξιωματικών Επιστασιών. Όλες οι Διευθύνσεις διοικητικώς υπάγονται στον Κυβερνήτη μέσω του Υπάρχου. Το βασικό οργανόγραμμα ενός πολεμικού πλοίου φαίνεται πιο κάτω:

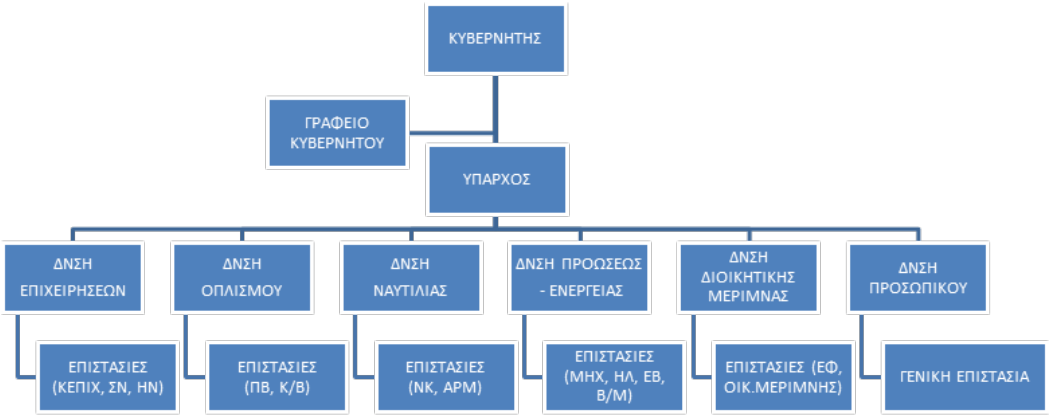

Ο Κυβερνήτης συμβουλεύεται τους άμεσους συνεργάτες της ηγετικής ομάδας, που είναι ο Ύπαρχος και ο Α΄ Μηχανικός. Ακολούθως με βάση την αποστολή του πλοίου λαμβάνει τις τελικές αποφάσεις με κύριο γνώμονα τη συνεχή εκπαίδευση και στόχο τη μέγιστη επιχειρησιακή αξιοποίηση του προσωπικού και του υλικού, ώστε το πλοίο να φέρει σε πέρας όλες τις αποστολές που θα του ανατεθούν.

Ο μετά τον Κυβερνήτη αρχαιότερος των Μαχίμων Αξιωματικών του Π.Π. φέρει τον τίτλο του Υπάρχου. Ο Ύπαρχος είναι ο άμεσος βοηθός του Κυβερνήτη. Δεν ασκεί ανεξάρτητη εξουσία, αλλά ενεργεί στο όνομα του Κυβερνήτη, τον οποίον και εκπροσωπεί και είναι υπεύθυνος για την οργάνωση, την εκτέλεση των καθηκόντων, την τήρηση της τάξεως και της πειθαρχίας από το σύνολο του προσωπικού και γενικώς για την εύρυθμη λειτουργία του πλοίου. Επίσης εποπτεύει την οργάνωση της προγραμματισμένης συντηρήσεως και μεριμνά για την υποβοήθηση της λειτουργίας της, με την ικανοποίηση απαιτήσεων για τα υλικά μέσα, τον χρόνο και το προσωπικό που αιτούνται οι αρμόδιοι Αξιωματικοί Διευθύνσεων και Επιστασιών.

Η Διεύθυνση Επιχειρήσεων έχει ως κύριο έργο τη διεξαγωγή και εκπλήρωση των ανατιθέμενων στο πλοίο επιχειρησιακών αποστολών και σε αυτήν υπάγονται οι Επιστασίες του Κέντρου Επιχειρήσεων, Συνεννοήσεως (Επικοινωνιών) και Υποστήριξης Ηλεκτρονικών Συστημάτων. Η υλοποίηση του έργου αυτού πραγματοποιείται με την πλήρη εκμετάλλευση των δυνατοτήτων των διατιθέμενων μέσων καθώς και τη βέλτιστη κατανομή και αξιοποίηση του προσωπικού που στελεχώνει το Κέντρο Επιχειρήσεων (ΚΕΠΙΧ) του Π.Π.. Το Κέντρο Επιχειρήσεων διευθύνει ο Διευθυντής Επιχειρήσεων - Αξιωματικός ΚΕΠΙΧ, ο οποίος είναι υπεύθυνος για τον συντονισμό της συλλογής, της αξιολόγησης

και της διανομής των επιχειρησιακών πληροφοριών και των πληροφοριών μάχης που είναι αναγκαίες για την εκπλήρωση των ανατιθέμενων στο πλοίο αποστολών και έργων, όπως και για όλα τα θέματα σχετικά με τις επιχειρήσεις του πλοίου και τα συνεργαζόμενα με αυτό μέσα (ελικόπτερα, αεροσκάφη, πλωτά μέσα). Ως επικεφαλής της ομάδας ελέγχου επιχειρήσεων είναι υπεύθυνος για την προετοιμασία, την ετοιμότητα και την εκμετάλλευση των συστημάτων, των συσκευών και των χώρων του ΚΕΠΙΧ σε συνεργασία με τους επικεφαλής των λοιπών υποομάδων (επιφανείας, αεράμυνας, επικοινωνιών, ηλεκτρονικού πολέμου).

Η Διεύθυνση Οπλισμού μεριμνά για την πλήρη διαθεσιμότητα του κύριου και δευτερεύοντος οπλισμού και την επιχειρησιακή εκπαίδευση του πληρώματος που χειρίζεται τα οπλικά συστήματα. Σε αυτήν υπάγονται οι Επιστασίες Πυροβολικού και Κατευθυνόμενων (Κ/Θ) Βλημάτων. Σημαντική παράμετρος για τη διατήρηση υψηλού επιπέδου μαχητικής ικανότητας του Π.Π. είναι η εκτέλεση πυρών, ένα αντικείμενο που απαιτεί μεγάλη εξοικείωση με το υλικό αλλά και προσοχή στην τήρηση όλων των διατάξεων ασφαλείας για την ασφάλεια τόσο του προσωπικού όσο και του υλικού.

Η Διεύθυνση Ναυτιλίας - Κατεύθυνσης, στην οποία υπάγονται οι Επιστασίες Ναυτιλίας - Κατεύθυνσης και Άρμενων, είναι υπεύθυνη για τον ασφαλή πλου του Π.Π., για τους χειρισμούς σε περιορισμένα ύδατα και σε κλειστούς σχηματισμούς με άλλα πλοία καθώς και στην παροχή όλων των απαραίτητων ναυτιλιακών πληροφοριών για θέματα ναυσιπλοΐας, που είναι απαραίτητα για τους Αξιωματικούς που εκτελούν καθήκοντα Αξιωματικού Φυλακής εν πλω στη Γέφυρα, καθώς καλούνται να ανταπεξέλθουν σε ένα σύνθετο και πολλαπλών απαιτήσεων θαλάσσιο περιβάλλον.

Η Διεύθυνση Πρόωσης και Ενέργειας, της οποίας προΐσταται ο Α΄ Μηχανικός του πλοίου (ο εν λόγω Αξιωματικός προΐσταται και της αντίστοιχης ομάδας ελέγχου μάχης εν πλω), έχει ως κύριο έργο τη διατήρηση και τη λειτουργία της προωστήριας εγκατάστασης σε υψηλή κατάσταση επιχειρησιακής ετοιμότητας, προκειμένου να υποστηριχθεί η κύρια αποστολή του πλοίου. Υπό αυτό το πρίσμα, όλες οι επιμέρους πτυχές της συνολικής απόδοσής της (προσωπικό, υλικό και διαδικασίες) πρέπει να εστιάζουν στην επίτευξη αυτού του στόχου και στην ικανοποίηση των απαιτήσεων. Στη Διεύθυνση δε Πρόωσης και Ενέργειας υπάγονται οι Επιστασίες Μηχανών, Ηλεκτρισμού, Βλαβών και Βοηθητικών Μηχανημάτων.

Η Διεύθυνση Διοικητικής Μέριμνας (ΔΜ), στην οποία υπάγονται οι Επιστασίες Εφοδιασμού και Οικονομικής Μερίμνης, επιτελεί ένα πολύ σημαντικό έργο, που συνίσταται στην εξασφάλιση της συνεχούς υποστήριξης του πλοίου, το οποίο συμβάλλει στην επιτυχή εκτέλεση κάθε αποστολής. Η Διεύθυνση ΔΜ χειρίζεται και είναι υπεύθυνη για όλα τα σχετικά με τις ανάγκες του πλοίου, όπως υλικά και εφόδια πάσης φύσεως, την υγιεινή, την ιατρική κάλυψη, την τροφοδοσία, τις μεταφορές, την υλοποίηση δαπανών και την οικονομική διαχείριση.

Η Διεύθυνση Προσωπικού, στην οποία υπάγεται η Γενική Επιστασία, είναι υπεύθυνη για την ορθή τήρηση των αρχείων που αφορούν το προσωπικό που επιβαίνει σε ένα πλοίο, το οποίο φέρει τον τίτλο του πληρώματος. Μεριμνά για τον προγραμματισμό των εκπαιδεύσεων, την ευεξία – εμφάνιση, τον πειθαρχικό έλεγχο, τις ηθικές αμοιβές, τις χορηγούμενες άδειες και την ενημέρωση του πληρώματος για γενικά θέματα.

Η συνήθης λειτουργία του Π.Π. εν όρμω και εν πλω αφορά στην ασφάλεια και τη συντήρηση του πλοίου, την εκπαίδευση του πληρώματος και τη γραφειοκρατική διεκπεραίωση διαφόρων θεμάτων. Το περιβάλλον και ειδικά οι συνθήκες στις οποίες επιχειρεί το Π.Π., είτε είναι εν όρμω είτε είναι εν πλω, εμπεριέχουν υψηλό βαθμό κινδύνων και απειλών από την περίοδο της ειρήνης (κυρίως πυρκαγιές, διαρροές ή ακόμη και ενέργειες δολιοφθοράς). Γι΄ αυτούς τους λόγους λαμβάνονται τα απαραίτητα μέτρα ασφαλείας – προστασίας και το πλήρωμα λαμβάνει την κατάλληλη εκπαίδευση για αντιμετώπιση της εκάστοτε κατάστασης, ούτως ώστε να μην τεθεί σε κίνδυνο το προσωπικό και το υλικό.

Η αποδοτική λειτουργία του υλικού εξαρτάται από την αποτελεσματική περιοδική συντήρηση, η οποία κυρίως διεξάγεται εν όρμω. Πρωταρχικός στόχος της συντήρησης είναι να προλάβει τη βλάβη του εξοπλισμού, πριν αυτή συμβεί. Στην ουσία είναι σχεδιασμένη να διατηρεί και να ενισχύει την αξιοπιστία του εξοπλισμού, αντικαθιστώντας φθαρμένα εξαρτήματα πριν αυτά αστοχήσουν και υποστούν βλάβη. Η συντήρηση περιλαμβάνει τον καθαρισμό, τη λίπανση, την επιθεώρηση και διάφορους άλλους μικροελέγχους του εξοπλισμού/ μηχανημάτων. Με τη βελτίωση της αξιοπιστίας του συστήματος/ μηχανήματος υπάρχει μείωση του υψηλού κόστους της αντικατάστασης, μείωση του χρόνου που το σύστημα βρίσκεται εκτός λειτουργίας και την καλύτερη διαχείριση δαπανών εξαρτημάτων. Η εν λόγω συντήρηση εκτελείται από τους ίδιους τους χειριστές των συστημάτων και των μηχανημάτων, ενδυναμώνοντας το αίσθημα ευθύνης και ευαισθητοποίησης σχετικά με τον εξοπλισμό που χρησιμοποιούν.

Έχει το πλεονέκτημα της μείωσης της κατάχρησης και της κακής χρήσης του εξοπλισμού, καθώς οι χειριστές που είναι επιφορτισμένοι με τη συντήρηση του εξοπλισμού είναι περισσότερο προσεκτικοί όσον αφορά τη χρήση του.

Η διατήρηση της μαχητικής ικανότητας του Π.Π. σε υψηλά επίπεδα είναι, μεταξύ άλλων, άμεση συνάρτηση και της εκπαίδευσης του πληρώματος. Η εκπαίδευση αφορά στην επιμόρφωση σε γενικά, τεχνικά και επιχειρησιακά θέματα αλλά και στην ύπαρξη εξειδικευμένου προσωπικού, το οποίο με τη συνεχή παρακολούθηση, την καταγραφή και την υποστήριξη όλων των συστημάτων και συσκευών καθιστά αποτελεσματικότερη και ταχύτερη την αντιμετώπιση έκτακτων συμβάντων κατά την εν όρμω υπηρεσία, τον συνήθη πλου ή τη μάχη. Με αυτό τον τρόπο εξασφαλίζεται η δυνατότητα επισκευής και αποκατάστασης βλαβών και επιτυγχάνεται τόσο η διατήρηση της επιβιωσιμότητας του πλοίου σε υψηλό βαθμό όσο και το υψηλό ηθικό του πληρώματος.

Η θεωρητική και πρακτική εκπαίδευση στο Π.Π., αποσκοπεί στην ατομική – ομαδική βελτίωση, την επίγνωση του επιχειρησιακού περιβάλλοντος, τη γνώση διαδικασιών – ενεργειών σε διάφορες καταστάσεις, την ανάπτυξη νέων ικανοτήτων και την προσαρμογή/ αντιμετώπιση απλών και πολύπλοκων καταστάσεων. Το πλήρωμα πέραν της εκπαίδευσης υποβάλλεται ανά τακτά χρονικά διαστήματα και επιχειρησιακή αξιολόγηση από τα προϊστάμενα κλιμάκια.

Η εκπαίδευση στα Π.Π. διακρίνεται:

- ***Στη Γενική Εκπαίδευση:*** Αποβλέπει στην εξοικείωση του προσωπικού με το πλοίο, την εκμάθηση των καθηκόντων και των υποχρεώσεών του σχετικά με τη διεξαγωγή της εσωτερικής υπηρεσίας καθώς και στην αγωγή του, γενικά, ως μέλους του πληρώματος.

- ***Στην Τεχνική Εκπαίδευση:*** Έχει ως σκοπό την ανάπτυξη των τεχνικών γνώσεων των Υπαξιωματικών και των Συμβασιούχων Ναυτών, κυρίως σε συστήματα της ειδικότητάς τους εντός της Επιστασίας τους, σε βαθμό που να εξασφαλίζει τον πλήρη χειρισμό τους και την επί του πλοίου προβλεπόμενη συντήρησή τους, όπως καθορίζεται στο Σύστημα Προγραμματισμένης Συντήρησης.

- ***Στην Εκπαίδευση Μάχης:*** Έχει σκοπό να εξασκήσει στο έργο της πολεμικής περιόδου καθεμιά ομάδα μάχης εντός της Επιστασίας και στο σύνολο της στο πλοίο.

Το ΠΑΘ ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ σε πλου επιχειρησιακής εκπαίδευσης στις 3 Μαΐου 2018.

Το Ανθρώπινο Δυναμικό του Π.Π.

Η στελέχωση ενός Π.Π. συντίθεται από αριθμούς, βαθμούς και ειδικότητες Αξιωματικών, Υπαξιωματικών και Συμβασιούχων Ναυτών, καταλλήλων για την εξασφάλιση της Μαχητικής του Ικανότητας. Τα Π.Π. κυβερνώνται από μάχιμους Αξιωματικούς βαθμού και πείρας αναλόγων με τις επιχειρησιακές δυνατότητες του κάθε πλοίου και τις αποστολές τις οποίες προορίζονται να αναλάβουν.

Η πρώτη μέρα επιβίβασης σε ένα Π.Π. είναι και η απαρχή ενός νέου τρόπου ζωής, όπου κάποιος ή κάποια καλείται να ανταποκριθεί σε ένα περιβάλλον που δεν είναι και τόσο οικείο όπως αυτό της ξηράς. Ανεβαίνοντας την κλίμακα και χαιρετώντας τη Σημαία, το άτομο αποκτά μια νέα ιδιότητα, αυτή του πληρώματος Π.Π.. Μια μικρή κοινωνία με διαφορετική κουλτούρα, προσαρμοσμένη στις ναυτικές

παραδόσεις και στην ορολογία της θάλασσας, όπου το άτομο ανεξαρτήτως βαθμού είναι ταυτόχρονα στρατιωτικός, ναυτικός αλλά και άνθρωπος. Και ως άνθρωποι έχουν ίσα δικαιώματα και χωρίς διακρίσεις φύλου ως προς την μεταχείριση. Στο σημείο αυτό πρέπει να τονιστεί ότι η συμμετοχή - αξιοποίηση των γυναικών σε μάχιμα καθήκοντα καθορίζεται με κριτήριο τις ικανότητές τους, και όχι πλέον από τις προκαταλήψεις και τις διακρίσεις του παρελθόντος. Διασφαλίζεται, με αυτό τον τρόπο, η ομαλή συμβίωση, η συνεργασία και ο σεβασμός μεταξύ των μελών του πληρώματος.

Το πλήρωμα του Π.Π. αποτελεί την πρωταρχική και την πιο κρίσιμη παράμετρο. Αυτό -με τις ιδέες, τις γνώσεις, την εργατικότητα και την πειθαρχία του και με την καθοδήγηση του Κυβερνήτη- θα φέρει το πλοίο στο επιθυμητό επίπεδο για να είναι έτοιμο να εκτελέσει τις αποστολές του. Και για να διαμορφωθεί η σωστή στάση, η συμπεριφορά και η απόδοση από το πλήρωμα, απαιτείται:

- Η κατάλληλη εκπαίδευση για απόκτηση γνώσεων, ικανοτήτων και τεχνογνωσίας.
- Η παροχή κινήτρων και η ενεργοποίηση προς τη σωστή κατεύθυνση σε συνδυασμό με την αυτό - παρακίνηση.
- Η καλλιέργεια των αξιών και της νοοτροπίας προκειμένου να συνταιριάξει με το όραμα και την κουλτούρα του ναυτικού.

Το περιβάλλον στο Π.Π. έχει ιδιομορφίες και κινδύνους, καθώς το πλήρωμα ζει και λειτουργεί σε αντίξοες μερικές φορές καιρικές συνθήκες αλλά και κοντά σε χώρους με καύσιμα και πυρομαχικά. Είναι γι΄ αυτούς τους λόγους που η επιβιωσιμότητα του πλοίου και η προστασία του πληρώματος αποτελεί έγνοια ύψιστης προτεραιότητας από την περίοδο της ειρήνης. Ως εκ τούτου, το πλήρωμα, πέραν των διοικητικών - επιχειρησιακών του καθηκόντων, εκπληρώνει χρέη για την κατάσβεση πυρκαγιάς, την αντιμετώπιση διαρροής, του ναυαγοσώστη, του διασώστη αλλά και του τραυματιοφορέα, καθώς οποιαδήποτε στιγμή μπορεί να κληθεί σε κάποιο από τα σημεία του πλοίου λόγω έκτακτης ανάγκης (πυρκαγιά, διαρροή, διακοπή ηλεκτρικού ρεύματος κλπ).

Το πλήρωμα είναι δυνατόν να βιώσει καταστάσεις ζωής ή θανάτου τόσο κατά τη διάρκεια της ειρήνης όσο και κατά τη διάρκεια του πολέμου. Αυτές οι καταστάσεις δύναται να αντιμετωπισθούν αποτελεσματικά και ασφαλώς μόνο εάν τα μέλη του πληρώματος του πλοίου έχουν εμπιστοσύνη μεταξύ τους και είναι επαρκώς

εκπαιδευμένα και συνειδητοποιημένα για τις επικίνδυνες καταστάσεις που μπορεί να προκύψουν.

Το πρόγραμμα σε ένα Π.Π. είναι πάντοτε απαιτητικό, ιδιαίτερα όταν αυτό ταξιδεύει. Πρόκειται για ένα τρόπο ζωής όπου η εναλλαγή βάρδιας, ύπνου και τρέχουσας καθημερινής εργασίας, η τήρηση διαδικασιών, η εκτέλεση με ακρίβεια των καθηκόντων, η συνεχής παρατηρητικότητα και η λήψη αποφάσεων υπό πίεση δημιουργούν ένα περιβάλλον ιδιόμορφο και καθόλου εύκολο. Η εναλλαξιμότητα καταστάσεων είναι κάτι το σύνηθες, αφού μετά από μίαν τετραωρία στη μηχανή ή στη γέφυρα, μια βλάβη ή ένας συναγερμός εξανεμίζει την αναμενόμενη ξεκούραση. Πέραν της κόπωσης και της έλλειψης ύπνου, κυρίως σε μικρά σκάφη, η εμφάνιση συμπτωμάτων ναυτίας στο πλήρωμα είναι συχνή, εξαρτώμενη από την κατάσταση της θάλασσας αλλά και τη φυσιολογία του κάθε ατόμου.

Επιπρόσθετα, μέσα στο περιβάλλον του Π.Π. τα περισσότερα από τα παρεχόμενα αγαθά είναι κοινά. Από το πόσιμο νερό και το νερό καθαριότητας, τα υλικά υγιεινής αλλά και το φαγητό. Από τον Κυβερνήτη έως τον νεότερο στην ιεραρχία ναύτη δικαιούνται την ίδια ποσότητα νερού και φαγητού και την ίδια ώρα χρήσης του νερού για την προσωπική τους καθαριότητα. Με αυτό τον τρόπο αποκτούν μία ηθική στάση αλληλοσεβασμού, αναγνωρίζοντας την μεταξύ τους αλληλεξάρτηση.

Επίσης δυσκολίες συναντιούνται λόγω της συνύπαρξης με τα υπόλοιπα μέλη του πληρώματος σε μικρούς προσωπικούς χώρους και κάποιες φορές εξαιτίας της έλλειψης πνεύματος συνεργασίας και σεβασμού στην ιδιωτικότητα του άλλου, με αφορμή την ψυχολογική φθορά που προκαλείται από την πίεση κυρίως των πολυήμερων ταξιδιών και την απουσία από την οικογένεια.

Τα οφέλη όμως που αποκομίζει κανείς, μέσα από τις δυσκολίες που αντιμετωπίζει σε ένα Π.Π., είναι αρκετά. Με τους πλόες, τις εκπαιδεύσεις, τις ασκήσεις και γενικά μέσα από τις δραστηριότητες ενός Π.Π. σταδιακά τα μέλη του πληρώματος δένονται μεταξύ τους και συνάμα αισθάνονται ασφάλεια και αποκτούν αυτοπεποίθηση. Επιπλέον, κάποιος μαθαίνει τα όρια του χαρακτήρα του και σιγά - σιγά αποκτά και την κατάλληλη κουλτούρα. Όλα αυτά μακροπρόθεσμα μπορούν να ωφελήσουν κάποιον, τόσο στην προσωπική όσο και στην επαγγελματική του ζωή. Ο συνδετικός κρίκος των προαναφερθέντων είναι ο αλληλοσεβασμός, η εμπιστοσύνη και η αποδοχή, λέξεις κλειδιά οι οποίες είναι απαραίτητες για την εύρυθμη λειτουργία και την απόδοση ενός Π.Π..

Συμπεράσματα

- Η θάλασσα αποτελεί πεδίο συνεργασίας αλλά και αντιπαράθεσης στο πλαίσιο εξυπηρέτησης των εθνικών συμφερόντων, καθώς και πεδίο δράσης υβριδικών απειλών, όπως η τρομοκρατία, το οργανωμένο έγκλημα, η λαθρομετανάστευση κλπ.

- Το Π.Π. δύναται να αποτελέσει αποτελεσματικό εργαλείο αλλά και έναν «πρεσβευτή» για την Κυπριακή Δημοκρατία από την περίοδο της ειρήνης, καθώς αυτό μπορεί να αναλάβει πληθώρα δράσεων, τόσο μεμονωμένα όσο και σε συνεργασία με άλλους φορείς, ακόμη και με ξένα ναυτικά.

- Αν και ζούμε στην εποχή της τεχνολογίας και των υπολογιστών και το Π.Π. δεν μπορεί πλέον να θεωρηθεί ως «ξεχασμένο» από τη στιγμή που «λύνει τους κάβους» και πλέει προς την ανοικτή θάλασσα, εντούτοις η άσκηση διοίκησης και ηγεσίας σε αυτό εξακολουθεί να έχει μία ιδιότυπη ιδιομορφία, που πηγάζει από τη συμβίωση, την ομαδικότητα, τις απαιτήσεις της εκπαίδευσης, τη ναυτική κουλτούρα και τις συνθήκες στο θαλάσσιο περιβάλλον.

- Ένα Π.Π. είναι μια μικρή κοινωνία με κοινό όραμα και στόχους, και το πλήρωμα αποτελεί τον «κινητήριο μοχλό» για την επίτευξη και τη διατήρηση της επιχειρησιακής ικανότητάς του, η οποία θα προέλθει μέσα από την προθυμία, την πειθαρχία, την ικανότητα και την ετοιμότητα.

*Συμμετοχή του ΠΑΘ ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ στην άσκηση «**ΜΕΔΟΥΣΑ 10/20**», στην Αίγυπτο, στις 30 Νοεμβρίου 2020.*

Επίλογος

Η σημασία που αποδίδεται σε ένα Π.Π. εύστοχα καταγράφεται στις Ναυτικές Διατάξεις του Ελληνικού ΠΝ, όπου «**Το Πολεμικό Πλοίο αποτελεί το κύτταρο της Ναυτικής Δυνάμεως και αυτού την ύπαρξη και αξιόμαχη κατάσταση υπηρετεί και επιδιώκει όλη η οργάνωση του Πολεμικού Ναυτικού**»[6].

Κατ΄ επέκταση το Ναυτικό κατάλληλα εξοπλισμένο, στελεχωμένο και με τη σωστή κατεύθυνση και διαχείριση δύναται να αποτελέσει από την ειρήνη έναν χρήσιμο βραχίονα στο Κράτος σε διάφορους τομείς, ενισχύοντας και επιβεβαιώνοντας την ιστορική φράση «**Έχουμε γη και πατρίδα, όταν έχουμε πλοία στη θάλασσα**»[7].

6. http://www.hellenicnavy.gr/files/documents/diatakseis/chap4

7. Σύμφωνα με τον Ιστορικό Ηρόδοτο, η φράση, αυτή που καταγράφεται στο 8ο Βιβλίο της Ιστορίας των «Περσικών Πολέμων», αποδόθηκε στον Αθηναίο Ναύαρχο Θεμιστοκλή κατά τη λεκτική του αντιπαράθεση με τον Σπαρτιάτη Ναύαρχο Ευρυβιάδη πριν τη ναυμαχία της Σαλαμίνας το 480 π.Χ. *(«……οἱ Ἀθηναῖοι* καὶ πόλη καὶ γῆ μεγαλύτερη ἔχουνε ἀπ’ αὐτούς, ὅσο βρίσκονται στὴν ἐξουσία τους διακόσια πλοῖα μὲ τὰ πληρώματά τους˙καὶ δὲν ὑπάρχουνε ΄΄Ελληνες μὲ τὸση δύναμη ποὺ *ν’* ἀποκρούσουνε τὴ δική τους…..»)

Βιβλιογραφία

- Γιάννη Βλαχογιάννη – Κυριάκου Κοσμά «*Ηρόδοτου, οι Περσικοί Πόλεμοι*» (Αθήνα 1966).
- Ηλίας Ηλιόπουλος, «*Ιστορία, Γεωγραφία και Στρατηγική της Ναυτικής Ισχύος*» (Εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα 2010).
- Δημήτρης Μπουραντάς, «*Ηγεσία, ο Δρόμος της Διαρκούς Επιτυχίας*» (Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα 2005).
- Πάγια Διαταγή «*Περί Οργανώσεως και Λειτουργίας Πολεμικού Πλοίου*» (ΓΕΕΦ/ Διοίκηση Ναυτικού).
- http://www.army.gov.cy/
- http://www.cylaw.org/nomoi/enop/non-ind/2016_1_36/
- http://www.gutenberg.org/files/13529/ (Mahan Alfred Thayer, «*The Influence of Sea Power upon History 1660-1783*»)
- http://www.hellenicnavy.gr/files/documents/diatakseis/chap4
- http://www.mfa.gov.cy/mfa/mfa2016.nsf/mfa83_gr/mfa83_gr?OpenDocument
- https://www.un.org/Depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_e.pdf

Σπάνιος Γαλλογερμανικός Οπλισμός της ΕΟΚΑ 1955 -59

Γιάννη Ιωάννου,
Διεθνολόγου και Συνιδρυτή της Geopolitical Cyprus
και
Δρα Ανδρέα Κάρυου,
ΣΕΠ Ιστορίας, Ανοικτού Πανεπιστημίου Κύπρου,
Επιστημονικού Συνεργάτη Μουσείου Αγώνος

Πρώτη Δημοσίευση
Εφημερίδα «Πολίτης»
5 Απριλίου 2020

Το να μελετήσει κανείς τον αγώνα της ΕΟΚΑ σε τακτικό επίπεδο και από τη σκοπιά του ατομικού οπλισμού που χρησιμοποιήθηκε είναι ένα συναρπαστικό πεδίο σε μεγάλο βαθμό ανεξερεύνητο και με επιμέρους ενδιαφέρουσες πτυχές. Πέραν της ιστοριογραφίας, η καταγραφή του οπλισμού μέσω ενός συνδυασμού τεχνικών και ερευνητικών μεθόδων -όπως η εξειδικευμένη γνώση οπλουργίας και το "small arms identification" (εξακρίβωση προέλευσης όπλων από τα μοναδικά του χαρακτηριστικά)- μπορεί να προσφέρει ένα νέο πεδίο για τη Στρατιωτική Ιστορία και την Ιστορία των Μικρών Όπλων της πιο κρίσιμης, ίσως, καμπής της νεότερης κυπριακής ιστορίας. Διενεργήθηκε έρευνα για πρώτη φορά, για τις ανάγκες του περιοδικού «Χρονικό» του «Π»[1], των ειδών και της προέλευσης του οπλισμού της ΕΟΚΑ με έμφαση στα ατομικά όπλα (περίστροφα, πιστόλια, υποπολυβόλα, τυφέκια, οπλοπολυβόλα). Η διαρκής ενασχόληση με το αντικείμενο (ατομικός οπλισμός στα χρόνια της ΕΟΚΑ) κατέστησε δυνατή, σχεδόν δύο χρόνια μετά, την καταγραφή ακόμη δύο όπλων -ίσως τα πλέον συναρπαστικά σε επίπεδο ατομικού οπλισμού- που χρησιμοποιήθηκαν από την επαναστατική οργάνωση την περίοδο της ένοπλης δράσης της.

Τις περιπτώσεις της χρήσης του πρώτου, στην ιστορία των ατομικών όπλων, τυφεκίου εφόδου ("assault rifle"), του γερμανικού σχεδιασμού και κατασκευής MP-44/ StG-44 και ενός γαλλικού υποπολυβόλου, του MAT-49. Η ιστορία του πώς αυτά τα δύο όπλα βρέθηκαν στα χέρια αγωνιστών -ακόμη και ηρώων- της ΕΟΚΑ είναι συναρπαστική. Όχι μόνο λόγω της διαδρομής τους αλλά και λόγω της μεθόδου που χρησιμοποιήθηκε για να ερευνηθούν και να ταυτοποιηθούν: ένα απ' αυτά υπάρχει ακόμη, ενώ και η ύπαρξη καταγεγραμμένων (από τους

1. Δ ' Έκδοση, τ. 15, Ιούνιος 2018

Βρετανούς) καλύκων στη συλλογή του Μουσείου Αγώνος επιβεβαιώνει τη χρήση τους σε επιθετικές ενέργειες της ΕΟΚΑ. Αυτή λοιπόν είναι η ιστορία του γερμανικού τυφεκίου εφόδου MP-44 και του γαλλικού υποπολυβόλου MAT-49 στα χέρια της ΕΟΚΑ.

Ένα πρωτοποριακό όπλο

Το MP-44, με σειριακό αριθμό 5317/44, όπως εκτίθεται σήμερα στη ΔΚΔ στο Σταυροβούνι.
ΦΩΤΟ: Ε. Παλαιολόγος.

Το MP-43/44 ή StG-44 ("Sturmgewehr", δηλ. «τυφέκιο εφόδου») υπήρξε το πρώτο τυφέκιο του είδους του, εγκαινιάζοντας προς το τέλος του Β' Π.Π. την κατηγορία των τυφεκίων εφόδου –που επικράτησαν μεταπολεμικά κι έως τις μέρες μας. Μια κατηγορία όπλων σχεδιασμένη γύρω από την ιδέα ενός ενδιάμεσου πυρομαχικού μεταξύ των διαμετρημάτων του πιστολιού (πιστόλια και υποπολυβόλα) και των τυφεκίων της περιόδου. Δημιούργημα του σπουδαίου Γερμανού σχεδιαστή όπλων Hugo Schmeisser, το MP-44 είδε δράση στα τελευταία χρόνια του πολέμου στο Ανατολικό και το Δυτικό Μέτωπο. Με επιλογέα βολής, ικανοποιητική ταχυβολία και το αποτελεσματικό διαμέτρημα των 7.92X33 "Kurz" (σ.σ. στα γερμανικά σημαίνει «κοντό»), το MP-44 αποτέλεσε ένα πρωτοποριακό για την εποχή του όπλο, η επίδραση του οποίου ενέπνευσε ακόμη και τον Μιχαήλ Καλάσνικοφ, δύο χρόνια μετά τη λήξη του πολέμου, να σχεδιάσει το γνωστό σε όλους μας, και πλέον επιτυχημένο παγκοσμίως, AK-47 «Καλάσνικοφ».

Το **MP-44 της ΕΟΚΑ**

Η ΕΟΚΑ, όπως φαίνεται (εμφανείς οι χαρακτηριστικοί «μπανανοειδείς» γεμιστήρες) από τις φωτογραφίες του αρχικού φορτίου οπλισμού που

προμηθεύτηκε η οργάνωση από την Ελλάδα για τις ανάγκες του ένοπλου αγώνα, χρησιμοποίησε το εν λόγω τυφέκιο εφόδου. Οι αναφορές για το όπλο υπάρχουν και στα απομνημονεύματα του Γ. Γρίβα-Διγενή με την τυποποίηση «4 αυτόματα Στάγερ με 4.000 φυσίγγια». Η οπτική ταυτοποίηση ήρθε μέσω της φωτογραφίας, που δημοσιεύτηκε στον κυπριακό Τύπο, που παρουσιάζει ομάδα ανταρτών της ΕΟΚΑ που ποζάρει με τον αρχηγό της οργάνωσης: **ένας αγωνιστής**, *ίσως ο ήρωας Μάρκος Δράκος*, **το φέρει**.

Πάνω σειρά (από αριστερά): άγνωστος, άγνωστος, Γεώργιος Γρίβας-Διγενής, άγνωστος, άγνωστος. Δεύτερη σειρά: 3. Μίκης Φυρίλλας. Πρώτη σειρά (από αριστερά): Λάμπρος Καυκαλίδης, Ανδρέας Πολυβίου, άγνωστος.
ΦΩΤΟ: Αρχείο Α. Κάρυου.

Η ύπαρξη όμως ενός MP-44 σε προθήκη της Διοίκησης Καταδρομών (ΔΚΔ) στο Σταυροβούνι συνέτεινε στην ανάγκη περαιτέρω έρευνας. Με αφορμή μια συζήτηση του Γιάννη Ιωάννου με τον καταδρομέα Ευστάθιο Παλαιολόγο, ειδικό σε θέματα ατομικού οπλισμού και αρθρογράφο του εξειδικευμένου τύπου, ο τελευταίος φωτογράφησε το εν λόγω όπλο και στη συνέχεια τον λόγο είχε η μεθοδολογία του small arms identification. Το MP-44 στη ΔΚΔ φέρει δύο

σειριακούς αριθμούς (5317/44 στο όπλο και 5734 στο κοντάκιο) και μια σφραγίδα Χ. Από τους δύο σειριακούς αριθμούς αντιλαμβάνεται κανείς πως το κοντάκιο είναι μεταγενέστερη προσθήκη από άλλο όπλο. Το 5317 όμως και η σφραγίδα Χ αποκαλύπτουν κάτι πολύ ενδιαφέρον: Πως το όπλο αποτελεί λάφυρο του Κόκκινου Στρατού από τα πεδία μαχών του Ανατολικού Μετώπου. Εξού και η σφράγισή του και η αντικατάσταση του κοντακίου (ευπαθές σημείο των MP-44 λόγω των πρεσαριστών βιδών και της χρήσης ξυλείας). Το όπλο πάντως είναι κατασκευής του 1944 και το 5317 καταδεικνύει την συναρμολόγησή του σε εργοστάσιο της Steyer στη σημερινή Αυστρία. Πώς όμως βρέθηκε στα χέρια της ΕΟΚΑ –δεδομένου ότι το όπλο αυτό κατέληξε στον ελλαδικό χώρο; Σε αυτό το σημείο αξίζει να επανέλθουμε στην ιστορική έρευνα, για να επισημάνουμε πως καμία γερμανική μονάδα που έδρασε στην Ελλάδα ως δύναμη κατοχής την περίοδο 1941-1944 δεν έφερε τον συγκεκριμένο τύπο όπλου.

Το MP-44 υιοθετήθηκε στα μέσα του 1944 από επίλεκτες μονάδες του γερμανικού στρατού στο Ανατολικό και το Δυτικό Μέτωπο (SS Viking, GrossDeutschland, 16th Panzer, Gebirgsjäger) και προς το τέλος του πολέμου (μετά το φθινόπωρο του 1944) από τα σώματα Volksgrenadier. Δεδομένου ότι το όπλο ενώπιόν μας είναι σοβιετικό λάφυρο και πως οι Γερμανοί αποχώρησαν από την Ελλάδα τον Οκτώβριο του 1944, η πιθανή κατάληξή του εν λόγω τυφεκίου εφόδου στην Ελλάδα πρέπει να ακολούθησε την εξής πορεία: Ανατολικό Μέτωπο-Γιουγκοσλαβία-Ελλάδα-Κύπρος. Στη Γιουγκοσλαβία πολλά σώματα ανταρτών έλαβαν τέτοια λάφυρα ως βοήθεια από τον Κόκκινο Στρατό. Το καταμαρτυρά και η μεταπολεμική παρουσία πολλών MP-44 στη Γιουγκοσλαβία του Τίτο. Δεδομένου ότι Γιουγκοσλάβοι παρτιζάνοι συνέδραμαν τους Έλληνες κομμουνιστές στον Ελληνικό Εμφύλιο, το πιο σίγουρο είναι πως το όπλο κατέληξε στα χέρια του ΕΣ ως λάφυρο από τον Εμφύλιο. Από εκεί με κάποιον τρόπο περιήλθε στην ΕΟΚΑ.

Η δράση του MP-44 Κύπρο

Οι σχετικοί κάλυκες που υπάρχουν στο Μουσείο Αγώνος τεκμηριώνουν τη χρήση ενός MP-44 σε ενέδρα που εκτέλεσαν μαχητές της ΕΟΚΑ εναντίον των Βρετανών στις 23 Νοεμβρίου 1955. Ανατρέχοντας στον τύπο της εποχής[2], πληροφορούμαστε πιο συγκεκριμένα ότι η επιθετική ενέργεια της οργάνωσης πραγματοποιήθηκε εναντίον δύο στρατιωτικών αυτοκινήτων στην περιοχή της Λεύκας. Αποτέλεσμα της ενέδρας ήταν ο θανάσιμος τραυματισμός ενός στρατιώτη, του Kenneth Heyes (της μονάδας Royal Electrical and Mechanical Engineers). Ο Heyes μεταφέρθηκε

2. Εφημερίδα «Ελευθερία», 26 Νοεμβρίου 1955.

στο Βρετανικό Στρατιωτικό Νοσοκομείο, όπου και υπέκυψε στα τραύματά του. Ένα MP-44 (με σειριακό αριθμό 4798) χρησιμοποιήθηκε επίσης σε άλλη επίθεση της ΕΟΚΑ και πάλι εναντίον βρετανικής στρατιωτικής αυτοκινητοπομπής. Η εφημερίδα «Ελευθερία» στις 06.02.1955 σημειώνει ότι στις 03.12.1955, κατά τη διάρκεια της ημέρας (!), περίπου η ώρα 3 μ.μ., εκτελέστηκε ενέδρα εναντίον δύο στρατιωτικών οχημάτων σε σημείο του 40ού μιλιοδείκτου της οδού Λεύκας-Πεδουλά. Από την επίθεση του κλιμακίου της ΕΟΚΑ τραυματίστηκαν τρεις Βρετανοί στρατιώτες, από τους οποίους ο ένας σοβαρά. Οι βρετανικές δυνάμεις προχώρησαν σύντομα στον αποκλεισμό της περιοχής, διεξάγοντας επιχειρήσεις έρευνας. Τελικά οι προσπάθειές τους δεν κατέληξαν στον εντοπισμό των δραστών της επίθεσης, παρά μόνο στην ανεύρεση μερικών κενών καλύκων σφαιρών στον τόπο που πραγματοποιήθηκε η ενέδρα. Οι σχετικοί κάλυκες του MP-44, που υπάρχουν στο Μουσείο Αγώνος, προέρχονται από την ίδια παρτίδα πυρομαχικών με σφραγίδα "aux", που καταδεικνύει πως κατασκευάστηκαν στο εργοστάσιο Polte Armaturen Maschinenfabrik AG στο Μαγδεμβούργο της Γερμανίας το 1944. Ένδειξη πως τα περισσότερα πυρομαχικά του MP-44 που στάλθηκαν στην Κύπρο, μαζί με τα εν λόγω όπλα, προέρχονται όντως από το Ανατολικό Μέτωπο.

Κάλυκες 7.92 "Kurz" από το MP-44 με σειριακό αριθμό 4798 που χρησιμοποίησε η ΕΟΚΑ σε ενέδρα στον δρόμο Λεύκας-Πεδουλά.
ΦΩΤΟ: Γ. Ιωάννου.

Μια γαλλική... επιτυχία

Το MAT-49 θεωρείται ένα από τα πιο επιτυχημένα όπλα που σχεδίασε η Γαλλία μεταπολεμικά, συγκεκριμένα από το 1949. Ένα υποπολυβόλο 9mm, αξιόπιστο και εύχρηστο με τη σχεδιαστική καινοτομία να μετακινείται η υποδοχή του γεμιστήρα οριζοντίως παράλληλα με την κάνη του όπλου, προκειμένου να αποθηκεύεται ή να μεταφέρεται από αερομεταφερόμενες μονάδες, αφού κατελάμβανε λιγότερο χώρο. Το γαλλικό υποπολυβόλο[3] αποτέλεσε το αγαπημένο όπλο της Λεγεώνας των Ξένων και των μονάδων των Γάλλων αλεξιπτωτιστών, ενώ το χρησιμοποίησαν και πολλές γαλλικές μονάδες που έδρασαν στις αποικίες. Υπηρέτησε δε τις γαλλικές ένοπλες δυνάμεις για τρεις δεκαετίες (1949-1979), δηλαδή μέχρι τη σταδιακή του αντικατάσταση από τα τυφέκια FAMAS.

Αξίζει σε αυτό το σημείο να αναφέρουμε πως το MAT-49 ταυτίστηκε με ακόμη δύο αντιαποικιακά/ εθνικοαπελευθερωτικά κινήματα. Με τον Πρώτο Πόλεμο της Ινδοκίνας (1945-1954), το «Γαλλικό Βιετνάμ», και τον αγώνα της Αλγερίας (1954-1962) για την ανεξαρτησία της από τη Γαλλία. Στην περίπτωση μάλιστα του πολέμου στην Αλγερία πολλά λάφυρα MAT-49 από την Ινδοκίνα αποστέλλονταν -μέσω Βορείου Βιετνάμ- σε ένοπλες οργανώσεις Αλγερινών, ενώ το όπλο τροποποιήθηκε για να βάλλει και πυρομαχικά σοβιετικής προέλευσης.

Το MAT-49 στη Κύπρο

Η ενίσχυση της ΕΟΚΑ με γαλλικά υποπολυβόλα MAT-49 είναι ευκολότερο να ανιχνευθεί: Το φθινόπωρο του 1956 γαλλικές στρατιωτικές μονάδες

3. Δεν έχουμε εντοπίσει να διασώζεται κάποιο στη Κύπρο, για να τύχει ενδελεχούς εξέτασης.

πραγματοποίησαν ενδιάμεση στάση στην Κύπρο στο πλαίσιο της επικείμενης γαλλοβρετανικής «Επιχείρησης Σωματοφύλακας»[4] κατά την Κρίση του Σουέζ. Μία αδιευκρίνιστη ποσότητα οπλισμού Γάλλων στρατιωτών πέρασε, εκείνη ακριβώς την περίοδο, μέσω κλοπών στα χέρια της ΕΟΚΑ.

Από τα απομνημονεύματα του αγωνιστή της ΕΟΚΑ Γιάννη Νίκα[5], πληροφορούμαστε ότι τα μέλη της ΕΟΚΑ στην κοινότητα Άσσιας κατόρθωσαν να αποκτήσουν μέσω κλοπής δύο γαλλικά υποπολυβόλα. Μάλιστα το ένα από τα δύο όπλα κατόρθωσε να αρπάξει κρυφά στις 15.12.1956 ο Νικόδημος Χαραλάμπους από αυτοκίνητο Γάλλων στρατιωτών, που ήταν σταθμευμένο έξω από κέντρο διασκέδασης του χωριού.

Το πρώτο από τα πιο πάνω υποπολυβόλα χρησιμοποιήθηκε σε επιθετική ενέργεια της ΕΟΚΑ στην περιοχή του χωριού Άσσιας εναντίον βρετανικών στόχων στις 4 Νοεμβρίου 1956. Το γεγονός αυτό τεκμηριώνεται από τη διασταύρωση στοιχείων που προέρχονται τόσο από βρετανικές όσο και ελληνικές κυπριακές πηγές. Ειδικότερα, ο Γιάννης Νίκας αφηγείται[6] για την αποστολή που διεκπεραίωσε δεκαπενταμελής ένοπλη ομάδα της ΕΟΚΑ, η οποία αποτελείτο από μαχητές των κοινότητων του Φρενάρους, της Άσσιας, της Βατυλής και του Άρσους. Οι μαχητές της οργάνωσης σχημάτισαν τρεις υποομάδες. Τα κλιμάκια αυτά εκτέλεσαν ενέδρα εναντίον βρετανικής αυτοκινητοπομπής στην άκρη της κοινότητας Άσσιας, στην κύρια οδική αρτηρία Λευκωσίας-Αμμοχώστου. Η επίθεση διεκπεραιώθηκε με τη χρήση Sten, MAT-49, κυνηγετικών τυφεκίων και χειροβομβίδων. Η τακτική που εφάρμοσαν οι επιτιθέμενοι ήταν τυπική της μεθόδου hit-and-run, που περιλαμβάνεται στις τακτικές του ανταρτοπολέμου και την οποία με επιτυχία χρησιμοποίησε η ΕΟΚΑ στη δράση της. Συνεπακόλουθα, μόλις ο επικεφαλής έδωσε το σύνθημα της αποχώρησης, οι μαχητές απαγκιστρώθηκαν μεταβαίνοντας σε προκαθορισμένο σημείο συγκέντρωσης και ακολούθως διεσπάρησαν σε διαφορετικά σημεία απόκρυψης.

Η διεξαγωγή της πιο πάνω επιχείρησης και η χρήση σε αυτήν ενός MAT-49 επαληθεύεται και από τον εντοπισμό σχετικού αρχειακού υλικού. Στο αρχείο του Μουσείου Αγώνος υπάρχουν κάλυκες που περισυλλέχθηκαν από τους

4. «Operation Musketeer».
5. Απομνημονεύματα Γιάννη Νίκα «Αναπολώντας τον Αγώνα του 1955-59», Λευκωσία 2003, σελ. 64 και 72.
6. Απομνημονεύματα Γιάννη Νίκα «Αναπολώντας τον Αγώνα του 1955-59», Λευκωσία 2003, σελ. 65 - 68.

Βρετανούς μετά το πέρας της εν λόγω ενέδρας. Μεταξύ αυτών υπάρχουν και κάλυκες από σφαίρες των 9mm, γαλλικής προέλευσης του 1951, που βλήθηκαν από το υποπολυβόλο MAT-49. Επίσης, η βρετανική πλευρά σημειώνει -στο κουτί που βρίσκονται τοποθετημένοι οι κάλυκες- ότι η επίθεση της ΕΟΚΑ οδήγησε στον θάνατο του λοχία Kenneth H. Spragg (της μονάδας Royal Signals).

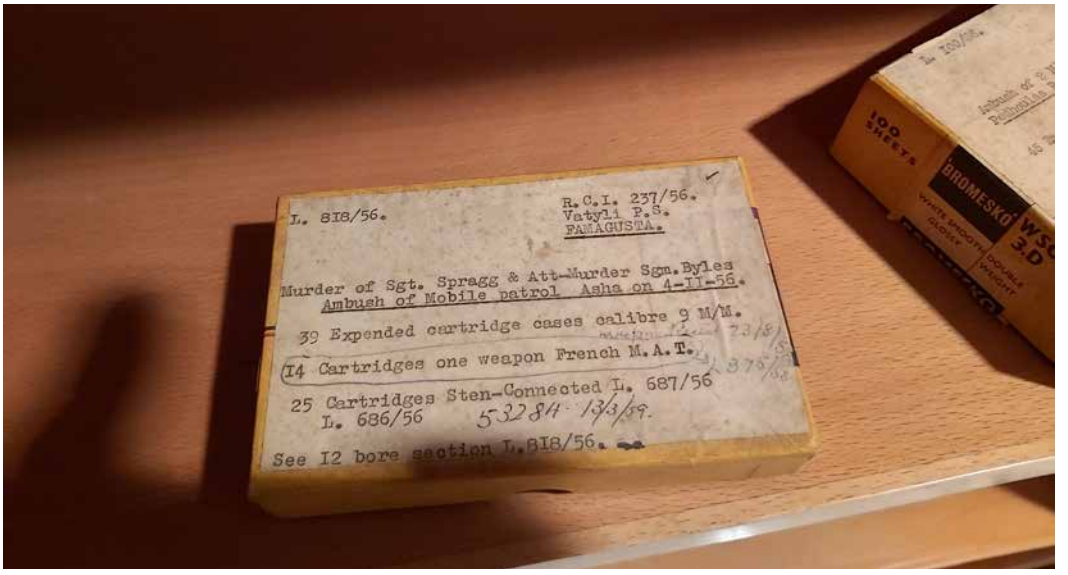

Κάλυκες 9 χλστ από την χρήση του MAT-49 σε ενέδρα στην Άσσια.
ΦΩΤΟ: Γ. Ιωάννου.

Το MAT-49 συνδέεται και με τη δράση δύο ηρώων της ΕΟΚΑ, οι οποίοι έπεσαν μαχόμενοι σε ένα από τα γνωστότερα στρατιωτικά γεγονότα της τετραετίας 1955-1959, τη Μάχη του Αχυρώνα στο Λιοπέτρι (2 Σεπτεμβρίου 1958). Τους ήρωες Ηλία Παπακυριακού και Φώτη Πίττα προμήθευσαν[7] με όπλα αυτού του τύπου οι αγωνιστές του κλιμακίου της ΕΟΚΑ στην Άσσια. Μάλιστα, στη Μάχη του Αχυρώνα ο ήρωας Ηλίας Παπακυριακού χειριζόταν αυτό το γαλλικό όπλο. Τη συγκεκριμένη πληροφορία επιβεβαιώνει και η εμμάρτυρη κατάθεση του λοχία της αποικιακής αστυνομίας Harold Jacobs[8]: “The deceased was clutching a French automatic gun” («ο νεκρός κρατούσε σφικτά ένα γαλλικό αυτόματο όπλο»). Επίσης, ο συνάδελφός του λοχίας της Αστυνομίας Arthur L. Uden κατέθεσε ότι: “In his right hand was a French M.A.T. submachine gun” («στο δεξί του χέρι [εννοεί του Ηλία Παπακυριακού] βρισκόταν ένα γαλλικό υποπολυβόλο Μ.Α.Τ.»).

7. Απομνημονεύματα Γιάννη Νίκα «Αναπολώντας τον Αγώνα του 1955-59», Λευκωσία 2003, σελ. 183, 184, 195, 204.
8. Βλ. σελ. 5 της θανατικής ανάκρισης για τη Μάχη του Αχυρώνα στο Κρατικό Αρχείο.

Επίλογος

Αναμφίβολα η ύπαρξη αυτών των δύο τύπων όπλου στο οπλοστάσιο της ΕΟΚΑ αποτελεί μιαν «εξωτική» πτυχή στην ιστορία των ατομικών όπλων, με τα οποία ο μαχητής της ΕΟΚΑ κλήθηκε να φέρει σε πέρας την αποστολή του. Κι αυτό διότι τα εν λόγω όπλα διαφοροποιούνται σημαντικά και ως προς την προέλευσή τους σε σχέση με τα «κοινά» όπλα της εποχής (Sten, Bren, Thompson, Lee Enfield -όλα σε χρήση από τον Βρετανικό Στρατό που έδρασε στην Ελλάδα την περίοδο 1940-1949) αλλά και αναφορικά με το πώς κατέληξαν στα χέρια της οργάνωσης. Αρκεί κανείς να αναλογιστεί πως το υπ΄αναφορά MP-44 πιθανόν να χρησιμοποιήθηκε στα χέρια ενός Γερμανού στρατιώτη εναντίον των Σοβιετικών στο Ανατολικό Μέτωπο, από εκεί πέρασε στα χέρια ενός Γιουγκοσλάβου παρτιζάνου εναντίον ίσως αποχωρούντων Γερμανών και στη συνέχεια χρησιμοποιήθηκε εναντίον του Ελληνικού Στρατού κι από εκεί κατέληξε στα χέρια ενός Έλληνα Κύπριου αγωνιστή εναντίον των Βρετανών. Οπωσδήποτε πρόκειται για μια «συναρπαστική» διαδρομή. Επιπλέον τόσο το γερμανικό MP-44 όσο και το γαλλικό MAT-49 για τον χωρόχρονο της δράσης τους στη Κύπρο πρέπει να αποτελούσαν και game-changers, δεδομένης της αξιοπιστίας τους συγκριτικά με ένα Sten ή ένα Thompson –με το MP-44 να έχει φυσικά περιορισμούς, εφόσον ήταν «καταδικασμένο» σε αχρηστία (λόγω της αδυναμίας εξεύρεσης πυρομαχικών, αν κι εφόσον αυτά εξαντλούνταν). Επιπλέον, κοιτώντας απλώς τη φωτογραφία των αγωνιστών (με ένα MP-44, ένα Bren κι ένα Thompson) συνειδητοποιεί κανείς και τις ανυπέρβλητες δυσκολίες που συναντούσε ένας αγώνας όπως αυτός της ΕΟΚΑ από σκοπιάς λογιστικής υποστήριξης και επιμελητείας –όπου μια μαχητική ομάδα ουσιαστικά χρησιμοποιεί όπλα τριών διαφορετικών διαμετρημάτων (8mm, 0.303 και 0.45 ACP αντίστοιχα).

Σε κάθε περίπτωση, όμως, η καταγραφή ενός κομματιού της ιστορίας του αγώνα της ΕΟΚΑ που εδράζεται στο οπλοστάσιό της αποτελεί ένα ιδιαίτερο πεδίο εξερεύνησης της ίδιας της οργάνωσης, των μεθόδων που χρησιμοποιούσε και των μέσων με τα οποία επιχειρούσε. Τα όπλα λένε πάντα κάποια ιστορία. Ταυτόχρονα όμως είναι και αποδεικτικά στοιχεία. Ο συνδυασμός, συνεπώς, της ιστορίας χρήσης τους αλλά και της ταυτοποίησής τους με σύγχρονα ερευνητικά εργαλεία καθώς και η τεχνική κατάρτηση αποτελεί ένα πεδίο ανεξάντλητης έρευνας για την περίοδο 1955-1959 και συνάμα μιαν καλή ευκαιρία για να καταγραφούν και να διασωθούν αυτά τα όπλα ως ιστορικά, συλλεκτικά αντικείμενα, αλλά και ως πολύτιμα κειμήλια της σύγχρονης ιστορίας της Κύπρου.

Κατεχόμενη Κύπρος

Η Ιερά Μονή του Αποστόλου Ανδρέα στη χερσόνησο της Καρπασίας

Ο Ιερός Ναός του Αγίου Συνεσίου στο χωριό Ριζοκάρπασο

Ο Ιερός Ναός του Αγίου Θερίσσου στο χωριό Αγία Τριάδα

Ο Ιερός Ναός της Αγίας Τριάδος στο χωριό Αγία Τριάδα

Φωτογραφίες των εγκαταστάσεων του σταθμού του αμερικανικού πολεμικού ναυτικού στον Γερόλακκο, αναγόμενες στη διετία 1957-58. Η ονομασία της τηλεπικοινωνιακής μονάδας ήταν USNF No 539. Λεζάντα πρωτοτύπου: U.S. NAVFAC Nicosia - circa 1957-1958. Images from George O. Hill (former CTR2).

Πηγή: https://www.navycthistory.com/cyprus_Hill_5.html (προσπελάστηκε στις 14-1-2020).

Μία επιστολή με ποικίλες προθέσεις και αποδέκτες, τα άγχη και οι προσδοκίες που παρήγαγε: η σοβιετική παρέμβαση για την Κύπρο τον Φεβρουάριο του 1964 και οι προοπτικές ανάληψης ενεργού ρόλου στο Κυπριακό από τη Γαλλία

Νίκου Χατζηιωακείμ,
Ιστορικού Διδάσκοντος στις Σχολές Πολέμου του Πολεμικού Ναυτικού και της Πολεμικής Αεροπορίας

Είναι γνωστός ο ρόλος της δριμείας επιστολής της 5ης Ιουνίου 1964 με αποστολέα τον Αμερικανό πρόεδρο L. B. Johnson και παραλήπτη τον Τούρκο πρωθυπουργό M. İ. İnönü, που θεωρήθηκε ότι συνέβαλε πάρα πολύ στην κατεύθυνση της ανάσχεσης της επιθετικότητας της Άγκυρας κατά της Κυπριακής Δημοκρατίας. Προηγήθηκε, κατά τέσσερις μήνες, παρεμφερούς περιεχομένου παρέμβαση του Σοβιετικού ηγέτη για τις εξελίξεις στην Κύπρο, η οποία έτυχε πολλαπλών και αντικρουόμενων ερμηνειών της.

Τις ημέρες υποβολής των σχεδίων για την Κύπρο, που έφεραν το όνομα του υφυπουργού εξωτερικών των ΗΠΑ G. Ball, και συγκεκριμένα στις 12-13 Φεβρουαρίου 1964, στη διάρκεια αμερικανοβρετανικών επαφών κορυφής στον Λευκό Οίκο, ο Βρετανός πρωθυπουργός Douglas-Home τόνιζε -παρουσία του Αμερικανού προέδρου- την αμοιβαία για τις δύο χώρες ωφέλεια που προέκυπτε από τη διατήρηση των βρετανικών βάσεων στην Κύπρο, το Άντεν και τη Σιγκαπούρη. Ο υπουργός εξωτερικών των ΗΠΑ D. Rusk παρείχε σαφείς διαβεβαιώσεις, σύμφωνα με τις οποίες το ΗΒ μπορούσε να υπολογίζει στην αμέριστη αμερικανική συμπαράσταση αναφορικά με την παράταση της κατοχής και της στρατιωτικής χρήσης των τριών σημείων που κατονόμαζαν οι υπερατλαντικοί συνομιλητές του. Ο G. W. Ball αναφέρθηκε τις ίδιες μέρες στην έγκριση που έλαβε από τις ανώτατες ηγεσίες των ΗΠΑ και του ΗΒ, κατόπιν διαβουλεύσεων μεταξύ τους (στο περιθώριο των ανωτέρω συζητήσεων μεταξύ του Douglas-Home και του Johnson), να προωθήσει πιεστικά στον Μακάριο κάποιο τελικό σχέδιο κοινής αμερικανοβρετανικής εύνοιας. Η κίνηση αυτή ενόχλησε σφόδρα τον Βρετανό διαπραγματευτή για το Κυπριακό D. Sandys[1],

1. M. Middeke, Britain's global military role, conventional defence and Anglo-American interdependence after Nassau, *The journal of Strategic Studies,* vol 24 no 1, March 2001, *σ* 153, G. W. Ball, *The Past has another pattern/ Memoirs*, N. York-London: W.W. Norton 1983, σ 346.

ο οποίος, αν και υπουργός Κοινοπολιτειακών Υποθέσεων και Αποικιών εκείνη την περίοδο, είχε τον πρώτο λόγο στην κυβερνητική διαχείριση του Κυπριακού παραγκωνίζοντας το Foreign Office, ως επαΐων των στρατιωτικών αναγκών του ΗΒ στο νησί, μιας και είχε χειριστεί το θέμα τα προηγούμενα έτη, ως υπουργός διαδοχικά άμυνας κι αεροπορίας.

Ο A. Douglas-Home είχε γνωρίσει τους L. B. Johnson (τότε αντιπρόεδρο των ΗΠΑ) και D. Rusk (τότε ομόλογό του) στη διάρκεια της πρώτης του θητείας ως υπουργού εξωτερικών του ΗΒ. Διακρίνεται δεύτερος από δεξιά να συνομιλεί με τον Rusk. Στο κέντρο βρίσκονται οι L. B. Johnson και M. Couve de Murville (ο υπουργός εξωτερικών της Γαλλίας) και αριστερά ο πρόεδρος J. F. Kennedy με τον Δυτικογερμανό υπουργό εξωτερικών H. von Brentano, στη διάρκεια επίσημου γεύματος στον Λευκό Οίκο (15-9-1961).

Πηγή: Αποθετήριο Ψηφιοποιημένων Τεκμηρίων της Προεδρικής Βιβλιοθήκης J. F. Kennedy (ταυτότητα τεκμηρίου: JFKWHP-1961-09-15-G/ AR11, KN07/ AR6786-A), φωτογραφία αναρτημένη ως:https://www.jfklibrary.org/asset-viewer/archives/JFKWHP/1961/Month%2009/Day%2015/JFKWHP-1961-09-15

Στη διμερή σύσκεψη το πρωί της 13ης Φεβρουαρίου 1964, ο Αμερικανός υπουργός εξωτερικών απέκλεισε το ενδεχόμενο να γίνει αποδεκτή η παραμικρή αμφισβήτηση της ιδρυτικής Συνθήκης Εγγύησης, αν τυχόν αυτή διατυπωνόταν από την ελληνοκυπριακή πλευρά. Ο D. Rusk θύμισε επίσης ότι οι στρατιωτικές δυνάμεις της Ελλάδας, του ΗΒ και της Τουρκίας βρίσκονταν στο νησί νομότυπα,

κάτι το οποίο δεν αφορούσε τα σοβιετικά ή τα αιγυπτιακά στρατεύματα που ίσως σκεφτόταν να καλέσει εκεί ο Μακάριος (όπως φοβούνταν οι Αμερικανοί). Ο Βρετανός πρωθυπουργός ανέφερε ότι αν οι Τούρκοι εισέβαλαν στο νησί, οι τοπικά εδρεύουσες βρετανικές δυνάμεις θα τούς σταματούσαν σε «κάποια συγκεκριμένη γραμμή και ότι σαφώς δεν σκόπευαν να εμπλακούν σε σύγκρουση με έναν ΝΑΤΟϊκό σύμμαχο [εννοώντας την Τουρκία]». Ο Αμερικανός πρόεδρος επισήμανε ότι «σε περίπτωση που η Ελλάδα και η Τουρκία αποφάσιζαν να καταλάβουν τμήματα της Κύπρου», θα έπρεπε να πειστούν ώστε να αποφευχθεί αντιπαράθεση των στρατευμάτων τους τοπικά.

Οι Βρετανοί πρόσθεσαν ότι ίσως ο Μακάριος προσέβλεπε σε ενεργό σοβιετική συμπαράσταση προς αποτροπή ενδεχόμενης τουρκικής εισβολής. Κάτι τέτοιο όμως θα επέσυρε την αντισταθμιστική ανάμιξη της βορειοατλαντικής συμμαχίας –όπως το ΝΑΤΟ όφειλε να πράξει, υπενθύμισαν οι Βρετανοί. Ο υπουργός εξωτερικών των ΗΠΑ απάντησε ανήσυχος ότι οποιαδήποτε στρατιωτική κίνηση της Μόσχας (λ.χ. ανάπτυξη δυνάμεων στην τουρκοσοβιετική μεθόριο), θα επιδιωκόταν να συζητηθεί στο Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ, πριν απαντηθεί αναλόγως[2]. Ο Μακάριος αφετέρου υλοποιώντας την πολυδιάστατη πολιτική που είχε κατά νου, είτε σε επίπεδο εντυπώσεων είτε εννοώντας την, απευθύνθηκε τις ίδιες εκείνες ημέρες (12/13 Φεβρουαρίου1964), λόγω των έκτακτων συνθηκών, στην αμερικανική πλευρά ζητώντας της να εγγυηθεί την ακεραιότητα της Κύπρου μέσω του 6ου Στόλου[3].

Απ' ό,τι φαίνεται, σε αυτό το κομβικό σημείο εξελίξεων, οι Βρετανοί κατάφεραν να αποφύγουν τη συνήθη παρασκηνιακή υπονόμευση που υφίσταντο από τους Αμερικανούς σε άλλες γεωγραφικές περιοχές, εγγύς της Κύπρου, αλλά και παγκοσμίως -και η οποία υπονόμευση είχε ως σκοπό τη διαδοχή του ΗΒ από τις ΗΠΑ υπό αμερικανικούς όρους. Το δέλεαρ της στέρεα κατοχυρωμένης νομικά παρουσίας των Βρετανών στους δύσκολα υπερασπίσιμους στρατιωτικά θύλακες ανά την κυπριακή επικράτεια θα πρέπει να διαδραμάτισε καταλυτικό ρόλο στις αμερικανικές επιλογές. Με την αμερικανική παρουσία σχεδόν αφανή σε σχέση με τους πραγματικούς σκοπούς της ύπαρξής της στην Κύπρο, αλλά υπό την προστατευτική κάλυψη των βρετανικών συμφωνιών και βάσεων, στο εσωτερικό ισοζύγιο των σχέσεων ΗΠΑ-ΗΒ το προβάδισμα είχε η βρετανική πλευρά -αναπόφευκτα, αφού ο Μακάριος αρνιόταν να παράσχει στους

2. *FRUS* 1964-1968, vol XVI, Cyprus; Greece; Turkey, "doc 12", *σσ* 25-26.
3. *Σ. Ριζάς, Ένωση-Διχοτόμηση-Ανεξαρτησία / Οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Βρετανία στην αναζήτηση λύσης για το Κυπριακό 1963-1967*, Αθήνα: Βιβλιόραμα, 2000, σσ 67-68.

Αμερικανούς επίσημα άδεια απόκτησης βάσεων[4]. Η στιγμή εξάλλου ανήκει στο μεταιχμιακό σημείο πέραν του οποίου η αμερικανική πλευρά δεν μπορούσε να κεφαλαιοποιήσει το αντιαποικιοκρατικό πνεύμα που διείπε όσες ανά την υφήλιο κοινωνίες βρέθηκαν υπό βρετανική/ γαλλική εκμετάλλευση.

Στην παγκόσμια κοινή γνώμη, οι ΗΠΑ φάνταζαν με ταχείς ρυθμούς μάλλον οι διάδοχοι παρά οι ανταγωνιστές των εξουθενωμένων Ευρωπαίων αποικιοκρατών. Υπήρχε αφετέρου άλλη μεγάλη Δύναμη πλανητικής εμβέλειας και ανταγωνιστική, που μπορούσε να προσφέρει εχέγγυα υποστήριξης εθνικοαπελευθερωτικών κινημάτων και να διατυπώνει πιστευτές προθέσεις προστασίας της εδαφικής ακεραιότητας απειλούμενων μικρών κρατών.

Πράγματι, τα δυτικά άγχη διέθεταν υπόσταση: Λίγες μέρες πριν, στις 7 Φεβρουαρίου 1964, ο Σοβιετικός ηγέτης Ν. Χρουστσόφ είχε κοινοποιήσει βαρυσήμαντο μήνυμά του προς τις κυβερνήσεις ΗΠΑ-ΗΒ-Γαλλίας-Ελλάδας-Τουρκίας, με το οποίο εξεδήλωνε με κάθε σαφήνεια το άμεσο ενδιαφέρον της χώρας του για τα τεκταινόμενα στο νησί, δίνοντας έμφαση στο αίτημα του Μακαρίου για συζήτηση του θέματος στο Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών και χαρακτηρίζοντας ως ανεπιθύμητη την ανάμιξη της Βορειοατλαντικής Συμμαχίας στο πρόβλημα.

Νικίτα Χρουστσόφ
Πηγή: gr.wikipedia.org

Από την επιστολή του επικεφαλής της ΕΣΣΔ σταχυολογούνται επίσης: η σοβιετική αλλεργία σε θαλάσσιους αποκλεισμούς (μία έμμεση αναφορά στην Κουβανική Κρίση του Οκτωβρίου του 1962) και η υπόμνηση πως η Κύπρος ανήκει στην Ανατολική Μεσόγειο, η οποία με τη σειρά της συνιστά εγγύς γεωπολιτικό περιβάλλον για την ΕΣΣΔ - επομένως καμία εξέλιξη σε αυτή δεν αφήνει τη Μόσχα

4. *Το συνόψισε μετά από 2 εβδομάδες ο Αμερικανός πρεσβευτής στο Λονδίνο* D. Bruce, *σημειώνοντας ότι αντιλαμβανόταν «...μία διαφορά εκτιμήσεων, ανάμεσα σ' εμάς [τους Αμερικανούς] και στους Βρετανούς. Αυτοί, δεν φαίνεται να μοιράζονται τη δική μας έγνοια για το ενδεχόμενο καταγγελίας των [ιδρυτικών της Κυπριακής Δημοκρατίας] Συνθηκών. Επίσης, εμφανίζονται απαλλαγμένοι από άγχη σε ό,τι αφορά την πιθανότητα τουρκικής επέμβασης. Το κύριο μέλημά τους είναι η δυσχερής θέση στην οποία βρίσκονται τα στρατεύματά τους στο νησί* [λόγω της έκτακτης ανάπτυξής *τους σε ρόλο ειρηνευτικής δύναμης, εξαιτίας των γεγονότων που είχαν ξεκινήσει τον Δεκέμβριο του 1963], στοιχείο που τούς οδηγεί να προσβλέπουν στην ανάμιξη των Ηνωμένων Εθνών για όσο το δυνατόν μεγαλύτερο χρονικό διάστημα, αδιαφορώντας για την επισφάλεια αυτής της προοπτικής»: τηλεγράφημά του προς το* State Dept, *FRUS* 1964-68, vol XXXIII, Organization and Management of Foreign Policy; United Nations,"doc 468", 27-2-1964, *σ* 1000.

ασυγκίνητη (αυτό το τελευταίο το διευκρίνισε και ο υπουργός εξωτερικών A. Gromyko)[5]. Το μήνυμα του Χρουστσόφ έλαβε ευρεία δημοσιότητα στον Τύπο των ΗΠΑ -βλ. ενδεικτικά *New York Times*, φύλλο 8/2/1964[6]. Η αμερικανική πλευρά απάντησε με κατευναστική διάθεση[7], ενώ η βρετανική σε αρκετά επιθετικότερο τόνο[8]. Στην αμερικανική ηγεσία δημιουργήθηκε τότε -με βάση το μήνυμα του Χρουστσόφ- η υποψία ότι ίσως ο Μακάριος είχε λάβει μυστικά διαβεβαιώσεις ενεργότερης σοβιετικής υπεράσπισης των Ελληνοκυπρίων[9]. Άλλη αξιοσημείωτη απόκριση στο μήνυμα του Σοβιετικού ηγέτη προήλθε από γαλλικής πλευράς: ο De Gaulle απάντησε (τόσο σε αυτό όσο και στην προηγούμενη σχετική παρέμβαση του Χρουστσόφ) ότι οι συμφωνίες Ζυρίχης – Λονδίνου, «υπογεγραμμένες από τις τότε κυρίως ενδιαφερόμενες κυβερνήσεις, ίσως χρήζουν επανεξέτασης, αφού οι εξελίξεις στο θέμα καθιστούν ενδεχομένως αναγκαία την προσφυγή σε άλλες διαδικασίες». Ο Γάλλος πρόεδρος εξάλλου διακήρυσσε με αυτές τις απαντήσεις του την κατηγορηματική πίστη της Γαλλίας στην αρχή της αυτοδιάθεσης των λαών, «την οποίαν εφήρμοσε και εκείνη προς επίλυσιν των προβλημάτων της decolonization [αποαποικιοποίησης]».

Ο διπλωμάτης Γ. Βαρσάμης (τότε πρεσβευτής της Ελλάδας στο Νέο Δελχί) εμβάθυνε στην προοπτική της γαλλικής προσθήκης στους αναμιγνυόμενους διεθνείς παράγοντες του Κυπριακού, παραθέτοντας τις τρεις παλιές συνθήκες βάσει των οποίων το Παρίσι είχε δικαίωμα λόγου στην Κύπρο (δύο ανάγονταν στο 1916 και μία στο 1920, κατά βάση η γνωστή Sykes-Picot και η αγγλογαλλική σχετική με τις Μεσανατολικές Εντολές), οι οποίες διατηρούσαν βέβαια ελάχιστη δεσμευτική αξία πλέον, όμως μπορούσαν να αξιοποιηθούν ως νομιμοφανές

5. *FRUS* 1964-68, vol XXXIII op cit, "doc 456", 7-2-1964, σ 974, Π. Τερλεξής, *Διπλωματία και Πολιτική του Κυπριακού*, *Αθήνα*: *Κέδρος*, 1971, 2004, *σσ* 412-414, H. Kosut (*επιμέλ.*), *Cyprus 1946-1968*, New York: Facts on File, 1970, *σσ* 87-88, A. R. Norton, The Soviet Union and Cyprus *στο* N. Salem *επιμέλ.*), *Cyprus, A Regional Conflict and Its Resolution*, N. York: St Martin's Press, 1992, *σ* 103, A. Holt, The Foreign Policy of the Douglas- Home Government Britain, the United States and the End of Empire, Hampshire-N. York: Palgrave Macmillan, 2014, σ 133 *Σ. Ριζάς*, *Η ΓΑΛΛΙΑ ΚΑΙ Η ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΚΡΙΣΗ ΤΟΥ* 1963-64, *ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΙΣΤΟΡΙΚΑ*, *τ.* 5, (2018), *σ* 105. *Το πλήρες κείμενο της επιστολής Χρουστσόφ προς τον Αμερικανό πρόεδρο L.B. Johnson* (7/2/1964), μεταφρασμένο στα ελληνικά, *βρίσκεται στο: Ι. Ιωσήφ, Κυπριακό Πρόβλημα και Διεθνής Πολιτική*, Παπαζήσης, Αθήνα, 2000, σσ 329-335.
6. A. Z. Rubinstein, *Soviet Policy toward (sic) Turkey, Iran and Afghanistan, / The dynamics of influence,* N. York: Preager 1982, *σ* 30.
7. *Σ. Ριζάς 2000* op cit σ 66.
8. S. Soulioti, *Fettered Independence: Cyprus 1878-1964*, vol I, Minneapolis, Minn.: Modern Greek Studies, University of Minnesota, 2006, *σ* 425. A, Holt 2014 op cit σ 134.
9. *M. M.* Carver, *"A CORRECT AND PROGRESSIVE ROAD": U.S.-TURKISH RELATIONS, 1945-1964*, unpublished PhD thesis, graduate college of Bowling Green State University, 2011, *σ* 404.

Ο Ν. Χρουστσόφ ανάμεσα στο ζεύγος De Gaulle, στην γαλλική προεδρική κατοικία (Palais de l'Élysée): στιγμιότυπο από τη συνάντηση των ηγετών ΕΣΣΔ και Γαλλίας κατά την επίσημη επίσκεψη του πρώτου στο Παρίσι (23/3-3/4/1960). Ακολούθησαν οι συναντήσεις του Γάλλου Προέδρου με τον Βρετανό πρωθυπουργό κι τέλος με τον Αμερικανό ομόλογό του, στο πλαίσιο πρωτοβουλίας του C. De Gaulle για την άμβλυνση της Ψυχροπολεμικής έντασης, που καταποντίστηκε όταν προέκυψε το σκάνδαλο της κατάρριψης του αμερικανικού κατασκοπευτικού αεροσκάφους U-2 από την σοβιετική αεράμυνα, ενώ υπερίπτατο των ουρανών της ΕΣΣΔ την Πρωτομαγιά του 1960. Ο Χρουστσόφ εκτιμούσε την ηγετική προσωπικότητα, την φιλοπατρία, την ακεραιότητα και την ευφυΐα του De Gaulle.

Πηγή: Πρακτορείο Dalmas/Sipa, φωτογραφία δημοσιευμένη στο W. Taubman, Khrushchev, the man and his era, London: Simon & Schuster, 2003.

εφαλτήριο. Ο Βαρσάμης εξέφραζε την ελπίδα ότι «...ίσως η Γαλλία, με όχημα τα κείμενα, επιδιώξη να συμμετάσχει σε μελλοντική Διάσκεψη με αντικείμενον την τύχη της νήσου. Ίσως μάλιστα να μην ήτο παρακινδυνευμένη και η πρόβλεψις ότι η Γαλλία θα συνέβαλλεν, αντιθέτως, διά της παρουσίας της εις την ολοκλήρωσιν των πόθων του κυπριακού λαού, προς όν θα ήτο εύλογον να ελπίζηται ότι θα παρείχεν αύτη την πλήρη της συμπαράστασιν»[10].

Ο Μακάριος, σε συνέντευξή του προς τον ανταποκριτή της εφημερίδας *Le Monde* (23/2/1964), σχολίασε απολύτως θετικά την προοπτική μεσολαβητικής

10. *Υπουργείο Εξωτερικών Ελληνικής Δημοκρατίας, Υπηρεσία Διπλωματικού και Ιστορικού Αρχείου* (στο εξής: *ΥΠΕΞ/ΥΔΙΑ*), Κ[εντρική] Υ[πηρεσία] /1964/92/5/2/2, 600/6-3-1964, από την πρεσβεία *στο Νέο Δελχί προς τη Δ΄ Πολιτική Δ/νση, με θέμα «Γαλλία και Κυπριακόν».*

πρωτοβουλίας του De Gaulle[11]. Ίσως η γνώμη του να ήταν διαφορετική, αν γνώριζε επακριβώς τις θέσεις του Γάλλου πρόεδρου: όπως μετέδιδε εμπιστευτικά από τη γαλλική πρωτεύουσα λίγους μήνες αργότερα (τον Μάιο) η εκεί βρετανική πρεσβεία, ο De Gaulle δεν θεωρούσε την Κύπρο «κανονικό κράτος» και πίστευε ότι «θα ήταν προτιμότερο να επιστραφεί στην Ελλάδα», με τον ίδιο να διαδραματίζει ρόλο ανεξάρτητου μεσολαβητή[12]. Μάλιστα, ο τότε Γενικός Γραμματέας του NATO D. Stikker είχε ενημερώσει εγκαίρως μέλη των αμερικανικών υπηρεσιών πληροφοριών ότι ο De Gaulle ήταν υπέρ της μαζικής μετανάστευσης των Τουρκοκυπρίων απ' το νησί, έναντι εδαφικής αποζημίωσης της Τουρκίας στην ελλαδική Θράκη[13]. Οι απόψεις εκείνες δεν εξελίχθηκαν σ' επίσημες εξαγγελίες ή -πολύ περισσότερο- σε συντεταγμένες ενέργειες, υπήρξαν όμως οπωσδήποτε εκφράσεις προθέσεων και ευρύτερα κοινοποίηση της γωνίας υπό την οποία προσέγγιζε σε επίπεδο προσωπικής γνώμης την ουσία του Κυπριακού ο Γάλλος πρόεδρος εκείνη τη στιγμή. Πάντως, στα τέλη Ιουνίου, στον επίλογο της πρώτης πράξης του δραματικού θέρους του 1964, όταν συνομίλησε με την ελληνική πολιτική ηγεσία -η οποία επέστρεφε από την Washington κι έκανε στάση στο Παρίσι γι' ανταλλαγή απόψεων- τάχθηκε κατά της διχοτόμησης κι εναντίον της ανταλλαγής πληθυσμών κι εδαφών[14]. Οι ΗΠΑ είχαν παρακαλέσει τότε τον De Gaulle να μεσολαβήσει νουθετώντας τον Γ. Παπανδρέου να σταθεί διαλλακτικότερος στην προοπτική του ελληνοτουρικού διαλόγου για το Κυπριακό, παραπλανώντας όμως τον Γάλλο ηγέτη μερικώς ως προς τα δεδομένα κι αποφεύγοντας να του αποκαλύψουν τις απώτερες σκοποθεσίες τους –χωρίς αυτό να σημαίνει ότι ο τελευταίος δεν τις υποψιαζόταν ή ότι ανταποκρίθηκε στις υπερατλαντικές προσδοκίες)[15]. Ανακτώντας την επίγνωση του βάθους της όλης

11. *Άπαντα Αρχιεπισκόπου Κύπρου Μακαρίου Γ΄*, Λευκωσία: Ίδρυμα Αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ΄, 1992, *τ. Στ΄ (Ιανουάριος 1963-4 Μαρτίου 1965), σ 399*.
12. W. Mallinson, *Britain and Cyprus*, London & NY: I. B. Tauris, 2011, *σσ 183-184*
13. President's Intelligence Check List (PICL), *με ημερομηνία* 22/2/1964, https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/DOC_0005996849.pdf , *προσπελάστηκε στις* 29/6/2016. *Τα δελτία καθημερινής ενημέρωσης του Αμερικανού προέδρου ονομάζονταν τότε* President's Intelligence Check List (PICL*, αργότερα μετονομάστηκαν σε* President's Daily Brief- PDB), συντάσσονταν από το σύνολο των υπηρεσιών πληροφοριών των ΗΠΑ και υποβάλλονταν *από τον επικεφαλής τους στον πρόεδρο κάθε πρωΐ. Είχαν όλα υψηλή διαβάθμιση (άκρως απορρήτου). Βρίσκονται πλέον αναρτημένα στην αρμόδια ιστοσελίδα της* CIA *και είναι όλα ανεξαιρέτως σε σημαντικό βαθμό λογοκριμένα (επομένως αξιοποιούνται στο μέτρο του δυνατού και σε συνδυασμό με άλλα τεκμήρια για διασταύρωση, όποτε αυτό είναι εφικτό).*
14. Μ. Παπακωνσταντίνου, *Η ταραγμένη εξαετία (1961-1967), τ. Α΄: η Ένωση Κέντρου στην εξουσία*, *Αθήνα: Προσκήνιο, 1997, σσ 192-193.*
15. *Γ. Ρουμπάτης, ΔΟΥΡΕΙΟΣ ΙΠΠΟΣ / Η αμερικανική διείσδυση στην Ελλάδα 1947-1967*, Αθήνα: *Οδυσσέας, 1987, σσ 217-218.*

υπόθεσης, ο De Gaulle φαίνεται πως έκανε τότε λόγο για πλήρη ανεξαρτησία της Κύπρου, με αναγνώριση μειονοτικών δικαιωμάτων στους Τουρκοκυπρίους, όμως συνάμα «μήτε διχοτομικής μήτε ομοσπονδιακής απόκλισης»[16].

Αξίζει να προστεθεί ότι τα δυτικά άγχη περί πρόσκλησης προς «Τρίτα Μέρη» να αναμιχθούν στο Κυπριακό τα επιβεβαίωναν κινήσεις της Αθήνας -όχι βέβαια αφορώντας (αδιανόητες ως τον Αύγουστο, λόγω της Ψυχροπολεμικής περιόδου) προτάσεις στρατιωτικών συμπράξεων, αλλά στο πλαίσιο αναζήτησης διπλωματικών ερεισμάτων: στις 13 Φεβρουαρίου 1964 ο επιτετραμμένος της Αιγύπτου και ο πρεσβευτής της Συρίας στην Αθήνα επισκέφθηκαν τον Έλληνα υπουργό εξωτερικών και συζήτησαν τις ελληνοαιγυπτιακές σχέσεις αλλά και τις κυπριακές εξελίξεις. Ο Χ. Ξανθόπουλος-Παλαμάς ζήτησε τη στήριξη των χωρών τους, αφού «… ο Αραβικός Κόσμος, λόγω ενδιαφέροντος αυτού διά την διατήρησιν της ειρήνης εν τη ανατολική Μεσογείω, αλλά και γεωγραφικής γειτνιάσεως (Συρίας) θα είχε συμφέρον όπως προβή εις τίνα γενικής φύσεως εκδήλωσιν, αφενός μεν προς υποστήριξιν της ανεξαρτησίας και της ακεραιότητος της Κύπρου και αφετέρου προς αποτροπήν μονομερούς τουρκικής επεμβάσεως, εκ της οποίας θα διεταράσσετο η ειρήνη και θα διακυβεύνοντο έστω και εμμέσως Αραβικά συμφέροντα. / Η αποθάρρυνσις των τουρκικών επεκτατικών σχεδίων είναι προς το συμφέρον όλων μας και των Αραβικών Χωρών ειδικώτερον. / Αμφότεροι συνομιληταί μου συνεφώνησαν εις τούτο...»[17].

Οι εξελίξεις του Φεβρουαρίου του 1964, που μόλις περιγράφηκαν, ναι μεν δεν κατέληξαν σε σύμπλευση της Μόσχας με το Παρίσι ούτε και στη συγκρότηση ενός αντίστοιχου άξονα που να μπορεί ή/ και να επιθυμεί να ισοφαρίσει την πολιτικοοικονομική και στρατιωτικοδιπλωματική υπεροπλία του ΗΒ (το οποίο είχε καταφέρει από νωρίς να ρυμουλκήσει τις ΗΠΑ στις επιδιώξεις του), ωστόσο πιθανόν να παρήγαγαν τέτοιου είδους ελπίδες στη Λευκωσία, παρ' όλο που οι απόψεις των Χρουστσόφ και De Gaulle συνέκλιναν μόνον στην «αντι-αγγλοσαξωνική» τους έκφανση. Η ελληνοκυπριακή ηγεσία, εύλογα, προσέβλεπε στην εξασφάλιση της επιβίωσης της Κυπριακής Δημοκρατίας μέσω

16. *Ο πρέσβης των ΗΠΑ στην Αθήνα απέκτησε ασαφή μόνον εικόνα του τί είχε αντιπροτείνει ο Γάλλος πρόεδρος*, πάντως εκδήλωσε *ενδιαφέρον να διερευνηθούν λεπτομερώς το ακριβές περιεχόμενο και οι προοπτικές υλοποίησης των σκέψεων του* De Gaulle (*FRUS* 1964-1968, vol XVI op cit, "doc 84", *σ* 182).
17. *ΥΠΕΞ/ΥΔΙΑ*, ΚΥ/1964/49/2/1/1: Σημείωμα με υπογραφή του υπουργού Χ. *Ξανθόπουλου-Παλαμά και ημερομηνία 13-2-1964, χωρίς Α.Π., που όμως διαβιβάστηκε αυτούσιο λίγες μέρες αργότερα με κανονική ταυτότητα εγγράφου (ΔΚ212-273/18-2-1964) στις ελλαδικές πρεσβείες της Άγκυρας, της Λευκωσίας, του Καΐρου και στο γενικό Προξενείο της Δαμασκού.*

της εκμετάλλευσης των ψυχροπολεμικών ανταγωνισμών και της αναζήτησης συμμάχων. Τον Αύγουστο του 1964 σημειώθηκαν νέες υψηλών τόνων δηλώσεις υποστήριξης της Κύπρου από τον Ν. Χρουστσόφ, που κορυφώθηκαν με το ταξίδι των Α. Αραούζου – Κ. Ασσιώτη και τη μετάβαση του Σπ. Κυπριανού στη Μόσχα με επιστέγασμα την εξοπλιστική συμφωνία του Σεπτεμβρίου.

Το αμέσως επόμενο διάστημα, η τουρκική πλευρά επιχείρησε να εξισορροπήσει τις ελληνοκυπριακές κινήσεις με πρωτοβουλίες προσέγγισης της ΕΣΣΔ (όπως και του Αραβικού Κόσμου). Αποδείχθηκε τότε ότι η σοβιετική υποστήριξη προς τη Λευκωσία είχε όρια και συγκεκριμένα ότι λάμβανε τις ανώτατες τιμές της όταν υποστηριζόταν η κυπριακή ανεξαρτησία. Όποτε παρουσιάστηκε η προοπτική διαμελισμού της Κύπρου ανάμεσα στις δύο «Μητέρες – Πατρίδες» (και ΝΑΤΟϊκούς εταίρους), με άθικτη επιπλέον τη βρετανική (και την αμερικανική) παρουσία τοπικά, δηλαδή κάθε φορά που αναδυόταν το σενάριο αύξησης της στρατιωτικής εκμετάλλευσης του νησιού από τη Δύση, η Μόσχα καθιστούσε σαφές ότι δεν επρόκειτο να υποστηρίξει αυτή την εκδοχή και αντιθέτως αντιδρούσε με ψυχραιμία αλλά και αποτελεσματική οξύτητα.

Η γαλλική διπλωματία απέβλεπε στην αύξηση της επιρροής της στην Ελλάδα και παράλληλα στη δημιουργία συνθηκών πληρέστερης ανάκαμψής της στην περιοχή της Μέσης Ανατολής. Οι απόψεις πάντως του Γάλλου ηγέτη υπερέβαιναν την λεπτολογία στους ορισμούς των καταστάσεων και τους προσεκτικούς χειρισμούς που παραδοσιακά προτιμούσε το Quai d' Orsay. Πολιτικοί άνδρες του βεληνεκούς του De Gaulle συχνά εξέφραζαν απόψεις ρηξικέλευθες κι αιρετικές (και μάλιστα με τρόπο απροκάλυπτο), που κατά περίπτωση αποδεικνύονταν διορατικές ή ακόμη κι εύστοχες σε βάθος χρόνου, ενώ άλλες φορές φανέρωναν την προσκόλλησή τους σε «παραδοσιακές και ορθόδοξες» (ξεπερασμένες κατά βάθος) αναγνώσεις της διεθνούς πολιτικής ή διαψεύδονταν από την αλληλεπίδραση των παραγόντων που επηρέαζαν τα εκάστοτε θέματα για τα οποία εξέφραζαν άποψη (οι αρχικές του απόψεις για την Κυπριακή Δημοκρατία εμφανώς ενέπιπταν στη δεύτερη και στην τρίτη κατηγορία). Επί της ουσίας, εξάλλου, οι αρχικές σκέψεις του Γάλλου προέδρου περί έγκρισης της ένωσης, που όμως θα συνοδευόταν από μετακινήσεις πληθυσμών και εδαφικές αποζημιώσεις, δεν απείχαν καθόλου από ανάλογες ιδέες αμερικανοβρετανικής προέλευσης της ίδιας περιόδου.

Τέλος, το ότι ο Μακάριος αντιλαμβανόταν -με το ενστικτώδες πολιτικό αισθητήριο που τον χαρακτήριζε- ως εξισορροπητικούς παράγοντες τις δύο χώρες, όχι μόνον έναντι του συνεταιρισμού Λονδίνου – Washington αλλά και στο

μεταξύ τους (το γαλλοσοβιετικό) ισοζύγιο εξίσου, διαφαίνεται κι από το γεγονός ότι αμέσως μόλις δημοσιοποιήθηκε η εναρκτήρια φάση της τήξης των πάγων στις τουρκοσοβιετικές σχέσεις, το φθινόπωρο, επιδίωξε να ισχυροποιήσει τον ρόλο της Γαλλίας στο Κυπριακό, απευθυνόμενος προσωπικά στον Γάλλο πρόεδρο, μία πτυχή που αξίζει ανάλυσης σε ξεχωριστό κείμενο.

Ευτυχώς για τις ουσιωδώς εγκάρδιες σχέσεις της Λευκωσίας με τη Μόσχα και το Παρίσι, αυτό το θετικό πρόσημο διασώθηκε χάρις σε επικαιροποιημένες προτάσεις διεθνών εγγυήσεων της ανόθευτης κυπριακής ανεξαρτησίας που κατέθεσαν οι δύο μεγάλες ευρωπαϊκές Δυνάμεις το φθινόπωρο του 1964, έστω κι αν τελικά αυτές δεν ευοδώθηκαν, καθώς προσέκρουσαν σε ανυπέρβλητες αμερικανοβρετανικές αντιρρήσεις, διότι οι συγκεκριμένες προτάσεις βασίζονταν στην πλήρη αποστρατιωτικοποίση του νησιού.

Πηγές:

Πρωτογενείς αδημοσίευτες

- Αθήνα: ΥΠΕΞ/ ΥΔΙΑ, Αρχείο Κεντρικής Υπηρεσίας

Πρωτογενείς δημοσιευμένες (εκτυπωμένες ή αναρτημένες διαδικτυακά)

- Άπαντα Αρχιεπισκόπου Κύπρου Μακαρίου Γ΄, Λευκωσία: Ίδρυμα Αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ΄, 1992, τ. Στ΄ (Ιανουάριος 1963-4 Μαρτίου 1965).
- *FRUS* 1964-1968, vol XVI, Cyprus; Greece; Turkey.
- *FRUS* 1964-68, vol XXXIII, Organization and Management of Foreign Policy; United Nations.

Οι τόμοι των *FRUS* είναι προβάσιμοι μέσω της αρμόδιας ιστοσελίδας του Υπουργείου Εξωτερικών των ΗΠΑ: https://history.state.gov/historicaldocuments/johnson

- President's Intelligence Check List (PICL), με ημερομηνία 22/2/1964, https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/DOC_0005996849.pdf

Απομνημονεύματα

- Ball, G. W. , *The Past has another pattern / Memoirs*, N. York-London: W.W. Norton, 1983.

- Soulioti, S., *Fettered Independence: Cyprus 1878-1964*, vol I, Minneapolis, Minn.: Modern Greek Studies, University of Minnesota, 2006.
- Παπακωνσταντίνου, Μ., Η ταραγμένη εξαετία (1961-1967), τ. Α΄: η Ένωση Κέντρου στην εξουσία, Αθήνα: Προσκήνιο, 1997.

Δευτερογενείς (βιβλιογραφία, αρθρογραφία, κείμενα σε συλλογικές εργασίες)

- Ιωσήφ, Ι. , Κυπριακό Πρόβλημα και Διεθνής Πολιτική, Παπαζήσης, Αθήνα, 2000.
- Ριζάς, Σ., Ένωση-Διχοτόμηση-Ανεξαρτησία*/ Οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Βρετανία στην αναζήτηση λύσης για το Κυπριακό 1963-1967*, Αθήνα: Βιβλιόραμα, 2000.
- Ρουμπάτης, Γ., ΔΟΥΡΕΙΟΣ ΙΠΠΟΣ/ Η αμερικανική διείσδυση στην Ελλάδα 1947-1967, Αθήνα: Οδυσσέας, 1987.
- Τερλεξής, Π., Διπλωματία και Πολιτική του Κυπριακού, Αθήνα: Κέδρος, 1971, 2004.
- Carver, M. M., *"A CORRECT AND PROGRESSIVE ROAD": U.S.-TURKISH RELATIONS, 1945-1964*, unpublished PhD thesis, graduate college of Bowling Green State University, 2011.
- Holt, A. , The Foreign Policy of the Douglas- Home Government Britain, the United States and the End of Empire, Hampshire-N. York: Palgrave Macmillan, 2014
- Kosut, H., (επιμέλ.), *Cyprus 1946-1968*, New York: Facts on File, 1970.
- Mallinson, W., *Britain and Cyprus*, London & NY: I. B. Tauris, 2011.
- Ριζάς, Σ., Η ΓΑΛΛΙΑ ΚΑΙ Η ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΚΡΙΣΗ ΤΟΥ 1963-64, ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΙΣΤΟΡΙΚΑ, τ. 5, (2018).
- Norton, A. R., The Soviet Union and Cyprus στο N. Salem (επιμέλ.), *Cyprus, A Regional Conflict and Its Resolution*, N. York: St Martin's Press, 1992.
- Rubinstein, A.Z., *Soviet Policy toward (sic) Turkey, Iran and Afghanistan,/ The dynamics of influence*, N. York: Preager 1982.
- Middeke, M., Britain's global military role, conventional defence and Anglo-American interdependence after Nassau, *The journal of Strategic Studies*, vol 24 no 1, March 2001.

Η Άλωση της Κωνσταντινούπολης: Η Τελευταία Νύχτα της Πόλης

Ταξιάρχου ε.α. Ανδρόνικου Ξυδά

29 Μαΐου 1453: **«Η Πόλις Εάλω»!**

Η ημέρα Τρίτη θεωρείται αποφράδα μέρα για τον Ελληνισμό, γιατί η Κωνσταντινούπολη πέφτει στα χέρια των Τούρκων. Τα ηνία της περνούν από τον Αυτοκράτορα Κωνσταντίνο ΙΑ΄ Παλαιολόγο, ο οποίος σκοτώθηκε υπερασπιζόμενος τη Βασιλεύουσα, στα χέρια των Οθωμανών.

Η **Άλωση του 1453** ήταν το αποτέλεσμα μιας μακράς πορείας αποσύνθεσης του Βυζαντινού Κράτους και παράλληλης ανάδειξης των Οθωμανών ως της κυρίαρχης ηγεμονικής δύναμης στην περιοχή.

Σκοπός της παρούσας είναι:

- Να εξηγήσει τους λόγους της πτώσης – αποδυνάμωσης της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας και της ανόδου των Μωαμεθανών.

- Τις τελευταίες διπλωματικές και στρατιωτικές προσπάθειες που καταβλήθηκαν για τη σωτηρία του Βυζαντίου.

- Τα τελευταία γεγονότα που διαδραματίστηκαν πριν την Άλωση, και την ανάδειξη -παράλληλα- της σπουδαίας προσωπικότητας του τελευταίου αυτοκράτορα της Πόλης, του Κωνσταντίνου Παλαιολόγου.

Ανάλυση

Οι λόγοι της ταχείας ανόδου των Οθωμανών και της πτώσης της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας είναι οι παρακάτω:

- Αναπτύχθηκε, λόγω θρησκείας, η ιδέα της εθνικής ιδιαιτερότητας των Μωαμεθανών. Το Ισλάμ τους μετέτρεψε από μια νομαδική φυλή σε ένα σώμα πολεμιστών και πολιτικών, ικανών να δημιουργήσουν και να διατηρήσουν μια μεγάλη Αυτοκρατορία.

- Η αυταρχική διακυβέρνηση του Βυζαντίου, η εκμετάλλευση του λαού από τους αυτοκράτορες και την εκκλησία, οδήγησε στη σήψη του Βυζαντίου σε πολιτικό και κοινωνικό επίπεδο.

- Η εμφάνιση των Τούρκων, στην αρχή τουλάχιστον, ως προστατών των φτωχών και των εξολοθρευτών της αριστοκρατίας δημιούργησε πρόσφορο έδαφος για την επέκτασή τους.

- Η παρουσία διαφόρων χριστιανών στην αυλή του σουλτάνου, οι οποίοι αποσκοπούσαν σε ανταλλάγματα ή υπηρετούσαν με τη θέλησή τους ή με τη βία στον οθωμανικό στρατό, εξασφάλιζε στους Τούρκους, εκτός από την ενίσχυση του στρατού τους, ένα δίκτυο λεπτομερών πληροφοριών για τις χώρες που θα κατακτούσαν.

- Το σχίσμα των εκκλησιών, τα δεινά που υπέστη το Βυζάντιο από τους σταυροφόρους και η παπική υπονόμευση του σθένους της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, αν και χωρίς να υπάρχει πρόθεση, βοήθησε στο να μπουν τα θεμέλια για μιαν ισχυρή παρουσία των μωαμεθανών στην Ευρώπη.

Πολλοί λόγοι συνέτειναν στην πτώση του Βυζαντίου και των βαλκανικών κρατών, αλλά ο κυριότερος ήταν η υπεροχή της στρατιωτικής οργάνωσης των Τούρκων. Ενώ τα χριστιανικά κράτη στήριζαν την ασφάλειά τους σε σώματα μισθοφόρων, που η πίστη τους πολλές φορές εξαρτάτο ανάλογα με τις αμοιβές τους, οι Τούρκοι μετέτρεψαν, αντίθετα, τη στρατιωτική θητεία σε ισόβιο επάγγελμα και όσοι προορίζονταν για αυτό εκπαιδεύονταν από την παιδική τους ηλικία. Ο τουρκικός στρατός δεν αποτελείτο μόνο από Τούρκους, αλλά και από παιδια χριστιανών που αιχμαλωτίζονταν και, αφού εκπαιδεύονταν να γίνουν ένθερμοι μουσουλμάνοι και ατρόμητοι στρατιώτες, εντάσσονταν στο σώμα των γενιτσάρων.

Έτσι οι Τούρκοι δημιούργησαν έναν ισχυρό στρατό, ο οποίος από πλευράς φυσικής κατάστασης, εκπαίδευσης, πειθαρχίας, γενναιότητας και εξοπλισμού δεν είχε ισάξιό του. Οι μόνοι που υπερτερούσαν ήταν οι Βυζαντινοί στα θέματα ναυτικής δεξιοσύνης και στη χρήση του **υγρού πυρός**.

Συγκρίνοντας το περιβάλλον και τη νοοτροπία των δύο αντιπάλων, ο Κωνσταντίνος Παλαιολόγος αντιπροσωπεύει την αρχαία πολιτισμένη Αυτοκρατορία που έπεφτε με αξιοπρέπεια, ενώ ο Μωάμεθ Β΄ αντιπροσωπεύει την άγρια σκληροτράχηλη αλλά και βαθιά θρησκευόμενη ασιατική φυλή.

Αρκετές υπήρξαν οι προσπάθειες, παράλληλα με τις πολεμικές προπαρασκευές των δύο αντιπάλων, που καταβλήθηκαν από τους Βυζαντινούς για εξασφάλιση βοήθειας. Από πολύ νωρίς είναι χαρακτηριστικές οι προσπάθειες περί το 1400 του αυτοκράτορα Μανουήλ Β΄ Παλαιολόγου, πατέρα του Κωνσταντίνου Παλαιολόγου, για εξασφάλιση βοήθειας από τη Γαλλία και την Αγγλία.

Ενώ στην αρχή οι σχέσεις Ελλήνων και Τούρκων ήταν συμφιλιωτικές, αργότερα εκδηλώθηκε η φιλοδοξία του νέου σουλτάνου, του Μωάμεθ Β΄. Αυτός, με αφορμή ένα μικρό επεισόδιο, άρχισε τις πολεμικές προσπάθειες για την κατάκτηση της Κωνσταντινούπολης. Προχώρησε στην παραγωγή βαρέων κανονιών και την κατασκευή ενός κάστρου στην ευρωπαϊκή ακτή του Βοσπόρου.

Ο Κωνσταντίνος από την πλευρά του δεν έμεινε άπραγος. Άρχισε να προετοιμάζεται για την άμυνα της Πόλης και παράλληλα έστειλε αντιπροσωπείες στη Ρώμη για έκκληση βοήθειας και διαβεβαιώσεις για την ενοποίηση των δύο Εκκλησιών. Παρά τις υποσχέσεις του Πάπα, και τις έντονες διπλωματικές προσπάθειες, τα αποτελέσματα ήταν απογοητευτικά. Επιπλέον, η εξάντληση των φυσικών συμμάχων των Ελλήνων, δηλ. των Σέρβων και των Ούγγρων, η σύγχυση που επικρατούσε στην Πελοπόννησο και την Αλβανία και ο απόηχος του πολέμου μεταξύ Γαλλίας και Αγγλίας ενθάρρυναν τον Σουλτάνο να προχωρήσει στα φιλόδοξα σχέδιά του.

Αφού προηγήθηκε μία άνευ προηγουμένου πολεμική προσπάθεια, οι Τούρκοι στις 11 Απριλίου 1453 εμφανίσθηκαν έξω από τα τείχη της Πόλης. Υπολογίζεται ότι ο Μωάμεθ ξεκίνησε με 70.000 άνδρες, οι οποίοι καθώς συνεχιζόταν η πολιορκία αυξάνονταν κατά χιλιάδες. Τις τουρκικές δυνάμεις υποστήριζαν 69 κανόνια, μεταξύ των οποίων και το μεγαλύτερο κανόνι της εποχής που κατασκεύασε ο Ούγγρος μηχανικός Ουρβανός. Από την πλευρά του ο Αυτοκράτορας διέθετε 9.700 άνδρες, από τους οποίους οι 6.000 ήταν Έλληνες, οι 3.000 Λατίνοι και οι 700 Γενοβέζοι εθελοντές. Οι τελευταίοι έφθασαν στην Πόλη με αρχηγό τον πλοίαρχο

Ιουστινιάνη. Ο Κωνσταντίνος δεν αποθαρρύνθηκε από τα αποτελέσματα της πενιχρής στρατολόγησης και οργάνωσε με ζήλο την άμυνα της Πόλης. Διαχώρισε τους άνδρες στα τείχη ανάλογα με τις δυνάμεις του αντιπάλου και έφραξε το λιμάνι με μια τεράστια αλυσίδα. Την άμυνα ενίσχυαν και 26 πλοία.

Η πολιορκία άρχισε στις 11 Απριλίου με βομβαρδισμούς από το τεράστιο κανόνι. Οι βομβαρδισμοί δεν είχαν ιδιαίτερο αποτέλεσμα, διότι οι Τούρκοι ήταν άπειροι στη χρήση του κανονιού και επίσης λόγω βλαβών που υπέστη το μεγάλο κανόνι. Και οι δύο πλευρές κατά τις πρώτες 8 μέρες αντάλλαζαν βολές με βέλη και μακριά αρκεβούζια. Στις 18 Απριλίου οι Τούρκοι επιχείρησαν γενική έφοδο, η οποία αποκρούστηκε με επιτυχία. Ακολούθως οι Τούρκοι στις 21 και 22 Απριλίου κατάφεραν μέσω της ξηράς τη μεταφορά 30 καραβιών στο λιμάνι.

Ο Κωνσταντίνος προσπάθησε στη συνέχεια με πρεσβεία που απέστειλε στον σουλτάνο να συνάψει ειρήνη. Παρά την υποστήριξη του βεζύρη Χαλίλ, η προσπάθεια δεν ευοδώθηκε.

Στις 1, 7 και 12 Μαΐου οι Τούρκοι επιχείρησαν εκ νέου γενικές εφόδους, οι οποίες αποκρούσθηκαν με επιτυχία και είχαν ως αποτέλεσμα μεγάλες απώλειες των Τούρκων.

Στη συνέχεια οι Τούρκοι άρχισαν να υπονομεύουν τα τείχη με τη βοήθεια Σαξόνων υπονομευτών, αλλά και πάλι οι προσπάθειές τους αποκρούσθηκαν με επιτυχία.

Οι τελευταίες μέρες της Πόλης.

Στις 23 Μαΐου ο Μωάμεθ απέστειλε μήνυμα στον αυτοκράτορα, με το οποίο του ανάφερε ότι αν παρέδιδε την Πόλη θα του προσέφερε και πάλι την κυριαρχία της Πελοποννήσου και επιπλέον θα επέτρεπε σε όσους κατοίκους ήθελαν να φύγουν ειρηνικά με τα υπάρχοντά τους. Ο Κωνσταντίνος, ο οποίος είχε μια πολύ υψηλή θεώρηση της αξιοπρέπειας και του καθήκοντος, αρνήθηκε και απέστειλε στον Μωάμεθ τη δέουσα απάντηση.

Ὁ βασιλεὺς δ' ἀπεκρίνατο σὺν τῇ συγκλήτῳ• «Εἰ μέν βούλει, καθὼς καὶ οἱ πατέρες σου ἔζησαν, εἰρηνικῶς σὺν ἡμῖν συζῆσαι καὶ σύ, τῷ Θεῷ χάρις. Ἐκεῖνοι γὰρ τοὺς ἐμοὺς γονεῖς ὡς πατέρας ἐλόγιζον καὶ οὕτως ἐτίμων, τὴν δὲ πόλιν ταύτην ὡς πατρίδα• καὶ γὰρ ἐν καιρῷ περιστάσεως ἅπαντες ἐντὸς ταύτης εἰσιόντες ἐσώθησαν καὶ οὐδεὶς ὁ ἀντισταίνων ἐμακροβίω. Ἔχε δὲ καὶ τὰ παρ' ἡμῖν ἁρπαχθέντα ἀδίκως κάστρα καὶ γῆν ὡς δίκαια καὶ ἀπόκοψον καὶ τοὺς φόρους τόσους, ὅσους κατὰ τὴν ἡμετέραν δύναμιν, κατ' ἔτος τοῦ δοῦναι σοι καὶ ἄπελθε ἐν εἰρήνῃ. Τί γὰρ οἶδας, εἰ θαῤῥῶν κερδᾶναι εὑρεθῇς κερδανθείς; Τὸ δὲ τὴν πόλιν σοι δοῦναι, οὔτ' ἐμόν ἐστιν οὔτ' ἄλλου τῶν κατοικούντων ἐν ταύτῃ• κοινῇ γὰρ γνώμῃ πάντες αὐτοπροαιρέτως ἀποθανοῦμεν καὶ οὐ φεισόμεθα τῆς ζωῆς ἡμῶν».

(Αν θέλεις να ζήσεις μαζί μας ειρηνικά, όπως και οι πρόγονοί σου, ας έχεις την ευλογία του Θεού. Γιατί εκείνοι θεωρούσαν τους γονείς μου ως πατέρες τους και τους τιμούσαν ανάλογα, κι αυτή την Πόλη τη θεωρούσαν ως πατρίδα τους. Σε καιρό ανάγκης όλοι τους έτρεχαν μέσα να σωθούν και κανένας αντίπαλός της δεν έζησε πολλά χρόνια. Κράτα τα κάστρα και τη γη που μας άρπαξες άδικα, όρισε και ετήσιους φόρους ανάλογα με τη δύναμή μας και φύγε ειρηνικά. Σκέφτηκες ότι ενώ νομίζεις πως θα κερδίσεις μπορεί να βρεθείς χαμένος; Το να σου παραδώσω την Πόλη ούτε δικό μου δικαίωμα είναι ούτε κανενός άλλου από τους κατοίκους της· γιατί όλοι με μιαν ψυχή προτιμούμε να πεθάνουμε με τη θέλησή μας και δεν λυπόμαστε για τη ζωή μας).

Στις 25 του ίδιου μήνα ο αυτοκράτορας συγκάλεσε πολεμικό συμβούλιο, όπου αποφασίσθηκε να αμυνθούν μέχρι εσχάτων. Παράλληλα, άρχισαν οι τελευταίες επισκευές των τειχών.

Από την πλευρά τους οι Τούρκοι στις 27 Μαΐου συγκάλεσαν και αυτοί πολεμικό συμβούλιο. Υπό τον φόβο φημών που κυκλοφορούσαν ότι κατευθύνεται στην Κωνσταντινούπολη συμμαχικός στόλος, αποφασίσθηκε όπως στις 29 Μαΐου πραγματοποιηθεί η τελευταία έφοδος, από το αποτέλεσμα της οποίας θα αποφασιζόταν αν θα λυόταν η πολιορκία. Στη συνέχεια άρχισαν οι προετοιμασίες για την τελευταία επίθεση.

Η τελευταία νύκτα της πόλης.

Στις 28 Μαΐου ο αυτοκράτορας, αφού παρέστη με πλήθος κόσμου στην τελευταία λιτανεία που τελέστηκε στην Αγία Σοφία, στη συνέχεια επέβλεψε τις τελικές

προετοιμασίες για την άμυνα της πόλης και ενθάρρυνε τους λιγοστούς πολεμιστές του, οι οποίοι δεν ήταν περισσότεροι από 4.000, για την τελευταία μάχη.

Η επίθεση άρχισε με την έφοδο 50.000 Τούρκων με την υποστήριξη πυροβολικού, οι οποίοι τοποθέτησαν 2.000 σκάλες στα τείχη. Οι αμυνόμενοι, αγωνιζόμενοι με θάρρος και με τη χρήση του υγρού πυρός, απέκρουσαν τις πρώτες επιθέσεις. Ενώ όλα έδειχναν ότι η επίθεση θα αποκρουόταν με επιτυχία, οι Τούρκοι εντελώς τυχαία ανακάλυψαν μία μικρή πύλη στα τείχη, την κερκόπορτα, η οποία έμεινε από λάθος ανοικτή και εισήλθαν στην Πόλη κατά χιλιάδες.

Οι τελευταίες ώρες.

Μόλις μαθεύτηκε ότι οι Τούρκοι εισήλθαν στην Πόλη, επικράτησαν στιγμές αλλοφροσύνης αλλά και άφθαστου ηρωισμού. Ο αυτοκράτορας αρνούμενος τις προτροπές να διαφύγει με κάποιο από τα ιταλικά πλοία, έσπευσε με περίπου 200 γενναίους να αντιμετωπίσει τους Τούρκους. Μετά από σκληρή μάχη βρήκε ηρωικό θάνατο.

Οι Τούρκοι επιδόθηκαν σε σφαγές, λεηλασίες και αιχμαλωσίες των κατοίκων της Πόλης. Το απόγευμα εισήλθε στην Πόλη ο Μωάμεθ, ο οποίος αφού προσευχήθηκε στην Αγία Σοφία, σύμφωνα με μαρτυρίες, διέταξε να σταματήσουν οι σφαγές και, αφού εντοπίσθηκε το σώμα του Κωνσταντίνου, διέταξε την ταφή του. Την επόμενη δε μέρα εγκαταστάθηκε στο Παλάτι όπου κατοικούσαν για αιώνες οι Βυζαντινοί Αυτοκράτορες.

Σχόλια - Απόψεις - Συμπεράσματα

Η άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Τούρκους στις 29 Μαΐου 1453 είναι ένα κοσμοϊστορικό γεγονός με παγκόσμιες πολιτικές και οικονομικές προεκτάσεις. Ουσιαστικά αλώθηκε ο ανατολικός προμαχώνας της χριστιανοσύνης, η Βυζαντινή Αυτοκρατορία, τερματίζοντας τον υπερχιλιετή βίο της. Κληρονόμος των στρατηγικών και πλούσιων εδαφών της Αυτοκρατορίας αναδείχθηκε ο νομαδικός λαός των Οθωμανών, που χάρις στη στρατιωτική του ισχύ κυριάρχησε στα Βαλκάνια και στη Μικρά Ασία τα επόμενα 450 περίπου χρόνια, φτάνοντας ως τις πύλες της Βιέννης δύο φορές, το 1529 και το 1683.

Το μερίδιο ευθυνών το μοιράζονται δυστυχώς αρκετοί και σίγουρα δεν αναλογούν όλες στους Έλληνες-Βυζαντινούς. Η αποδυνάμωση της αυτοκρατορίας από τις

ορδές των «σταυροφόρων» το 1204, που συμπεριφέρθηκαν στην Πόλη και στους κατοίκους της σαν βάρβαροι κατακτητές -και υποδαύλισαν το μετέπειτα μίσος- και η υπεροπτική συμπεριφορά της παπικής εκκλησίας, σίγουρα έθεσαν τα θεμέλια γι' αυτό το αποτέλεσμα.

Από την άλλη, η κακή διακυβέρνηση αρκετών Βυζαντινών αυτοκρατόρων, η παραχώρηση δικαιωμάτων στους Ενετούς, η εκμετάλλευση του λαού από τους πλούσιους γαιοκτήμονες, οι διχόνοιες, οι συγκρούσεις ενωτικών και ανθενωτικών, ο εκκλησιαστικός φανατισμός που οδήγησε δεκάδες χιλιάδες νέους στον μοναχισμό και η ελλιπής στρατιωτική προετοιμασία έριξαν την πόλη σαν ένα ώριμο φρούτο στα χέρια του φιλόδοξου σουλτάνου.

Φωτεινή αναλαμπή αποτελεί η επιβλητική παρουσία του Κωνσταντίνου Παλαιολόγου, ο οποίος με τη στάση του δεικνύει, έστω και στο τέλος, το μεγαλείο της παλαιάς πολιτισμένης Αυτοκρατορίας.

Βιβλιογραφία

- **«Η Τελευταία Νύκτα της Πόλης (Κωνσταντίνος Παλαιολόγος)»**.
  Έχει γραφεί από τον **Τσέντομιλ Μιγιάτοβιτς** και η πρώτη έκδοση εκδόθηκε στο Λονδίνο το 1892. Το βιβλίο αυτό μεταφράστηκε στα ελληνικά από τον Μιχάλη Δελέγκο μόλις το 2007 και εκδόθηκε στην Αθήνα το έτος 2007 από τις εκδόσεις **ΔΙΟΠΤΡΑ**. Είναι η 1η έκδοση στα Ελληνικά.

- Πηγές από το Διαδίκτυο.

Φωτογραφική Ανασκόπηση Δραστηριοτήτων της Εθνικής Φρουράς

Ο Αρχηγός του ΓΕΕΦ Αντιστράτηγος Δημόκριτος Ζερβάκης παρευρέθηκε στις 9 Ιουλίου 2020 -σε επίπεδο Αρχηγών Ενόπλων Δυνάμεων των Κρατών- στη Σύνοδο της Στρατιωτικής Επιτροπής της ΕΕ (EUMC) στις Βρυξέλλες.

Ο Αρχηγός ΓΕΕΘΑ Στρατηγός Κωνσταντίνος Φλώρος πραγματοποίησε επίσημη επίσκεψη στο Γενικό Επιτελείο Εθνικής Φρουράς και συναντήθηκε την Τρίτη 21 Ιουλίου 2020 με τον Αρχηγό του ΓΕΕΦ Αντιστράτηγο Δημόκριτο Ζερβάκη.

Διεξήχθη από 26 μέχρι 28 Αυγούστου 2020 η άσκηση «ΕΥΝΟΜΙΑ 2020» στο πλαίσιο της Τετραμερούς Πρωτοβουλίας Κύπρου, Ελλάδας, Γαλλίας και Ιταλίας, που αποσκοπούσε στην ενίσχυση της ασφάλειας και της σταθερότητας στην ευρύτερη περιοχή και την εξασφάλιση της ελεύθερης ναυσιπλοΐας στον χώρο της Ανατολικής Μεσογείου.

Πραγματοποιήθηκε στις 10 Σεπτεμβρίου 2020, στην αίθουσα εκδηλώσεων της Ιεράς Μονής Κύκκου, Ημερίδα με θέμα «Η Σκακιέρα της Ανατολικής Μεσογείου», η οποία διοργανώθηκε από το Γενικό Επιτελείο Εθνικής Φρουράς.

Ο Αρχηγός των Ενόπλων Δυνάμεων της Ιταλίας Στρατηγός Enzo Vecciarelli πραγματοποίησε στις 30 Σεπτεμβρίου 2020 επίσημη επίσκεψη στο στρατηγείο του Γενικού Επιτελείου Εθνικής Φρουράς και συναντήθηκε με τον Αρχηγό ΓΕΕΦ Αντιστράτηγο Δημόκριτο Ζερβάκη.

Στις 9 και 10 Δεκεμβρίου 2020 πραγματοποιήθηκαν στο Πεδίο Βολής Κιτίου με άρματα T-80U βολές αντιαρματικών πυραύλων επί θαλασσίων στόχων.

Το ΓΕΕΦ -στο πλαίσιο της παρουσίας του Ιταλικού Αεροπλανοφόρου «ITS GARIBALTI» στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου- οργάνωσε και εκτέλεσε στις 08 Δεκεμβρίου 2020 συνεκπαίδευση με τη συμμετοχή πτητικού μέσου της Διοίκησης Αεροπορίας.

Πραγματοποιήθηκε στις 29 Δεκεμβρίου 2020 συνεκπαίδευση στο άλμα στατικού ιμάντα, στην οποία συμμετείχε η Ελληνική Πολεμική Αεροπορία με αεροσκάφος C-130, η Διοίκηση Καταδρομών και του Ναυτικού και εκπαιδευτές από τη Σχολή Αλεξιπτωτιστών.

Η πολιτική, η εκκλησιαστική και η στρατιωτική ηγεσία, στο πλαίσιο των εορτών των Χριστουγέννων και της Πρωτοχρονιάς, βρέθηκε κοντά στους εθνοφρουρούς μας που παρέμειναν στο καθήκον τις γιορτινές ημέρες.

Όλα τα τεύχη του Περιοδικού μας υπάρχουν διαθέσιμα και σε ηλεκτρονική μορφή (pdf) στην ιστοσελίδα του Γενικού Επιτελείου Εθνικής Φρουράς
www.army.gov.cy

ΓΤΠ 51/2021-1000 **ISSN 1450 - 3689**
Εκδόθηκε από το Γραφείο Τύπου και Πληροφοριών
στο Τυπογραφείο της Κυπριακής Δημοκρατίας